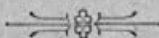

Jahresbericht
des
k. k.
STAATSGYMNASIUMS
in
Rudolfswert
für das Schuljahr 1912/13.

Inhalt:

Novo šolsko posloppje e. kr. državne gimnazije
v Rudolfovem. Von Direktor *Fr. Brežnik*.
Državoznanstvo Avstro-Ogrske. Von Professor
Dr. Viktor Tiller.
Schulnachrichten. Von *Direktor*.

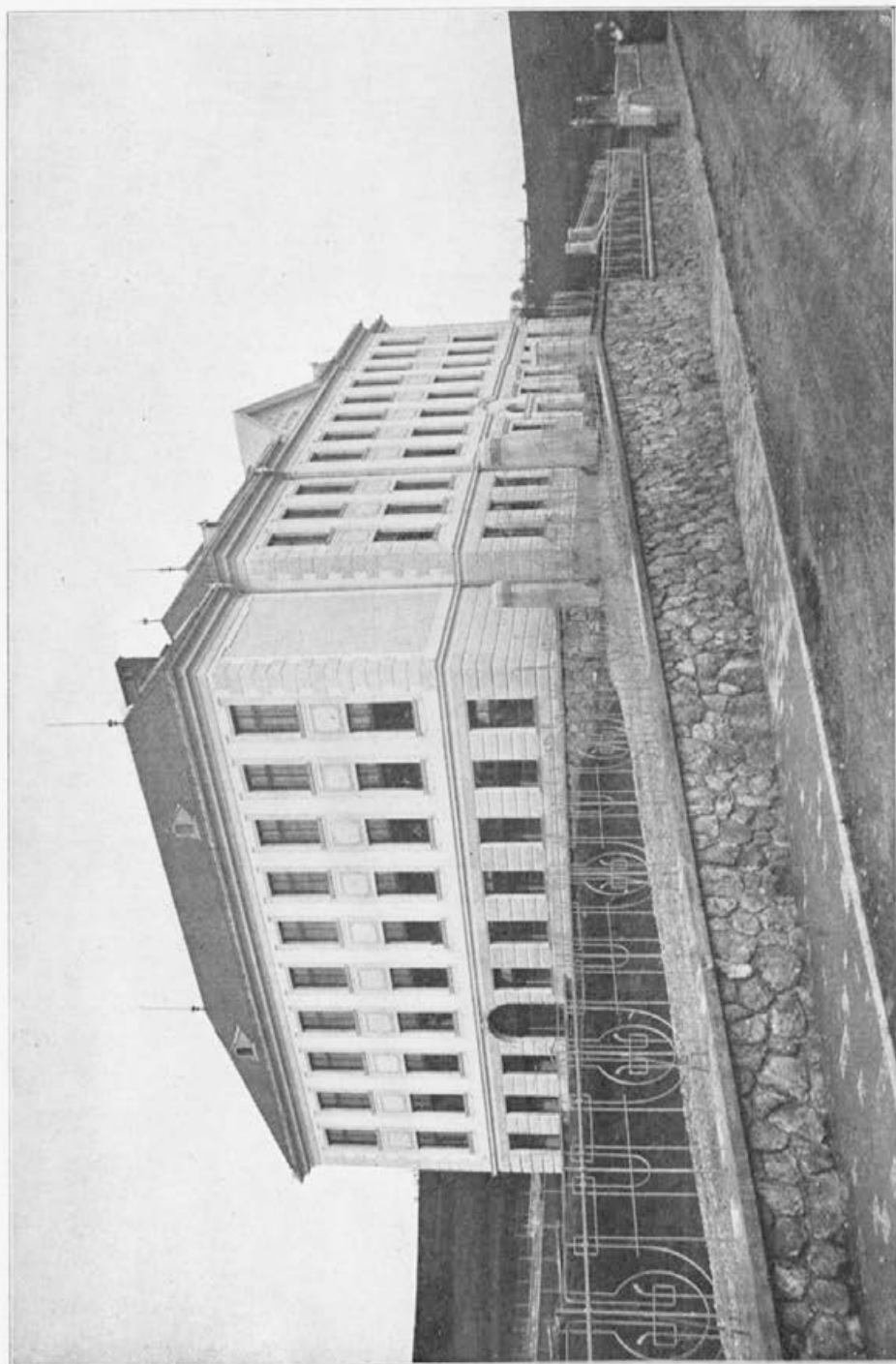
Rudolfswert.

Verlag der Lehranstalt. — Druck von J. Krajec' Nachfg.

VERZEICHNIS

der in den Jahresberichten des Rudolfswerter Gymnasiums erschienenen Abhandlungen.

1855. *P. Engelbert Knific*, Kurzgefaßte Geschichte von der Entstehung der Stadt Neustadtl und des Gymnasiums.
1856. *P. Bernard Vovk*, Arithmetische Progressionen.
1857. *P. Ladislaus Hrovat*, Zu Hektors Charakteristik.
1858. " " " Über das aoristische Perfekt in Folgesätzen nach einem Tempus hist. im Hauptsatze.
1859. *P. Rafael Klemenčič*, War Österreich nach dem Tode des letzten Babenbergers ein Erbgut seiner Verwandten oder ein erledigtes Reichslehen?
1862. *P. Ladislaus Hrovat*, Slovenski genitiv.
1863. a) *P. Rafael Klemenčič*, Welchen historischen Wert hat die livianische Erzählung von der Vertreibung der Gallier aus Rom und der Wegnahme des Lösegeldes durch den Diktator M. Furius Camillus, 365 a. u. c.?
b) *P. Ladislaus Hrovat*, Časoslovje latinskega jezika.
1865. " " " a) Hieronim, čegav je? b) Pogojni stavki latinski. c) Begriff — kako pa slovenski?
1866. *P. Ignatius Staudacher*, Popotvanje našega Gospoda in Zveličarja Jezusa Kristusa ob času njegove triletne učitve, kronologično zloženo po štirih evangelistih, in popotvanja sv. aposteljna Pavla.
1867. *P. Ladislaus Hrovat*, Pravila za pisavo.
1868. *P. Rafael Klemenčič*, Chronologische Darstellung der wichtigeren die Stadt Rudolfswert betreffenden Daten, mit besonderer Berücksichtigung des Franziskaner-Konventes.
1869. *P. Ladislaus Hrovat*, Vvod v Sokratovo Apologijo.
1870. *P. Stanislaus Škrabec*, O glasu in naglasu našega knjižnega jezika.
1871. *Adalb. Meingast*, Bemerkungen über den Ablativus absolutus im Lateinischen.
1872. a) *Dr. A. Böhm*, Die geologischen Verhältnisse der Umgebung von Rudolfswert.
b) *L. Kunstek*, F. W. Schneidewins und Ad. Schölls Standpunkte in der Frage über die Motive und den Plan der sophokleischen Tragödien.

C. k. državna gimnazija v Rudolfovem. ☞ K. k. Staatsgymnasium in Rudolfswert.

Jahresbericht
des
K. K. STAATSGYMNASIUMS
in
Rudolfswert
für das Schuljahr 1912/13.

Inhalt:

Novo šolsko poslopje c. kr. državne gimnazije v Rudolfovem. Von Direktor
Fr. Brežnik.
Državoznanstvo Avstro-Ogrske. Von Professor *Dr. Viktor Tiller.*
Schulnachrichten. Von *Direktor.*

Rudolfswert.

Verlag der Lehranstalt. — Druck von J. Krajec' Nachfg.

Novo šolsko poslopje c. kr. državne gimnazije v Rudolfovem.

Poroča ravnatelj Fr. Brežnik.

Staro gimnazijsko poslopje, katero so začeli, kakor se bere na spominski plošči, vzdani na vzhodni strani: „Den 22. Juny 1746 ist allda der erste Stein in den Grundt gelegt worden“ zidati leta 1746, se je v teku mnogih let tako obrabilo, da ni bilo več varno vanj hoditi. Saj pa tudi ni čuda. Kajti v gorenjih prostorih je bila od leta 1746. nastanjena gimnazija, pri tleh pa deška ljudska šola, poleg tega še od leta 1873. obrtna šola s tremi razredi in trgovskim tečajem. Šolskih sob, ki so bile nizke in premajhne, je bilo premalo, ker je število učencev od leta do leta naraščalo. Za knjižnice in učne zbirke pa sploh ni bilo primernih prostorov. Pri takih razmerah se ni čuditi, da so koprnili učitelji in učenci po novem ugodnejšem učilišču. Ta srčna želja se je obema izpolnila v jeseni leta 1912.

Do 1. avgusta 1912 so bili v novem gimnazijskem poslopju prostori za ravnateljevo pisarno, za kabinete in knjižnice toliko dovršeni, da je bilo mogoče pisarniški arhiv in učne zbirke v velikih počitnicah spraviti iz stare gimnazije v novo zgradbo. Pri tem preseljevanju, ki je trajalo več tednov, so poleg gospoda višjega inženjerja Pacàka in učiteljev, ki varujejo posamezne zbirke, vrlo in neutrudljivo pomagali tudi nekateri dijaki.*)

Ko je 27. avgusta 1912 v to določena komisija dovolila, da se sme nova gimnazijska zgradba brez pomisleka oddati za stanovanje in za porabo, se je zavod v začetku šolskega leta 1912/13 preselil iz starega poslopja pri frančiškanski cerkvi v novo zgradbo ob Ločenski cesti, kjer so bile učne zbirke za naravoslovje, fiziko, zemljepisje, risanje in knjižnice že lepo urejene.

Ko je bilo tako vse dovršeno in pripravljeno, se je moglo misliti na blagoslovljenje novega poslopja. Za ta slovesni čin se je določil 12. oktober. Za svečanost, ki se je začela ob 8. uri zjutraj, je bil zložen tale spored:

1. Sv. maša v kapiteljski cerkvi ob 8. uri.
2. Sestanek gostov ob 9. uri v posvetovalnici nove gimnazije.

* Za to poštrevanost bodi gospodu Pacàku, gospodom profesorjem in učencem izrečena s tega mesta dostojna zahvala.

3. Blagoslovljenje nove zgradbe.
 4. Slavnostni govor.
 5. Cesarska pesem
 6. Domovje moja Avstrija
 7. Ogledovanje novega poslopja.
- } poje dijaški zbor.

Ob 8. uri dopoldne omenjenega dne so se zbrali v kapiteljski cerkvi poleg učiteljev, učencev in mnogo vernikov, povabljeni gostje, gospodje: C. kr. dvorni svetnik Oskar Kaltenegger vitez Riedhorst in c. kr. dvorni svetnik Franc Hubad kot zastopnika deželne šolske oblasti; državni in deželni poslanec profesor Evgen Jarc kot zastopnik deželnega odbora, dr. Lininger kot zastopnik okrajnega glavarstva, c. kr. sodni svetnik dr. Štefan Kraut kot zastopnik okrožnega in okrajnega sodišča; udje stavbinskega odbora, oziroma stavbinskega voditeljstva: c. kr. višji stavbinski svetnik Franc Pavlin in c. kr. višji inženir Jaromir Hanuš; novomeški župan Karol Rosmann, predsednik novomeške hranilnice Albin Smola in ravnatelj novomeške hranilnice Ivan Krajec, načelnik novomeške meščanske garde Josip Bergmann in c. kr. načelnik železniške postaje I. Kiepach.

Izmed drugih povabljenih dostojanstvenikov so svojo odsotnost pisмено opravičili z nujnimi uradnimi, oziroma poslanskimi posli gospodje: Ekscelenca Teodor baron Schwarz, c. kr. deželni predsednik, deželni glavar dr. Ivan Šusteršič, deželni odbornik dr. Evgen Lampe, Viljem baron Rechbach, c. kr. svetnik deželne vlade, Franz Garzaroli pl. Thurnlack, c. kr. predsednik okrožnega sodišča, dr. Anton Rogina, c. kr. višji sodni svetnik, I. Kremžar, c. kr. državni pravdnik, Anton Črnivec, ravnatelj c. kr. učiteljskega v Ljubljani, častni kanonik profesor dr. Josip Lesar v Ljubljani, ravnatelj stavbinske družbe Kamillo Pammer in guardjan Gothard Podgoršek.

Sv. opravilo se je začelo s poklicom sv. Duha, na kar je prošt dr. Elbert pontificiral ob asistenci vse kapiteljske in še nekaj druge duhovščine. Gimnazijski pevski zbor pod vodstvom kapiteljskega organista Hladnika je prednašal melodijozno latinsko mašo.

Po sveti maši so odkorakali učenci pod vodstvom svojih učiteljev v telovadnico nove gimnazije, ki je tem povodom nad velikimi vrati kazala lepo slikarijo: Viribus unitis, delo profesorja J. Germa. Raz strehe pa je plapolala cesarska zastava.

Na lepò s palmami in drugim zelenjem ozalšanem pročelju prostrane telovadnice je stal cesarjev kip, obdan s črnožolto draperijo.

Povabljeni gostje so se med tem zbrali v posvetovalnici, od koder so se podali pod vodstvom ravnatelja v telovadnico k zbrani šolski mladini. Nato je izvršil prošt dr. Elbert z obilno asistenco po rimskem

obredniku blagoslov novega poslopja. Vse dele blagoslovljenja pa je spremljalo krasno petje gimnazijskega pevskega zbora pod vodstvom kapiteljskega organista Hladnika.

Po končanem blagoslovnem obhodu je poprijel ravnatelj besedo ter ogovoril navzočnike takole:

Visokorodni gospod dvorni svetnik, Prečastna in Velecenjena gospoda!

Zbrali smo se k redki, a imenitni slavnosti, ko obhaja učiteljski zbor in učenci novomeške gimnazije, Novo mesto in njegova okolica, vse prebivalstvo Dolenjske dan blagoslovljenja in oddaje novega gimnazijskega poslopja vzgoji in pouku gimnazijske mladine.

Veseljé in ponos me navdaja, da morem kot ravnatelj novomeške gimnazije danes z vami obhajati to redko slavnost. Ta slavnost je tem znamenitejša, ker se je v tej prostrani dvorani zbrala obilna množica visokocenjenih gostov in prijateljev, da z nami proslavi srečni in veseli dan, katerega so učitelji in učenci, stariši in prijatelji gimnazije že dolgo željno pričakovali. Pred vsem mi bodi dovoljeno, da v imenu celega zavoda presrečno pozdravim visokorodnega dvornega svetnika viteza Kalteneggerja, milostivega gospoda prošta dr. Elberta, gospoda župana Novega mesta Karola Rosmanna, državnega in deželnega poslanca gospoda prof. Jarca in vso ostalo gospodo, ter jih srčno zahvaljujem, da so s svojo navzočnostjo okrasili današnji dan in dali tej redki kulturni svečanosti višji pomen. — Vsi, ki smo se zbrali v tem novem posloppu za pouk in vzgojo, se srčno radujemo, ker se z današnjim dnem pričenja nova doba v zgodovini novomeške gimnazije in, kakor se nadjam, se odvarja danes tudi pogled v boljšo bodočnost ali kakor pravi hrvaški pesnik „Zora puca, bit' če dana“. Kajti staro gimnazijsko poslopje ni odgovarjalo znamenitemu svojemu namenu niti v vzgojnem, niti v didaktičnem, niti v higijeničnem pogledu — vzlasti od onega časa, ko se je število učencev za več kakor sto pomnožilo. Velike zapreke in težave, katere so prihajale iz razmer med Novim Mestom in Kandijo, so dolgo ovirale in zadrževale nujno potrebo novomeškega gimnazijskega poslopja in le neumornemu in neustrašenemu prizadevanju nekaterih gospodov se imamo zahvaliti, da stoji danes nova gimnazija gotova in sicer na novo-meških tleh.

Ako se v duhu podam skozi prostore novomeškega gimnazijskega poslopja; se srčno radujem, da je postavljen znanosti in umetnosti kakor za učitelje tako za učence primeren dom. Sicer ni novo gimnazijsko poslopje moderna palača, v katerej se bliščijo pozlačeni stropi in mramornati stebri. Jednostavno in priprosto, a imenitno in primerno je vse, kar spada

k poslopju. Vse kaže izborna solidnost ter jako fin okus in menda ne pretiravam, ako trdim, da je to šolsko poslopje eno najlepših cele Kranjske in da ga smemo prištevati vsled njegove idealne lege k najizbornišim v Avstriji. Na vse, kar novodobna pedagogika in higijena zahteva, se je pri tej zgradbi oziralo, in tudi drugod dobljene izkušnje so se pri upravi šolskih sob in učnih zbirk upoštevale. Lega poslopja je taka, da od vseh strani lahko prihaja svetloba in čist zrak. Krasen je razgled na vzhod, jug in zapad. Tudi šolskih prostorov je v novem poslopju zadosti, ker ima 11 šolskih sob, risalnico in fizikalno dvorano. Pred vsem opozarjam na krasne hodnike in svetle stopnice, na prostorno, visoko in moderno opremljeno telovadnico, risalnico, fizikalno dvorano, posvetovalnico, sobe za učiteljske in dijaške knjižnice, za naravoslovno zbirko, lepo opremljeno ravnateljsko pisarno in lepo govorilnico, kar zbujajo nado, da bo občevanje med šolo in stariši se v prihodnosti bolj uspešno razvijalo, in lepo naturalno stanovanje ravnateljevo. Tako lepega glavnega vhoda kakor novomeška gimnazija, nima na Kranjskem nobeno srednješolsko poslopje. Poleg poslopja je dijaško igrišče in okoli zgradbe obilo prostora, kjer se bodo učenci v odmorih v svežem zraku sprehajali in si tako pridobivali novih moči za nove dušne napore.

Ta krasna zgradba se danes z najboljšimi nadami in željami svečano odvarja ter izroča z njenimi ključi ravnateljstvu in učiteljskemu zboru, da vrši v njej svoj plemenit poklic. Ti ključi naj odvarjajo vhod vsemu, kar je resnično, lepo in dobro, zapirajo pa naj pristop vsemu, kar je grdo in nizkotno in vsemu, kar bi utegnilo vneti prepir in strankarstvo bodisi med učitelji bodisi med učenci. Prava krščanska ljubezen, ki je najpopolnejša vez, naj veže učitelje in učence med sabo. Ta zgradba naj bo hram miru in sloge ter resnega dela. Mladina naj se pred vsem uči materinega jezika in ljubiti svoj narod in domovino, a tudi spoštovati vrline drugih narodov kakor lepo pravi Preradovič: „Tudje spoštuj, a svojim se diči.“ Res je, da nam nudijo dela grških, latinskih in nemških klasikov vzvišene in čudovito lepe misli in spodbude. Vendar je za slovenskega učenca predvsem važno, da spoznava iz vzgledov svoje domovine moč in sposobnost slovenskega ljudstva ter se navdušuje za naporno delovanje po vzgledih kakor Slomšek, dr. Janez Bleiweis, Einspieler, Prešeren, Gregorčič, Dobrila, Miklošič, Čehovin in sto drugih.

Nadejam se, čestiti gospodje kolegi, da boste v novem poslopju izvrševali dolžnosti učiteljskega poklica z navdušenostjo in ljubeznijo do mladine in predmetov, katere učite. Najboljši poučni načrti ostanejo mrtva črka, ako jih ne oživlja svež duh in ognjevit besede učiteljev. V vaših rokah je sto in sto marljivih učencev, v vaših rokah so nade starišev, naroda in domovine. Bodite mladini, ki se vam poverja, dobri in pra-

vični, potrpežljivi in vztrajni vzgojitelji in učitelji, roditeljem ali njih zastopnikom pa postrežljivi svetniki. Bodite mladeničem solnce, ki ne bistri samo um, ampak ogreva in blaži tudi srce, kajti šola, v katerej bi se mladini bistril samo um, bi bila rokodelska in površna, in učitelj, ki uči samo znanosti, bi bil rokodelec. Učitelj pa, ki vzgaja značaj, je umetnik. In naloga gimnazije je vzgojiti plemenite značaje. Vzgajajte v nežnih srcih mladine pred vsem verske in npravstvene čute, da ne postanejo mladeniči orodje egoizma in strastij, ampak da se v njih vzgoji ljubezen do Boga in bližnjega, do vladarja in domovine, do vsega, kar človeški rod povzdiguje, osrečuje in ublažuje. Tako bodo prihajali iz tega zavoda krepki in zdravi, vrli in značajni mladeniči. Navdušujte učence za vse, kar je vzvišeno, plemenito in dobro!

Vi pak, dragi učenci in učenke, up in nada naroda, kojim je sreča naklonila, da prvi pohajate novo gimnazijsko poslopje, vedite, da je zgrajeno za vas, da ga čuvate, spoštujete in ljubite! Učite se pridno, porabite vestno čas, da si pridobite mnogovrstnih in temeljitih znanostij; toda ne učite se površno samo za rede, ampak za življenje, — non scholae sed vitae discendum —. V vrlem tekmovanju pridobite si bogat zaklad znanja. Kajti veda je moč, moč pa je bogastvo, katerega tatovi ne odnesejo in katerega rja in moli ne morejo vničiti. Poleg ved in znanosti pa, ki so vam potrebne, se morate privaditi resnemu in napornemu delu. Kdor pa hoče resno in vrlo delati, se mora učiti voljo krepiti za vse dobro, samega sebe vladati, ne pa udati se hipnim strastem, temveč v vsem svojem dejanju slediti trdnemu prepričanju in načelom npravnosti. Moja iskrena želja je, da bi v tem lepem poslopju se vzbujalo v vaših srcih le hrepenenje po blagem in plemenitem, stud in zaničevanje pa vsega, kar je grdo in nizko. Potrudite se koristno z lepim in dobrim združiti in ono vrlost telesnega in dušnega razvitka doseči, katero so Grki imenovali *καλοκαγαθία*. Potem vam bo mogoče vspešno delovati za skupni blagor in za vas same.

Jaz pa, pregragi, obljubujem v tem velepomembnem trenutku, da bomo, posnemajoči načelo presvetlega cesarja Franca Jožefa I. s združenimi močmi, vedno vestno izpolnjevali dolžnosti našega težavnega, a idealnega poklica. Mi hočemo nam izročene mladeniče vzgajati v pravem krščanskem duhu in njihova srca navdajati z globoko pobožnostjo in strahom božjim *Initium sapientiae timor domini*. Gimnazija je krščanska šola in dandanašnja gimnazija ima pred vsem dolžnost ime onega na svoj prapor zapisati, ki je rekel: *ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ὁ βίος* — jaz sem pot, resnica in življenje. Ali si naj oči zatismo pred dejstvom, da dandanes bolj kakor prej kedaj krščanstvu sovražni brezverci v vseh slojih našega ljudstva novotarijo kakor za časa Sokrata pri Grkih

zloglasni sofisti? Ali naj v tem času, ko vse vre (*πύρα ῥήϊ*), ko se krščanska nravnost in poštenost spodkopava pod krinko prave nravnosti in se njej nova morala kot edino prava nasproti postavlja — ali naj mi učence pri teh žalostnih socialnih razmerah iz varstva gimnazije izpustimo brez vodilnih, trdnih načel za življenje?

Gotovo ne. Ta naloga pa je za vsakega učitelja tem lažja in hvaležnejša, ker se pri vsem sovraštvu zoper krščanstvo vendar sedaj vzbuja globoko hrepenenje po krščanskem življenju in močno in vedno naraščajoče gibanje in navdušenje za krščanska načela.

Torej hočemo vsi, predragi gospodje kolegi, z združenimi močmi se truditi, da položimo v naših učenceh temelj za нравno verski značaj. To je naša prva in najvažnejša naloga. Domovini hočemo služiti s tem, da gojimo v šoli idealizem, ki je bil zvezda voditeljica vseh kulturnih narodov. Domovini hočemo služiti s tem, da krepimo telesne moči naših učencev v telovadnici, na igrišču in na izletih, dobro vedoč, da biva le v zdravem telesu zdrava nravna in duševna moč, kakor trdi Juvenal: *mens sana in corpore sano*.

Rad bi se pri tej točki še mudil in razjasnil veliko korist, ki učeči se mladini prihaja od telesnih vaj za izobrazbo duha in srca — a zadosti, dandanašnja gimnazija odgovarja modernim zahtevam domovine in ko bo novi poučni načrt iz leta 1909 izveden v vseh osmih razredih, bo stala dandanašnja gimnazija različnih tip na vrhuncu občne olike.

Izmed vseh čutov, ki v tem pomemnem trenutku naša srca navdajajo, zahteva čut hvaležnosti najjasnejšega izraza.

Pred vsem naj doni danes iz globočine naših sre čast in hvala Vsemogočnemu, ki je vir in začetek vsega dobrega, ki je pri zgradbi očitno delo človeških rok blagohotno pospeševal in delavce po očetovsko varoval vseh nezgod in nesreč.

Veliko hvaležnost dolgujemo pred vsem visoki državni poučni upravi, c. kr. ministerstvu za poduk in bogočastje, in ministerstvu za javna dela in c. kr. deželnemu šolskemu svetu za Kranjsko, ki je postavila za naše delovanje tako krasen dom.

Potem gre prav srčna hvaležnost stavbnemu komiteju, ki je napravil načrt za stavbo, ga tako vestno izvedel in poslopje s toliko vnemo izdelal in okrasil, res velika spodbuda za nas, da ga čuvamo in varujemo.

Prav globoko in iskreno hvaležnost dolgujemo Novemu mestu, ki je dalo stavbišče za novo gimnazijo in obljubilo k stavbi prispevati 50.000 K in tako omogočilo izvršitev zgradbe.

Najsrečneje pa zahvaljujem visokorodnega gospoda dvornega svetnika viteza Kalteneggerja, ki je kot namestnik njega ekselence gospoda

deželnega predsednika barona Schwarza s svojo navzočnostjo okrasil današnjo svečanost in ki si je kot poročevalec v deželnem šolskem svetu pridobil za novo gimnazijsko poslopje in njega krasno upravo velike zasluge.

Najtopleje zahvaljujem tudi milostivega prošta novomeškega kapitela, gospoda dr. Elberta, čegar plemenita skrb za šolsko mladež je neusahljiva, ki je danes pri slovesni sv. maši klical na pomoč sv. Duha in ki je blagoslovil novo poslopje.

Pri tej priliki se tudi hvaležno spominjam vseh tvrdk, obrtnikov in delavcev, ki so pri zgradbi in notranji opravi sodelovali in si tako za dolgo časa postavili spomenik svoje obrtne delavnosti in izurjenosti.

Da, vsem, ki so to lepo zgradbo ustanovili, jo do današnjega dne duševno ali gmotno pospeševali, izrekam v imenu zavoda, katerega voditi mi je čast, najtoplejšo zahvalo.

In tako vidimo danes vsi učitelji in učenci, da dolgujemo velik dolg hvaležnosti. Tega pa hočemo poplačati z neumorno delavnostjo in vestnim izpolnjevanjem naših dolžnosti. Potem pa bo Bog dal obilen blagoslov, da se bo iz tega zavoda razlival tok prave olike in krščanske človekoljubnosti po vsej Dolenjski.

Toda glejte, mi vsi, učitelji, učenci in stariši imamo slaven uzor nesebične vestnosti in vedno neusahljive požrtvovalnosti v našem obožavanem in iskreno ljubljenem cesarju, ki je posvetil, neumorno delujoč skozi 63 let svojega vladanja, vse svoje življenje, vse svoje moči blagru svojih narodov. Lep svoj napredek ima Novo mesto pred vsem zahvaliti modri skrbnosti našega preljubljenega cesarja, čegar praded Rudolf IV. je ustanovil l. 1365 Rudolfovo, čegar pradedinja, slavna cesarica Marija Terezija, je l. 1746. ustanovila našo gimnazijo.

Zato pa ta za novomeško gimnazijo velepomembni slavnostni dan najveličastneje obhajamo, da izrazimo iz dna naših src iskreno ljubezen in neomahljivo udanost in zvestobo našemu preljubljenemu vladarju, vzvišenemu in plemenitemu pospeševalju znanosti in umetnosti, šolstva in prosvete.

Moja prva srčna želja, ki jo polagam v tem poslopju na vaša usta, naj se glasi:

Bog ohrani, obvaruj in blagoslovi Njegovo Veličanstvo našega premilostivega cesarja Franca Jožefa I.! Živijo! Živijo! Živijo!

Ko je ravnatelj govor končal, se je razlegal živahen trikratni živijo iz stoterih grl po dvorani in gimnazijski pevski zbor je zapel nato cesarsko pesem, ki so jo navzočniki stoje poslušali.

Nato je čestital dvorni svetnik vitez Kaltenegger Novemu mestu; učiteljstvu in učencem na srečno dokončanem, krasnem poslopju. Povdarjal je, da so se velike težkoče, ki so sprva stavbo zadrževale, vsled izvanredne požrtvovalnosti in vztrajnosti prošta Elberta slednjič srečno premagale. Ravnatelju in učiteljskemu zboru je priporočal, razvijajoč vzvišeni smoter gimnazijske vzgoje, sporazumnost in harmonijo, s katero se težavne naloge vzgoje in pouka povoljno rešijo.

Novomeškemu županu Karolu Rosmannu je omenil, da čakajo novomeško občino težke naloge, ker bo morala zidati ljudsko-šolsko poslopje za dečke in deklice, da ne bo Novo mesto zaostalo za drugimi občinami. Deželni šolski svet in stavbeni oddelek deželne vlade bodeta blagohotno podpirala to podvzetje, kakor sta to storila pri gimnazijski zgradbi.

Župan Karol Rosmann se zahvali deželni vladi in dvornemu svetniku za dosedanje naklonjenost ter omenja, da sta si za zgradbo gimnazije stekla posebne zasluge dva gospoda, namreč prošt dr. Elbert in dr. Franceschi, katerima izreka vpričo zbora presrečno zahvalo. Naposled priporoča težnjo za mestno šolstvo na blagohotno uvaževanje poslancu Jarcu ter prosi dvornega svetnika, naj blagovoli deželna vlada še za naprej ljudsko šolstvo v Novem mestu kar najizdatneje podpirati, da bo odgovarjalo modernim zahtevam.

Nato je prebral ravnatelj brzojav, ki se je poslal na najvišjo kabinetno pisarno Njega Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. in se glasi:

„Die zur feierlichen Einweihung und Eröffnung des neuen Gymnasialgebäudes in Rudolfswert versammelten Vertreter der kirchlichen, staatlichen und autonomen Behörden benützen diesen feierlichen Augenblick um Eure Majestät alleruntertänigst zu bitten, den Ausdruck tiefsten Dankes für die Errichtung des neuen Gymnasialgebäudes und der patriotischen und loyalen Gefühle huldvollst entgegen nehmen zu wollen.“

Pozdrave in čestitke so poslali: Njegova ekscelencija naučni minister Maks vitez Hussarek, njegova ekscelencija deželni predsednik Teodor baron Schwarz, dvorni svetnik dr. Ivan Huemer, deželni glavar dr. Ivan Šusteršič, deželni odbornik dr. Evgen Lampe.

Patrijotična pesem „Domovje moja Avstrija“ je sklenila slavnost, ki ni bila samo pomenljiva za zavod, ampak tudi za Novo mesto in vse Dolenjsko.

Ko se je končala pomenljiva slavnost, so si naposled ogledali slavnostni gostje še vse prostore šolskega poslopja in občudovali krasno stavbo pred vsem glavni vhod, na katerega desni strani je vzdana spominska marmornata plošča z napisom v pozlačenih črkah:

1912.

FRANCISCUS JOSEPHUS I.

AUGUSTISSIMUS AUSTRIAE IMPERATOR ET
HUNGARIAE REX, PATER PATRIAE,
BENEVOLENTISSIMUS ARTIUM ET
LITTERARUM FAUTOR, IUVENTUTI
PIETATE LITERISQUE EXCOLENDAE HAS
AEDES EXTRUENDAS CURAVIT.

Franc Jožef I.

Presvetli cesar Avstrijski in kralj Ogerski, oče domovine, zelo blagohoten pospeševatelj umetnosti in znanosti, je dal to poslopje pozidati, da bi se v njem vzgajala mladina v pobožnosti in znanostih.

Opis poslopja.

Zemljišče, na kojem stoji gimnazija, leži ob severo-vzhodnem vznožju kapiteljskega hriba na levi strani Ločenske ceste, zunaj Novega mesta. S to zgradbo je storjen prvi važni korak za razširenje Novega mesta; kajti le tukaj je še ob obeh straneh Ločenske ceste precej prostora za nove zgradbe. Lega gimnazije, ki stoji oddaljena od hrupnega prometa in vendar blizu mesta, je zelo ugodna. Poslopje odgovarja vrlo vsem pedagoškim in higijeničnim zahtevam in je najznamenitnejša zgradba Novega mesta.

Zgradba zavzema od 5000 m² velikega stavbišča, ki ga je Novo-meška občina brezplačno odstopila državi, samo 652 kvadratnih metrov in je dvonadstropna. Glavni trakt gleda proti vzhodu, je 49 metrov dolg in stoji na tleh ki so 4 metre nad Ločensko cesto. Izmed stranskih traktov gleda 29 m dolgi južni proti Beli Kranji in jednako dolgi severni proti Trški gori. Med stranska trakta je na zapadni strani postavljena 20 m dolga in 10 m visoka telovadnica. Trije trakti in telovadnica oklepajo dvorišče, ki zavzema 246 m² prostora. Pod vsemi tremi trakti so jako prostorne kleti. Vsa zgradba je pokrita z opeko.

Prostor okoli poslopja je ograjen z ozidjem, na katerem stoji železna ograja. Ta prostor obstoji iz dveh delov. Prvi del, ležeč neposredno okoli poslopja, je raven, na severni in zapadni strani celò, na južni in vzhodni strani deloma posut z gramozom. K temu prostoru pelje skozi široka železna vrata od Ločenske ceste dovozna cesta k gimnaziji. Poseben okras tega prostora so grede na vzhodni in južni strani poslopja, posajene z lepim drevjem in grmovjem. Ves posut prostor okoli gimnazije stoji učencem na razpolago, da se v odmorih ondi sprehajajo.

Drugi del je na zapadni strani za gimnazijo na 6 metrov visokem pobočju in obsega dijaško igrišče in zasebni vrt ravnateljjev, ki je lepo ograjen in zasajen z sadnim drevjem.

Pročelje zgradbe se kaže v imenitni priprostosti; njega najlepši okras je glavni vhod sredi trakta, katerega nadkriljuje državni grb, dvoglavi orel. Nad drugim nadstropjem je v trikotnem prostoru napis:

C. KR. GIMNAZIJA.

K. K. GYMNASIUM.

Postranski vhod, ki pelje k stanovanju ravnatelja in šolskega sluge, ob jednom pa tudi na dvorišče in k šolskim sobam na južnem pritličju, se nahaja na južnem traktu.

Ako stopiš skozi glavni vhod v poslopje, se nahajaš v krasni svetli predveži, na katere desni strani je vzdignjena marmornata spominska plošča s že omenjenim latinskim napisom. Obe steni predveže sta preoblečeni 2 metra visoko z belimi emajl opločicami.

Iz predveže se pride čez 6 stopnic na hodnik v pritličju, ki se zapira na levo in desno z nihalnimi vrati. Ob hodniku na levo sta nemška dijaška in učiteljska knjižnica, dve šolski sobi in stanovanje šolskega sluge, ob hodniku na desno pa je slovenska dijaška knjižnica, tri šolske sobe in soba za telovadnega učitelja. Po desnem hodniku se pride naprej tudi v telovadnico in njene postranske prostore. Tik telovadnice je šest pršnih kopelj za dijake.

Stopnišče, po katerem se pride v prvo in drugo nadstropje, sloni na štirih betonskih stebrih. Stopnice so po 2'30 m dolge.

V prvem nadstropju je v južnem traktu ravnateljevo stanovanje s petimi sobami, v vzhodnem traktu ravnateljeva pisarna s čakalnico, govorilnica, posvetovalnica in ena šolska soba, v severnem traktu ena šolska soba in oddelek za naravoslovje s štirimi sobami. V drugem nadstropju je v južnem traktu fizikalna dvorana in tri sobe za fizikalne aparate in kemijo, v vzhodnem traktu tri šolske sobe in soba za zemljepisje in zgodovinske zbirke, v severnem traktu je ena šolska soba in oddelek za risanje s tremi sobami. Med temi je risalnica 16 m dolga.

Ob stenah hodnikov so obešala za obleko in stojala za dežnike. Ves prostor je tako razdeljen, da se nahajajo vsi prostori za pouk ob vunanjih zidovih in dobivajo svetlobo od zunaj; stopnice, hodniki in stranišča so proti dvorišču obrnjena, od koder dobivajo tudi svetlobo.

Šolske sobe imajo po 3 okna, le ena šolska soba in fizikalna dvorana imata po 4 okna, risalnica ima 6 in telovadnica 10 oken.

V vsaki šolski sobi imata po dve okni prevetrilo po prevračalnih gornjih krilih.

Vsi prostori imajo betonske stropе. V vseh sobah pa tudi v telovadnici so položena parketna tla.

Vse učilnice in tudi posvetovalnica so opremljene s železnimi pečmi, ki so obdane z lončenimi plašči in se dajo s pomočjo zatvornic urejati. V srednjih zidovih vseh učilnic se nahajajo sopotnice s zatvornicami za prezračevanje po leti in po zimi. Telovadnico segrevajo dve veliki železni peči.

Ena vzdiznica spravlja kurivo iz kleti v prvo in drugo nadstropje. Ker še nima Rudolfovo elektrarne, se razsvetlujejo šolske sobe pri pouku po zimi od 4. do 7. ure zvečer s svetilkami, v katerih gori petrolej. V vsaki šolski sobi visijo 4 svetilke, v risalnici 6.

Poslopje je v vseh nadstropjih preskrbljeno z dobro pitno vodo iz mestnega vodovoda.

Načrt za zgradbo je bil po navodilu c. kr. ministerstva za javna dela napravljen pri stavbenem uradu c. kr. deželne vlade v Ljubljani in končno z nekaterimi izpremembami od ministerstva za javna dela odobren.

Za načelnika stavbenega komiteja je bil imenovan višji stavbeni svetnik pri deželni vladi v Ljubljani gospod Böltz, in ko je ta stopil v pokoj, višji stavbeni svetnik deželne vlade, gospod Pavlin,

V Rudolfovem sta vodila in nadzorovala stavbena dela višja inženirja gospoda Bloudek in Pacák. Ko je bil pa g. Bloudek v Ljubljano prestavljen, je prišel na njegovo mesto višji inženir g. Hanuš, ki je grajenje vrlo pospešil, tako da je bilo mogoče začeti šolsko leto 1912/13 v novem poslopju.

V dveh letih, od septembra 1910 do septembra 1912, je bilo poslopje dograjeno.

Državoznanstvo Avstro-Ogrske.

Dr. Viktor Tiller.

Upravoznanstvo.*

Avstrijsko-ogrška država je stvarna enota ali realna unija (Realunion) na dualistični podlagi, ker obsega dve državni polovici, kraljevine in dežele, ki so zastopane v državnem zboru, in dežele ogrske krone. Obe državni polovici imata skupnega vladarja in nekatere skupne zadeve, vsaka državna polovica pa ima svojo ustavo in svojo upravo. Skupne zadeve upravljajo c. in kr. skupna državna ministrstva, avstrijske zadeve c. kr. avstrijska ministrstva, ogrske zadeve pa kr. ogrska ministrstva.

Tretji del naše države tvorita *Bosna in Hercegovina*, kateri deželi upravlja c. in kr. skupno državno finančno ministrstvo.

I. Skupna uprava.

Za upravo skupnih državnih zadev imamo na Dunaju *tri c. in kr. skupna državna ministrstva*. Skupni državni ministri se morajo udeleževati vseh posvetovanj obeh delegacij in so delegacijama odgovorni, delegaciji pa imata pravico, skupne državne ministre na odgovor poklicati ali jih obtoževati. O obtožbi odločuje poseben sodni dvor, ki je sestavljen iz enakoštevilnih članov obeh delegacij. Skupno državno ministrstvo upravlja zunanje reči, vojaštvo in državno denarstvo ter je razdeljeno v tri ministrstva:

1. *C. in kr. ministrstvo cesarske in kraljeve rodovine in zunanjih zadev*. To ministrstvo oskrbuje državnopravne zadeve cesarske in kraljeve rodovine, vodi zunanjo politiko, zastopa pravice in koristi naše države napram vnanjim državam in upravlja nekatere skupne državne zavode, n. pr. domači, dvorni in državni arhiv, konzularno akademijo. Temu ministrstvu so podrejeni v inozemstvu poslujoči *avstrijsko-ogrski zastopniki* (Gesandte), in sicer *veleposlaniki* (Botschafter) pri velevlastih in papežu, *poslaniki* (Gesandte) in *ministrski rezidenti* (Ministerresidenten), ki upravljajo v inozemstvu diplomatske zadeve. *Konzuli* pa zastopajo trgovinske

* Prvi del Državoznanstva, t. j. Ustavoznanstvo, glej v lanskem Izvestju!

reči naše države po najvažnejših mestih v inozemstvu in morajo o teh svoji vladi poročati in dajati pojasnila trgovinskim zbornicam. Konzuli skrbе tudi za varstvo naših državljanov v inozemstvu v vseh pravnih, lastninskih in privatnih zadevah. Konzuli so ali pravi ali honorarni; prvi so državni uradniki, drugi večidel trgovci dotičnih držav. V Turčiji, v Bulgariji, v nekaterih severnoafrikanških deželah in v Orientu imamo posebna konzularna sodišča za avstrijsko-ogrske državljane. Poslanci, njih rodbine ter uradniki in v omejenem obsegu tudi konzuli imajo v inozemstvu pravico eksteritorialitete (Exterritorialität), to se pravi, niso podrejeni postavam tujih držav, ampak samo postavam svoje države. Ne sme se jih zapirati in v njih stanovanje ne sme nihče prodirati proti njihovi volji.

2. *C. in kr. vojno ministrstvo* oskrbuje *skupno vojsko* (das gemeinsame Heer), in sicer *vojsko na kopnem* (Landmacht) in *vojno mornarico* (Seemacht). Za mornarico je v vojnem ministrstvu poseben oddelek, katerega upravlja poveljnik mornarice kot samostojen zastopnik vojnega ministrstva.

Pomožni organi tega ministrstva so: načelnik generalnega štaba in generalni nadzorniki različnih vojnih oddelkov (Abteilungen) in vrst (Branchen), apostolski vojaški vikariat, načelnik vojaških zdravnikov, načelnik častniškega kora vojaških sodnikov (avditorjev), generalni štabni inženier in tehnični vojaški odbor (Komité). Vojnemu ministrstvu so podrejeni vojni arhiv, vojaški geografski zavod, vojaške akademije za različne stroke in kadetne šole.

Vojska na kopnem se deli v *stalno vojsko* (das stehende Heer), *deželno brambo* (Landwehr) in *črno vojsko* (Landsturm). Skupna vojska na kopnem in deželni brambi imata *po eno nadomestno reservo* (Esatzreserve). Domobranstvo in črnovojništvo oskrbuje v avstrijskih deželah minister za deželno brambo, v ogrskih deželah pa minister za honvede.

Avstrijsko-ogrška armada je razdeljena na 16 kornih poveljstev in ta v divizije, brigade in polke. Sedeži vojnih teritorialnih okrajev so: 1. Krakovo, 2. Dunaj, 3. Gradec, 4. Budapešta, 5. Požun, 6. Košice, (Kaschau), 7. Temešvar, 8. Praga, 9. Litomerice, 10. Přemisel, 11. Lvov, 12. Sibirj (Hermannstadt), 13. Zagreb, 14. Innsbruck, 15. Sarajevo, 16. Dubrovnik. Štajersko, Koroško, Kranjsko in Primorsko spadajo k tretjemu vojnemu teritorialnemu okraju, ki ima svoj sedež v Gradcu.

Skupna vojska na kopnem obsega pehoto (infanterijo), lovec, konjenico (kavalerijo), topničarstvo (artilerijo), pjonirje, železniški in brzozavni polk (regiment), oskrbovalno krdelo, tren in saniteto. Vojska na kopnem šteje v miru 415.000 mož, v vojnem času pa okoli 2,330.000 mož in sicer vojna armada čez 900.000, obe deželni brambi 330.000, obe nado-

mestni rezervi 600.000, črna vojska 500.000 mož, 65.000 konj v miru, 300.000 konj v vojski in 2000 topov.

Najjemenitnejše trdnjave so: Krakovo, Přemisel, Lvov, Trident, Osjek, Komorno, Petrovaradin, Sarajevo, Mostar, Bilek in Trebinje.

Vojna mornarica ima v miru 17.000 mož, v vojnem času pa okoli 23.000 mož in 180 vojnih ladij (Kriegsschiffe), med njimi 16 oklopnice (Schlachtschiffe) in sicer 4 drednavte (Dreadnoughts), 12 stolpnih ladij (Turmschiffe), 14 križark (Kreuzer) in 96 torpednih ladij (Torpedo-Fahrzeuge), s 1339 topovi. Drednavti so: „Prinz Eugen“, „Tegetthoff“, „Viribus unitis“, četrti je še v delu. Stolpne ladje so: „Zrinyi“, „Radetzky“, „Erzherzog Franz Ferdinand“, „Erzherzog Ferdinand Max“, „Erzherzog Friedrich“, „Erzherzog Karl“, „Babenberg“, „Arpad“, „Habsburg“, „Budapest“, „Monarch“, „Wien“. Vojni pristanišči sta Pulj in Boka Kotorska. Na Donavi ima naša država 14 ladij z 41 topovi.

Po vojnih zakonih l. 1868., 1889. in 1912. je *vojna dolžnost obča* in izpolnjevati jo mora vsak državljani osebno. Vojna dolžnost se začneja z 21. letom in obsega naborno dolžnost, službeno dolžnost v vojski na kopnem ali pri mornarici in pri domobranstvu in črnovojno dolžnost. Službena dolžnost je določena po zakonu z dne 5. julija 1912. za vojsko na dve leti aktivne in deset let rezervne službe, pri konjištvu in artileriji na konjih na tri leta aktivne in sedem let rezervne službe, v vojni mornarici na štiri leta aktivne, pet let rezervne službe in tri leta pomorske brambe (Seewehr). Potrebno število podčastnikov se sme pridržati namesto dveh let tri leta v aktivni službi. V domobranstvu je določena vojna dolžnost na dve leti aktivne in deset let rezervne službe, za domobransko konjico in za potrebno število podčastnikov pa tri leta aktivne in sedem let rezervne službe. Vojna dolžnost za nadomestne rezerviste je določena na 12 let. V triletno službo se ne morejo siliti, če to prosijo oni, ki so dovršili šest razredov državne ali nedržavne srednje šole s pravico javnosti (gimnazije, realne gimnazije, realke) ali pa so dovršili kako obrtno, umetniško, tehnično, trgovsko, kmetijsko ali gozdarsko, rudarsko ali plavžarsko šolo. Za prostovoljnike, ki lahko s 17. letom stopijo v vojsko ali domobranstvo, so določena tri leta aktivne in sedem let rezervne službe. Enoletni prostovoljniki služijo eno leto aktivno in 11 let v rezervi. Z zanemarjanjem vojnih in nabornih dolžnosti se aktivno in rezervno službovanje lahko podaljša za celo leto. Aktivno službo je treba nastopiti v nabornem letu, visokošolcem se dovoljuje nastop tudi po nabornem letu, takisto tudi novincem do 24. leta, ki se uče umetnosti in obrti. Črnovojna dolžnost traja do 42. leta, le pri tistih, ki so služili tri leta aktivno, se skrajša za dve leti, pri onih, ki so služili 4 leta aktivno, pa za pet let.

Vojni zakon z dne 5. julija 1912. določa število novincev:

za leto	za skupno vojsko	v Bosni in Hercegovini	za deželno brambo			
			avstrijsko	tirolsko in predarlško	ogrsko	skupaj
1912	136.000	6392	20.715	770	17.500	181.377
1913	154.000	7256	22.316	830	21.500	205.902
1914	159.000	7638	23.717	882	25.000	216.237
1915		7688	25.018	930		217.636
1916		7726	26.019	967		218.712
1917—23		7763	26.996	1004		219.763

Avstrijske dežele morajo postaviti za skupno vojno moč l. 1912. — 78.003, l. 1913. — 88.327, v letih od 1914.—1923. po 91.482 mož; Ogrske dežele pa l. 1912. — 58.141, l. 1913. — 65.836, v letih od 1914.—1923. po 68.187 mož.

Črnovojni dolžnosti so potrjeni vsi za orožje sposobni državljani, četudi niso bili vzeti k armadi ali domobranstvu. Črnovojna dolžnost traja od 19.—42. l., in sicer za prvi poziv od 19.—37. l., za drugi poziv od 38.—42. l. Vojna dolžnost izven strelne meje pa traja po vojnem zakonu z dne 26. decembra 1912. do 50. leta. Poslednje dolžnosti so prosti dušni pastirji, državni in drugi javni uradniki, občinski predstojniki itd.

Vojni zakon ima več olajšav. Ena teh olajšav je *dvoletna aktivna služba* za tiste, ki so dovršili šest razredov srednje šole ali pa so dovršili kako obrtno, umetniško šolo itd. Druga vojna olajšava je *enoletno prostovoljstvo*. Ugodnost enoletnega prostovoljstva s samo enoletno prezentno službo in enajstletno rezervno službeno dolžnostjo v skupni vojski ali v deželni brambi imajo absolventje gimnazij, realnih gimnazij in realk, ali drugih tem enakih srednjih šol. Enako pravico imajo že omenjeni šestošolci in tudi tisti, ki so z uspehom dovršili prva dva letnika ene izmed enakih srednjih šol ali javnega oziroma s pravico javnosti opremljenega učiteljskega, če napravijo do 1. oktobra nabornega leta dopolnilni izpit. Vojnim zavezancem, ki so na polju znanstva, slovstva, tehnike, umetnosti in obrti storili kaj čisto posebno imenitnega, sme ministrstvo izjemoma prisoditi pravico do enoletne prezentne službe, tudi če ni sicer zahtevanih formalnih dokazov znanstvene usposobljenosti za enoletno prostovoljsko službo.

Duhovniki in bogoslovci imajo pravico do nadomestne rezerve. Kjer nedostaja učiteljskih moči, kakor n. pr. na Kranjskem, Primorskem, v Dalmaciji in Bukovini imajo tudi *učitelji* pravico do nadomestne rezerve in do podaljšanja aktivne desetmesečne službe do 24. leta. Pravico do nadomestne rezerve imajo naposled *posestniki podedovanih kmetij in vzdrževalci rodbin*. Da je kdo uvrščen v nadomestno rezervo kot čezštevilen

ne odloča več žrebna številka, ampak upravičenost njegove prošnje. Tudi za uvrščanje v domobranstvo ni več odločilna žrebna številka, ampak uvrsti se na vsakih štirinajst potrjenih mladeničev 11 v vojsko, 3 pa v domobranstvo.

3. *C. in kr. skupno finančno ministrstvo* upravlja obema državnima polovicama skupne finančne zadeve in skupni viseči (t. j. hitro plačljivi upravni) državni dolg. Temu ministrstvu je podrejena državna osrednja blagajna (Reichszentralkassa). V njegovo področje spada tudi deželna vlada za Bosno in Hercegovino v Sarajevu. Skupni finančni minister predlaga vsako leto avstrijski in ogrski delegaciji v posvetovanje skupni državni proračun (Budget), to je seznamek dohodkov in stroškov za naslednje leto.

Predloženi skupni državni proračun za l. 1913. kaže 493,400.322 kron dohodkov in 493,400.322 kron stroškov. Po odštetju prebitka carinskih pristojbin po 197,704.169 kron, ostane nekritih potrebščin 295,696.153 kron, od teh odpade na Avstrijsko 63·6%, t. j. 188,062.753 kron, na Ogrsko 36·4 %, t. j. 107,633.699 kron.

4. *C. in kr. skupni najvišji računski dvor* vrši prigled vsega skupnega državnega gospodarstva, je direktno podrejen vladarju, je neodvisen od ministrstev in tem enaka oblast.

II. Uprava Avstrijskih dežel.

1. Upravne oblasti.

Avstrijske dežele imajo posebno ministrstvo, katerega področje je omejeno na avstrijske dežele. Avstrijsko ministrstvo obstaja iz devetih delnih ministrstev, in sicer imamo: 1) ministrstvo za notranje reči, 2) ministrstvo za bogočastje in nauk, 3) ministrstvo za pravosodje, 4) ministrstvo za denarstvo ali finance, 5) ministrstvo za trgovino, 6) ministrstvo za železnice, 7) ministrstvo za poljedelstvo, 8) ministrstvo za deželno brambo, 9) ministrstvo za javna dela. Razen naštetih je še minister za Galicijo (brez določenega portfelja), kateri zastopa koristi Galicije.*) Ministre imenuje cesar. Ministri morajo cesarske odloke po svojem področju (resorju) podpisati (kontrasignieren). Avstrijski ministri tvorijo skupaj ministrski svet (Ministerrat) pod predsedstvom *ministrskega predsednika*, ki vodi notranjo politiko in je čisto obenem resortni minister.

Avstrijska ministrstva po njih področju:

1. *C. kr. ministrstvo za notranje reči* upravlja notranje politične zadeve. Sem spadajo: nadzorovanje matrik, čuvanje javne varnosti, nadzor

*) Svoj čas smo imeli še 2 ministra brez portfelja, in sicer nemškega in češkega ministra rojaka.

časopisov, društev, zborovanj in gledališč, zdravstvene in živinozdravniške zadeve, nadzorovanje občin in okrajnih zastopov, oskrba ubožcev, dobrodelnih zavodov in prometa, tudi odločuje to ministrstvo v zadnji stopnji v domovinskih in državljskih zadevah. Ministrstvu za notranje zadeve so podrejene v večih deželah *namestnije*, v manjših deželah (na Salzburškem, Koroškem, Kranjskem, Šleskem in Bukovini) pa *deželne vlade*. Na čelu namestnije stoji *namestnik*, na čelu deželne vlade *deželni predsednik*. Te deželne gospodske vodijo politične zadeve posameznih dežel in oskrbujejo za dotične dežele tudi zadeve, ki spadajo sicer v področje drugih ministrstev. Namestnik ali deželni predsednik zastopa cesarja in vlado ter je predsednik deželnega šolskega sveta. Deželna oblastva odločujejo kot druga stopnja o rekurzih proti odlokom politične oblasti prve stopnje.

Političnim deželnim oblastvom so podrejena kot prva stopnja *okrajna glavarstva* in *magistrati mest s posebnim statutom*. Taka mesta so neposredno podrejena namestnji ali deželni vladi. Okrajna glavarstva oziroma magistrati mest s posebnim statutom so obrtna oblastva prve stopnje, skrbe za zadeve deželne kulture, javne varnosti in zdravstva, nadzorujejo samoupravo občin, sodelujejo pri novačenju, volitvah in pobiranju direktnih davkov in odločujejo v cestnih, stavbenih in vodnih zadevah.

Okrajnemu glavarstvu so podrejene *občine*, ki imajo z ozirom na *izročeno občinsko področje* dolžnost, da sodelujejo pri javni upravi, kakor n. pr. pri novačenju, volitvah, pobiranju davkov itd.

2. C. kr. ministrstvo za bogočastje in nauk nadzoruje a) od države zakonito priznane *verske družbe*. V Avstriji so sledeče verske družbe zakonito priznane: Katoličani vseh treh obredov (latinskega, grškega in armenskega obreda) starokatoliki, luteranci avgsburške in helvetske veroizpovedi, unitarci, pravoslavni, armensko-gregorjanska cerkev in izraeliti. Zakonito priznane verske družbe imajo pravico skupne javne službe božje in urejujejo in upravljajo svoje notranje zadeve. Za ustanovitev bogočastne občine je treba ministrske potrditve. Minister predlaga cesarju predloge o imenovanju nekaterih katoliških škofov in o imenovanju, oziroma o potrditvi volitve najvišjih dostojanstvenikov drugih veroizpovedi, dovoljuje prodajo cerkvenega posestva in upravlja cerkvene zaklade, ki se nahajajo v posameznih kronovinah in se uporabljajo za minimum dohodkov (Kongrua) katoliških duhovnikov.

b) Ministrstvo za bogočastje in nauk je *najvišje šolsko oblastvo*; njemu so podrejeni deželni, okrajni in krajni šolski svet, dalje neposredno visoke šole, posredno pa vse druge šole. Naučni minister imenuje okrajne šolske nadzornike, učitelje na srednjih šolah, podeljuje zasebnim zavodom pravico javnosti in upravlja štipendije in ustanove.

c) Ministrstvo za bogočastje in nauk *pospešuje tudi umetnosti in znanosti*, in sicer s pomočjo posebnih komisij in zavodov, ki obstajajo iz izkušenih strokovnjakov. To so: umetniški svet v zadevi upodobljajočih umetnosti, akademije znanosti na Dunaju, v Pragi in Krakovem, osrednja komisija za preiskovanje in ohranitev zgodovinskih in umetnih spomenikov, komisija za novejšo avstrijsko zgodovino, instituto austriaco di studii storici v Rimu, geološki državni zavod, osrednji zavod za meteorologijo in zemski magnetizem, avstrijska komisija za evropsko stopinjsko merjenje, avstrijski arheološki institut, osrednja komisija za statistiko. Temu ministrstvu je podrejeno tudi osrednje ravnateljstvo šolskih zalog, ki skrbi za izdajanje šolskih knjig in učil.

3. *C. kr. ministrstvo za pravosodje* upravlja pravosodje, a nima nikakega vpliva na sodnijske razsodbe, pravosodje je torej ločeno od uprave. Justični minister imenuje sodnike ali pa predlaga cesarju v potrditev višje sodnike. Ministru za pravosodje so podrejena državna pravdnitstva in kaznilnice. Pravosodni minister imenuje notarje in nadzoruje odvetnike.

4. *C. kr. ministrstvo za denarstvo ali finance* upravlja državno imetje in državni dolg, skrbi za državne dohodke (davke, carine, monopole) in sestavlja s pomočjo drugih ministrstev državni proračun.

Finančnemu ministrstvu so podrejeni sledeči *osrednji uradi*: ravnateljstvo državnega dolga, blagajnica vsega državnega dolga, osrednja državna blagajnica za vse v državnem zboru zastopane kraljevine in dežele, generalno ravnateljstvo tobačne uprave, loterijsko ravnateljstvo, dikasterialno ravnateljstvo za državne stavbe, dvorna in državna tiskarna, glavni novčni urad, glavni puncevalni urad in uprave solin.

Temu ministrstvu so dalje podrejene v večjih deželah *finančne deželne direkcije*, v manjših deželah *finančne direkcije*, ki vodijo vse državne denarstvene reči v posameznih deželah. Finančne deželne direkcije so druga stopnja v zadevah neposredne in posredne obdačbe za dotično kronovino. Finančne direkcije so v zadevah posredne obdačbe večinoma prva stopnja (n. pr. pri davku na žganje, pivo, vino itd.), druga stopnja samo pri pristojbinah. Vrhovno vodstvo finančnih deželnih oblasti imajo namestniki ali deželni predsedniki. Voditelji finančnih deželnih oblasti pa so finančni deželni ravnatelji ali finančni ravnatelji. Vsaka dežela ima posebno glavno blagajnico za državne dohodke in stroške. Glavne blagajnice imajo različne naslove, tako n. pr. imajo Gradec, Trst in Gorica „finančno deželno blagajnico“, Ljubljana in Celovec pa „deželni plačilni urad“. Deželne blagajnice in deželni uradi so podrejeni finančni deželni oblasti dotične dežele.

Okrajne oblasti. Najnižja uprava finančnih zadev je ločena za neposredno in posredno obdačbo.

Prva stopnja za neposredno obdačbo so *okrajna glavarstva*, ki imajo v to svrho posebnega višjega finančnega uradnika. Dunaj in vsa deželna glavna mesta imajo posebne *davčne administracije*, ki oskrbujejo neposredno obdačbo za dotično mesto. Davčne administracije vodi tudi višji finančni uradnik. Za pobiranje direktnih davkov so *davkarije*, za pobiranje carine pa *carinski uradi*. Za Kranjsko je carinski urad v Ljubljani. Najnižjo upravo indirektnih davkov imajo *v večjih deželah finančne okrajne direkcije*, katerih delokrog obsega več okrajnih glavarstev, *v manjših deželah*, kakor na Kranjskem, Koroškem itd. pa finančne direkcije. Na Štajerskem so finančne okrajne direkcije v Gradcu, Mariboru in Brucku ob Muri. Za odmerjenje nekaterih pristojbin, ki ne spadajo v delokrog davkarij, so posebne *pristojbinske oblasti*, tako n. pr. v Ljubljani, Celovcu, Trstu, Gorici itd.

Finančne prokurate so bile prej podrejene predsednikom finančnih deželnih oblastev, sedaj so pa podrejene naravnost finančnemu ministrstvu ter vodijo pravde in so sploh sodnijska zastopstva državnega imetja in temu enakih zakladov. Nadalje naznanjajo pravno mnenje v vseh rečeh, ki se tičejo državnega premoženja in enakih zakladov, in sodelujejo pri pravnih opravilih po zahtevi državnih oblastí.

5. *C. kr. ministrstvo za trgovino* pospešuje vse zadeve trgovine in obrti, ima vrhovno vodstvo pošte, brzojava in telefona in nadzoruje brodarstvo. *Pomožna oblastva* trgovinskega ministrstva so: osrednji arhiv za marke (v varstvo prijavljenih mark), patentni urad, poštno-hranilnični urad, carinski urad, obrtni svet in drugi strokovni sveti in komisije, urad za deželno gospodarstvo, merosodna komisija, trgovsko-statistični uradi, obrtni nadzorniki in združni inštruktorji. Posebni trgovinskemu ministrstvu podrejeni uradi so: poštne in brzojavne direkcije s poštnimi in brzojavnimi uradi, razen tega avstrijski trgovski muzej in eksportna akademija.

6. *C. kr. ministrstvo za poljedelstvo* oskrbuje zemljedelstvo in logarstvo, nadzoruje živinorejo, lov in ribarstvo in vodi upravo državnih posestev in gozdov. Temu ministrstvu so podrejene nižje in srednje kmetijske in gozdarske šole, upravne oblasti gozdov in državnih posestev, dalje sekcije in komisije za gotove zadeve, kakor agrarne operacije, zlaganje zemljišč (komasacija, Kommassierung), živinorejo, poškodbe po trtni uši, živinozdravniške zadeve itd.

7. *C. kr. ministrstvo za železnice* se je osnovalo l. 1896. in nadzoruje vse železnice. To ministrstvo upravlja državne železnice, to so po državi zgrajene ali nakupljene železnice, katerih mreža je razdeljena v več, temu ministrstvu direktno podrejenih ravnateljstev državnih železnic.

To ministrstvo ima posebno nadzorstvo nad privatnimi železnicami glede predpisov varnostnega prometa. Najvišji nadzorovalni organ je *generalno nadzorstvo* državnih železnic, ki nadzoruje stavbeno-tehnično stanje, varnost vožnje in izpolnjevanje delavsko-brambenih zakonov.

8. *C. kr. ministrstvo za javna dela* se je ustanovilo po cesarskem pismu z dne 21. marca 1908. V delokrog tega ministrstva spadajo:

a) *Stavbene zadeve*, t. j. zgradbe državnih poslopij in višje nadzorstvo nad celotnim javnim staviteljstvom (visoka stavba, vodna stavba, cestna in mostna stavba, državna poslopja upravlja dikasterialna direkcija) in pospeševanje deželne kulture, tiče se vodnega stavbarstva, n. pr. zaježevanje hudournikov, uravnava rek, grajenje prekopov, preskrba vode, hidrografična služba itd.

b) *Skupno rudarstvo in rudarsko šolstvo*. V tem oziru so temu ministrstvu podrejena *rudarska poglavarstva* na Dunaju, v Pragi, Celovcu in Krakovem. Rudarskim poglavarstvom so podrejeni okrožni rudarski uradi prve stopnje. Državne rudnike upravlja rudarske direkcije ali uprave.

c) *Vse zadeve obrtnega pospeševanja, zadeve glede mark in patentov, obrtno šolstvo in pospeševanje tujskega prometa*.

9. *C. kr. ministrstvo za deželno brambo* upravlja *avstrijsko deželno brambo*, ki je razdeljena na deset domobranskih poveljstev. V področje tega ministrstva spadajo tudi zadeve, tiče se vojne dolžnosti, novačenja, skrbi za nastanjevanje in oskrbovanje vojakov in oprostitev od črnovojne službe. Temu ministrstvu je podrejeno tudi *orožništvo*, za katero je v vsaki kronovini po eno deželno poveljstvo.

10. *C. kr. najvišji računski dvor* je neposredno podrejen cesarju, neodvisen od ministrstev in je tem enaka oblast. To ministrstvo vrši kontrolo vsega državnega gospodarstva in pregleduje letni računski sklep, ki dokazuje soglašanje uporabe proračuna z dovoljenim proračunom. Sklep se potem predloži cesarju in državnemu zboru.

2. Šolstvo.

A. O razvoju šolstva.

Neprecenljive važnosti za narodno omiko je šolstvo. Do *Marije Terezije* (1740—1780) se v naši državi ni veliko storilo za ljudsko šolstvo. Razmeroma najbolj uravnane šole so bile v onem delu Gorenje Avstrijske, ki je pripadal Salzburškemu, kjer je tedanji nadškof grof Schrattenbach zelo zboljšal ljudsko šolstvo. Pasovski škof Leopold grof Firmian je opozoril cesarico Marijo Terezijo na korist dobrih šol in ji priporočal zboljšanje šolstva. Cesarica je l. 1774. poklicala na Dunaj slavnega saganskega opata *Felbigerja*, ki je že prej mnogo storil za šolstvo v pruski Šleziji.

Po cesaričinem naročilu je Felbiger organiziral avstrijsko šolstvo in izdelal prvi za vse avstrijske dežele veljavni *ljudski šolski zakon*, ki se imenuje „*splošni šolski red*“ (Allgemeine Schulordnung) in katerega je cesarica 6. decembra 1774. potrdila. Ta zakon določuje, da mora biti v vsaki kronovini *šolska komisija*, ki naj bo sestavljena iz zastopnikov deželne vlade, škofov in ravnatelja normalne šole. Po tem zakonu so ustanovili troje vrst šol: *normalne šole* v glavnem mestu vsake kronovine, *glavne šole* (po ena v vsakem okrožju) in *trivialne šole* v malih mestih, trgih in pri župnih cerkvah. Trivialne šole so bile slične ljudskim šolam, glavne šole sedanjim mestnim ljudskim šolam in normalne šole sedanjim učiteljskim in vadnicam. Cesarica *Marija Terezija* je na podlagi splošnega šolskega reda ustanovila mnogo ljudskih šol in se zato po pravici imenuje „*mati avstrijske ljudske šole*“. Tudi za gimnazije in vseučilišča je mnogo storila. Reformirala je gimnazije po načrtu piarista Marxa in ustanovila l. 1749. na Dunaju „*Theresianum*“, vzgojevališče plemiških sinov za uradnike; njen slavni zdravnik Gerhard van Swieten pa je preosnoval vseučilišča, katera so kmalu zaslovela in dobila izvrstne profesorje.

Tudi cesar *Jožef II.* (1780—1790) ima veliko zaslug za izboljšanje ljudskih šol. Skušal je uvesti splošno šolsko dolžnost, ustanovil mnogo novih ljudskih šol, učiteljem je zboljšal plače in za nadzornike nastavljal izkušene učitelje. Strogo so pazili na to, da so vsi za šolo godni otroci zahajali v šole; za odrasle učence in rokodelske vajence so pa ustanavljali nedeljske šole.

Francoske revolucijske vojne (1792—1815) niso ugodno vplivale na razvoj ljudskega šolstva in šolstvo je pričelo hirati. Po Dunajskem kongresu sta cesarja *Franz I.* (1792—1835) in *Ferdinand I.* (1835—1848) dvignila za dolge mirovne dobe zanemarjeno šolstvo in ustanovila več politehniških in strokovnih šol.

V absolutistični dobi cesarja *Franca Jožefa I.* je dobila cerkev po *konkordatu*, sklenjenem s papežem *Pijem IX.* 18. avgusta leta 1855., velik vpliv na šolstvo. Točka 5. tega konkordata določuje: „Ves pouk za katoliško mladino v javnih in zasebnih šolah bodi primeren naukom katoliške cerkve. Škofje kot duhovni pastirji nadzirajo versko vzgojo mladine na vseh javnih in zasebnih šolah in pazijo, da se v nobenem predmetu nič ne poučuje, kar bi nasprotovalo katoliški veri in нравni čistosti.“ Že koncem l. 1855. je bilo v Avstriji 181 duhovnih in le 85 posvetnih gimnazijskih ravnateljev. Na Ogrskem so izgubile pravico javnosti vse občinske protestantske šole.

Cerkveno-politični zakon z dne 25. maja 1868. je bistveno preustrojil ljudsko šolstvo. Po tem zakonu ima država vrhovno vodstvo in nadzor vsega šolstva in odgojstva ter ga izvršuje po organih, zakonito za to

postavljenih. Brez kvare državne nadzorne pravice je pripuščeno dotični cerkvi ali verski družbi, da oskrbuje, vodi in neposredno nadzira verski pouk in bogoslužje za različne vernike v ljudskih in srednjih šolah. Pouk ostalih učnih predmetov v teh šolah je nezavisen od vpliva kateresibodi cerkve ali verske družbe. Državne, deželne in občinske šole in vzgajališča so pristopna vsem državljanom brez razločka. Vsaki cerkvi ali verski družbi je dano na voljo, ustanavljati in vzdrževati šole, ki so pa podvržene šolskim zakonom in dobe pravice javnega učilišča, če se je zadovoljilo vsem dotičnim zakonitim pogojem. Učiteljske službe in vzgajališča enako dosežejo vsi državljani, kateri so na zakonit način za to dokazali sposobnost.

Po omenjenem zakonu so se tudi ustanovili deželni šolski sveti kot najvišja deželna šolska oblastva, okrajni šolski sveti za šolske okraje in krajni šolski sveti za šolske občine.

Zakon z dne 14. maja 1869. l., ki se je po zakonu z dne 2. maja l. 1883. deloma izpremenil, *ustanavlja načela za poučevanje v ljudskih šolah* ter se imenuje *državni ljudsko-šolski zakon*. Ljudski šoli je naloga, otroke npravno-pobožno vzgajati, jim razvijati duševne moči, jih seznanjati s potrebnimi znanostmi in vednostmi, da se lahko omikajo za življenje in jim dajati pravo podlago, da bodo enkrat vrli ljudje in državljani.

Državni šolski zakon, po katerem se je vpeljala osemletna šolska dolžnost, je ljudsko izobrazbo zelo razširil in je neprecenljive važnosti za duševno življenje v naši državi. Vlada našega presvetlega cesarja je nadalje osnovala veliko novih ljudskih in meščanskih šol, učiteljišč in drugih strokovnih šol in preosnovala in pomnožila srednje in visoke šole. Tako se je osnovalo vseučilišče v Černovicah (l. 1875.), češko vseučilišče v Pragi (l. 1882.), tehnika v Brnu (l. 1849.), češka tehnika v Pragi (l. 1865.), češka tehnika v Brnu (l. 1899.), visoka šola za zemljedelstvo na Dunaju (l. 1872.) i. t. d.

B. Naša učilišča.

1. *Občna ljudska šola*. Razločujemo a) *javne ljudske šole*, katere so se ustanovile ali se vzdržujejo docela ali deloma ob državnih, deželnih ali občinskih stroških in v katere kot take sme hoditi mladina katerekoli vere in narodnosti; b) *zasebne ljudske šole*, katere ustanavljajo društva, verske družbe ali posamezne osebe.

V vsaki ljudski šoli se morajo poučevati vsaj naslednji *predmeti*: verouk, učni jezik, računstvo, najznamenitejše, kar je treba vedeti iz prirodoznanstva, zemljepisja in zgodovine s posebnim ozirom na domovino in nje ustavo, dalje pisanje, geometrično oblikoslovje, petje in telovadba. Deklice naj se podučujejo še tudi v ženskih ročnih delih in v gospodinjstvu.

Šolska dolžnost je občna in se začenja v obeh državnih polovicah z dovršenim šestim letom (na Hrvaškem in v Slavoniji z dovršenim sedmim letom) in traja v Avstrijskih deželah do dovršenega štirinajstega leta (v Istri, Dalmaciji, Galiciji, Bukovini do dovršenega dvanajstega leta), v Ogrskih deželah pa do dvanajstega leta in v ponavljalnih šolah na Ogrskem do petnajstega leta, na Hrvaškem in v Slavoniji do štirinajstega, oziroma petnajstega leta.

Državni šolski zakon z dne 2. maja 1883. ima več olajšav glede šolskega obiskovanja. § 21. tega zakona se glasi: Na občnih ljudskih šolah se otrokom po šestletnem šolskem obiskovanju na kmetih in otrokom neimovitih roditeljev po mestih in trgih, če prosijo sami ali njih namestniki, dovoljujejo iz ozira vrednih razlogov olajšave glede šolske obveznosti. Te olajšave so v tem, da se poučevanje skrči na del dneva ali na pol dne ali pa na posamezne dneve v tednu. Te olajšave se dodeljujejo tudi otrokom celih šolskih občin na deželi (na kmetih), kadar za to poprosijo zastopi všolanih občin vsled sklepa občinskih odborov. V tem slučaju se sme učni načrt urediti tako, da se daje otrokom skrajšani pouk v posebnih oddelkih najmanj do izpolnjenega štirinajstega leta.

Glede Kranjskega velja tudi *deželni zakon z dne 29. aprila 1873.* § 17 tega zakona določuje: Šolska dolžnost se začenja z izpolnjenim šestim letom in traja praviloma do izpolnjenega dvanajstega leta, v mestih in trgih s tri ali večrazrednimi šolami pa do izpolnjenega štirinajstega leta. Z ozirom na posebne krajevne razmere ali na podnebje utegne tudi okrajna šolska oblast izjemno dovoliti, da se začenja šolska dolžnost šele z izpolnjenim sedmim ali osmim letom. Istotako sme okrajna šolska oblast dovoliti, da se tudi v mestih in trgih odpuste otroci iz šole, ki so izpolnili dvanajsto leto in so se šolskih predmetov popolnoma naučili.

Glede ponavljalnih (nadaljevalnih) šol na Kranjskem velja deželni zakon z dne 28. februarja 1874. Po tem zakonu morajo do izpolnjenega 14. leta hoditi v ponavljalno šolo vsi dečki in vse deklice, ki so po izpolnjenem 12. letu zapustili vsakdanjo ljudsko šolo. V ponavljalni šoli, ki traja praviloma od začetka šolskega leta do konca meseca aprila, se poučujejo vsi predmeti ljudske šole. Ponavljalni pouk se daje trikrat v tednu, vselej najmanj po dve uri, in sicer dvakrat za dečke in enkrat pa za deklice posebej, krščanski nauk se v te ure ne všteva.

Dolžnost ustanavljati šole, uravnjuje deželno zakonodajstvo, držeč se načela, da je treba ustanoviti šolo povsod, kjer biva eno uro naokoli po petletnem povprečnem številu več nego štiridesetero šoloobveznih otrok. Za potrebne ljudske šole skrbi v prvi vrsti občina dotičnega okraja. Ako sredstva posameznih občin (oziroma okrajev) ne zadoščajo za potrebščine ljudskega šolstva, jim prispeva dežela.

O učnem jeziku in o poučevanju v drugem deželnem jeziku razsoja, zaslišavši tiste, kateri šolo vzdržujejo, deželno šolsko oblastvo, držeč se pri tem mej, ustanovljenih v zakonih.

Koncem l. 1908 je bilo v Avstriji 22.027 javnih ljudskih šol, in sicer 1470 šol za dečke, 1634 za deklice in 18.923 mešanih šol. Po učnem jeziku je bilo 7718 javnih in 696 privatnih nemških ljudskih šol, 5217 + 189 čeških, 3001 + 172 polskih, 2594 + 6 maloruskih, 836 + 25 slovenskih, 530 + 41 srbohrvaških, 647 + 59 laških, 171 rumunskih, 5 madžarskih, 256 + 16 jezikovno-mešanih ljudskih šol, med temi 161 nemško-slovenskih in ena nemško-slovensko-laška šola, razven tega 0 + 4 drugih šol. Dalje je bilo l. 1908 68.223 učiteljev in 37.147 učiteljic in 4.744.521 šoloobveznih otrok; od teh je obiskovalo 4.252.733 javne ljudske šole, 86.145 višje šole ali gospodarske, oziroma obrtne šole ali strokovne tečaje, 15.728 otrok je imelo domači pouk, 40.837 je bilo brez pouka zaradi telesnih in duševnih hib, 214.088 pa je bilo brez pouka, čeprav so bili normalno razviti. Od 100 za šolo godnih otrok je obiskovalo torej 92·5 ljudsko šolo, oziroma 94·7 jih je uživalo sploh pouk, in sicer

na Dolenjem Avstrijskem	97·9	oziroma	100·0
„ Gorenjem Avstrijskem	97·8	„	98·7
„ Salzburškem	97·6	„	99·2
„ Štajerskem	95·3	„	96·8
„ Koroškem	96·4	„	97·8
„ Kranjskem	95·6	„	97·0
„ Primorskem	87·0	„	88·9
„ Tirolskem in Predarelskem	98·1	„	99·5
„ Češkem	98·3	„	99·7
„ Moravskem	97·8	„	99·6
„ Šleziji	98·0	„	99·3
„ Galiciji	82·6	„	85·5
„ Bukovini	90·4	„	93·7
„ Dalmaciji	93·5	„	95·5

Ljudskošolska statistika l. 1907/8.

Javne šole:

	nemške	slovenske	hrvaške	laške	jezikovno-mešane
Štajersko	615	227	—	—	48
Koroško	294	3	—	—	84
Kranjsko	31	369	—	—	8
Primorsko	7	237	99	171	11*

* 1 nemško-slovenska-laška, 1 nemško-slovenska in 9 hrvaško-laških šol.

Javnih in privatnih šol:

	učitelji	učiteljice	učenci	učenke
Štajersko	2908	1970	103.318	104.764
Koroško	1069	605	31.184	30.787
Kranjsko	926	686	46.090	46.765
Primorsko	1516	1205	58.035	56.836

Koncem l. 1911. je bilo na Kranjskem 421 javnih ljudskih šol, in sicer 17 deških, 11 dekliških in 393 mešanih, po učnem jeziku pa 32 nemških, 381 slovenskih, 8 nemško-slovenskih in 22 + 7 zasebnih ljudskih šol (s pravico javnosti in brez nje), in sicer 4 deške, 11 + 1 dekliških in 7 + 6 mešanih, po učnem jeziku pa 9 + 7 nemških, 10 slovenskih in 3 jezikovno-mešane. Na javnih in na ponavljalnih ljudskih šolah je poučevalo l. 1911. 492 učiteljev in 599 učiteljic 38.976 + 6.267 učencev in 36.195 + 7.148 učenk, na privatnih ljudskih šolah pa 38 učiteljev in 128 učiteljic 969 učencev in 3.752 učenk.

Meščanska šole. Meščanski šoli je naloga, dajati tistim, ki ne hodijo v srednjo šolo, večjo omiko, kakor jo daje po svojem namenu občna ljudska šola. Meščanska šola pripravlja tudi za učiteljišča in za take strokovne šole, za katere ni treba poprejšnjega izobraževanja na kaki srednji šoli. Meščanska šola šteje 3 razrede in nadaljuje petrazredno občno ljudsko šolo.

Meščanske šole so različno uravnane, kar natančneje določujejo deželni zakoni. V Avstriji je bilo koncem leta 1908 1217 + 153 javnih in zasebnih meščanskih šol, in sicer 655 + 17 deških in 562 + 126 dekliških, prve je obiskovalo 114.368 + 2126 učencev, druge 117.035 + 11.263 učenk. Na Kranjskem imamo 2 javni deški meščanski šoli, v katerih je bilo leta 1911. 112 učencev in 16 učenk, in 4 zasebne dekliške meščanske šole, katere je obiskovalo l. 1911. 321 učenk.

3. *Učiteljišče.* Potrebni učitelji in potrebne učiteljice se izučujejo v učiteljiščih, ločenih po spolu.

Da se gojenci lahko praktično omikajo, se nahaja pri vsakem učiteljišču ljudska šola kot vadnica in vzornica in pri ženskih učiteljiščih tudi otroški vrt. Za poučevanje in vajo v kmetijskih delih se vsakemu učiteljišču odkaže tudi kos zemlje na pripravnem mestu in v primerni velikosti. Izobraževalni tečaj traja štiri leta. Učni jezik ustanavlja, v kolikor deželni zakon ne določuje drugače, po nasvetu deželnega šolskega oblastva naučni minister. Gojencem naj se da po potrebi tudi prilika, da se izobrazijo v drugem deželnem jeziku, da dosežejo usposobljenost poučevati tudi v tem jeziku.

Nadaljnje izobraževanje učiteljev v pedagoškem in znanstvenem oziru naj pospešujejo šolski listi, učiteljske knjižnice, periodične konference in nadaljevalni učni tečaji.

Pravna razmerja učiteljev so natanko določena po točkah 48 do 59 državnega ljudskošolskega zakona.

Službo v javnih šolah, ki je javen urad, more dobiti vsak državljan, ki je zakonito izkazal za njo usposobljenost. Od učiteljstva so izključeni taki, kateri vsled kazensko-sodne obsodbe ne morejo biti izvoljeni v občinski zastop.

V Avstriji je vzgojevalo šolskega leta 1907./08. na 73 + 67 moških in ženskih izobraževališčih 1183 + 1293 učnih moči 11.173 + 8497 gojencev.

4. *Srednje šole* pripravljajo učence za vstop v višje šole in so razdeljene v gimnazije, realne gimnazije, reformne realne gimnazije, realne gimnazije dečinskega tipa in realke. Srednjih šol je letos 482 s 153192 + 4797 učenci oziroma učenkami.

Gimnazije podajajo predvsem humanistično omiko; v njih prevladuje jezikovni pouk.

V *realnih gimnazijah* se poučujejo v štirih nižjih razredih učni predmeti nižje gimnazije in poleg tega še predmeti kakor risanje, kemija in francoščina. Realne gimnazije omogočujejo torej vstop v višjo gimnazijo in višjo realko. V zadnjih letih so pa večinoma preustrojili realne gimnazije v navadne gimnazije ali v realne gimnazije novega tipa, samo na Dolenjem Avstrijskem imamo še deželne realne in višje gimnazije in v Pazinu deželno realno gimnazijo z razredi višje realke.

Z *ministrskim odlokom z dne 8. avgusta 1908* so se vpeljali *novi tipi* srednjih šol: nove realne gimnazije, reformne realne gimnazije in realne gimnazije dečinskega tipa.

Realne gimnazije so osemrazredne in od tretjega razreda naprej se poučuje namesto grščine kak moderni ali pa deželni jezik.

Reformne realne gimnazije nimajo v štirih spodnjih razredih latinščine, v štirih višjih razredih se poučuje latinščina, namesto grščine pa kak moderni ali pa deželni jezik.

*Realne gimnazije dečinskega tipa.** V I. in II. razredu so vsi oddelki enaki; od tretjega razreda dalje obiskujejo gimnazijci grščino, realisti pa francoščino. Realisti obiskujejo od pete šole naprej namesto latinščine — latinščina je za nje prosti predmet — angleščino, kemijo in opisno geometrijo; za višje gimnazije je prostoročno risanje, katero so v nižjih razredih obiskovali, prosti predmet, ravnokakor tudi opisna geometrija, francoščina, angleščina in kemične vaje v laboratoriju. Gimnazijskemu in realnemu oddelku v Dečinu je od šolskega leta 1910/11 pridružen

* Dozdaj imamo samo dve gimnaziji tega tipa, in sicer v Dečinu (Tetschen) in v Mostu (Brüx) na Češkem.

realno-gimnazijski oddelek. Gimnazij (oziroma realnih gimnazij) štejemo letos 343, obiskuje jih 104.041 + 4797 učencev oziroma učenk.

Realke podajajo bolj realistično omiko in pripravljajo predvsem učence za tehniko. V Avstriji je 148 realk, ki imajo 49.151 učencev.

Srednjim šolam pripadajo tudi ženski liceji, vojaške realke in kadetne šole različnih vojnih strok, trgovske akademije in višje trgovske šole, višje obrtne šole in gospodarske, gozdarske in navtiške srednje šole; potem imamo še nižje trgovske, obrtne in poljedelske šole.

5. *Visoke šole* so: vseučilišča, katoliške bogoslovne fakultete v Salzburgu in Olomucu, evangelska bogoslovna fakulteta na Dunaju, tehnike in strokovne šole.

Vseučilišča. Vseučilišča so prave visoke šole, v katerih poučujejo razne vede po sistematiškem redu in podeljuje najvišja akademična dostojanstva. Prva vseučilišča so ustanovili v 12. in 13. stoletju v Italiji, Franciji in in na Angleškem, v našem cesarstvu je najstarejše vseučilišče nemško vseučilišče v Pragi, ki ga je ustanovil Karel IV. l. 1348. Popopolno vseučilišče ima štiri fakultete, in sicer bogoslovno, pravoslovno, medicinsko in modroslovno. Fakulteti načeljuje dekan, vseučilišču pa rector magnificus. Redni slušatelji so tisti, ki so napravili maturo na gimnaziji, realni abiturientje morajo napraviti dodatni izpit iz latinščine. Vseučilišča so: Dunaj (ust. l. 1365.), Gradec (l. 1585.), Innsbruck (l. 1677.), Praga, nemško vseučilišče (l. 1348.), Praga, češko vseučilišče (l. 1882.), Krakovo (l. 1364.), Lvov (l. 1784.) in Černovice [l. 1875 (brez medicinske fakultete)]. V zimskem tečaju 1912/13 je bilo na avstrijskih vseučiliščih 30.591 slušateljev, oziroma slušateljic, in sicer na Dunaju 10.225, v Gradcu 2147, v Innsbrucku 1357, na nemškem vseučilišču v Pragi 2053, na češkem vseučilišču v Pragi 4406, v Krakovem 3647, v Lvovu 5567 in Černovicah 3647 slušateljev.

Tehnike imajo realistični smer in so kaj različno uravnane. Tudi v Pragi je bila ustanovljena prva tehnika l. 1803 za cesarja Franca I. Vsaka tehnika se deli na strokovne šole. Tehnike na Dunaju, v Gradcu in Pragi imajo občni oddelek, šole za zgradbo cest in vodno stavbo, za visoko stavbo, za stroje in za tehnično kemijo. Tehnike so: Dunaj (ust. l. 1815.), Gradec (l. 1811.), Praga, nemška tehnika (l. 1803.), Praga, češka tehnika (l. 1869.), Brno, nemška tehnika (l. 1849.), Brno, češka tehnika (l. 1899.) in Lvov (l. 1843.). V zimskem tečaju 1812/13 je bilo na avstrijskih tehnikah 10.287 slušateljev, in sicer na Dunaju 3057, v Gradcu 705, na nemški tehniki v Pragi 873, na češki tehniki v Pragi 2587, na nemški tehniki v Brnu 835, na češki tehniki v Brnu 535 in v Lvovu 1695 slušateljev.

Strokovne visoke šole so: 19 šol za katoliške bogoslovce in dve drugi bogoslovni šoli, in sicer ena za pravoslavne bogoslovce in ena za židovske bogoslovce, 10 pravoslavnih akademij za pravnike na Ogrskem, konzularna akademija (prej orientalska akademija) na Dunaju za izobraženje konzularnih in poslaniških uradnikov, visoka šola za zemljedelstvo (za poljedelstvo, gozdarstvo in kulturno tehniko) na Dunaju, eksportna akademija na Dunaju, rudarski akademiji v Leobnu in Příbramu, živinozdravniški visoki šoli na Dunaju in v Lvovu. Izobraževališča umetnosti so: akademija upodobljajočih umetnosti na Dunaju, akademija umetnosti v Pragi in Krakovem, umetniška visoka šola na Dunaju, visoka šola za glasbo in predstavljajočo umetnost na Dunaju in glasbeni konservatorij v Pragi. Vojaške visoke šole so: vojaška akademija v Dunajskem Novem mestu za pehoto in konjeništvu, v Mödlingu za topništvo in tehnične čete, v Reki za mornarico. Za nadaljnjo vojaško izobrazbo častnikov skrbe vojna šola, višji artilerijski in ženijski tečaj, intendantčni in štabni častniški tečaj.

C. Šolsko nadzorstvo.

Šolske nadzorne oblasti so: krajni šolski svet, okrajni šolski svet in deželni šolski svet. Delokrog in sestavo teh oblasti določujejo na podlagi državnih zakonov posebni deželni zakoni za vsako kronovino. V naslednjem odstavku se bomo ozirali na zakon z dne 23. oktobra 1912., veljaven za vojvodino Kranjsko, o šolskem nadzorstvu.

1. Krajni šolski svet

Krajni šolski svet nadzoruje ljudske šole, ki se docela ali deloma vzdržujejo z državnimi, deželnimi ali občinskimi sredstvi, in obstoja iz zastopnikov cerkve, šole in selskih občin ter iz krajnega šolskega nadzornika, oziroma krajnih šolskih nadzornikov.

Zastopniki cerkve v krajnem šolskem svetu so samostojni dušni pastirji mladine, ki obiskuje šolo, in če bi teh ne bilo, njih namestniki. Šolo zastopa šolski voditelj, ki se udeležuje razprav krajnega šolskega sveta s pravico glasovanja. Občinsko zastopstvo voli svoje zastopnike; če pa pripada isti šoli docela ali deloma več selskih občin, jih voli zbor dotičnih občinskih zastopov. Število teh zastopnikov znaša najmanj tri, največ pet, poleg ravno toliko namestnikov, kar določuje okrajni šolski svet. Člani okrajnega šolskega sveta izvolijo izmed sebe predsednika in njegovega namestnika za dobo šestih let.

Krajni šolski svet mora skrbeti, da se izvršujejo in izpolnjujejo šolski zakoni in odredbe višjih šolskih oblastev in da se šolstvo v šolski občini uredi po teh zakonih in odredbah. Zlasti mu pristoja, zastopati

šolsko občino v vseh upravnih in pravnih zadevah, ki se tičejo šole, posebno pa pri poravninah glede ustanavljanja in razširjanja šol, ter skrbeti za šolske prostore. Krajni šolski svet se snide vsaj vsak drugi mesec k redni seji. Da je krajni šolski svet sklepčen, morajo biti vsi člani povabljeni in večina članov navzoča; sklepa pa se z nadpolovično večino glasov. Predsednik sme v nujnih slučajih dogovorno s krajnim šolskim nadzornikom izdajati neposredne odredbe, mora pa za to nemudoma ali vsekako v prihodnji seji izposlovati odobrenja krajnega šolskega sveta. Za nadzor v didaktično-pedagoških zadevah v šoli se postavi od okrajnega šolskega sveta član-strokovnjak krajnega šolskega sveta za *krajnega šolskega nadzornika*. Udje krajnega šolskega sveta imajo pravico v šolo prihajati, da se prepričajo o njenem stanju. Krajni šolski nadzornik ima pravico prisostovati učiteljskim konferencam s posvetovalnim glasom.

2. Okrajni šolski svet

Okrajni šolski svet ima višje nadzorstvo nad ljudskimi šolami v dotičnem šolskem okraju. Njemu so podrejene vse javne ljudske šole, sem spadajoči privatni učni zavodi in posebne šole razen obrtno-nadaljevalnih šol, nadalje otroški vrtci, otroška zavetišča in otroški domovi dotičnega okraja. Okrajni šolski svet ima pridevek „*cesarsko-kraljevi*“. Šolski okraji na Kranjskem se ujemajo glede obsega s političnimi okraji, na Štajerskem pa s sodnijskimi okraji. Mesta z lastnim občinskim statutom, kakor n. pr. Ljubljana, tvorijo svoj poseben šolski okraj.

Člani okrajnega šolskega sveta so:

- a) voditelj političnega okrajnega oblastva kot predsednik;
- b) eden duhovnik onih verskih družb, katerih število znaša v okraju čez 2000 duš. Imenuje ga pristojna višja verska oblast;
- c) dva veščaka-učitelja in njuna namestnika, ki jih izvoli okrajna učiteljska skupščina;
- d) zastopniki občin, ki tvorijo šolski okraj, in sicer na vsak sodni okraj šolskega okraja pride po en zastopnik in po en namestnik;
- e) dva zastopnika deželnega odbora in njuna namestnika;
- f) okrajni šolski nadzorniki.

V mestih s posebnim statutom izvršuje šolsko nadzorstvo mestni šolski svet, ki združuje v sebi področje krajnega in okrajnega šolskega sveta ter je tako-le sestavljen:

- a) predsednik mu je župan ali njegov namestnik v mestnem magistratu;
- b) vsako versko družbo, ki šteje v mestnem šolskem okraju čez 500 duš, zastopa po en duhovnik ali njegov namestnik, ki ju določi pristojna višja verska oblast;

c) učiteljska skupščina mestnega šolskega okraja voli iz svoje srede dva veščaka-učitelja in dva namestnika;

d) občinski zastop voli iz svoje srede ali izmed drugih oseb štiri člane in štiri namestnike;

e) deželni odbor odpošlje v mestni šolski svet dva zastopnika dežele in njuna namestnika;

f) člani mestnega šolskega sveta so končno okrajni šolski nadzorniki mestnega šolskega okraja.

Okrajni šolski svet se shaja vsaj vsak drugi mesec k rednemu posvetovanju. Če je treba, se sklicujejo izredne seje. Za sklepčnost je potrebno, da so bili vsi člani povabljeni in da jih je večina navzočih; sklepa pa se z nadpolovično večino glasov. Pritožbe zoper razsodbe okrajnega šolskega sveta se naslavljajo na deželni šolski svet. V nujnih slučajih sme predsednik izdajati neposredne odredbe, in sicer če spadajo v delokrog okrajnega šolskega nadzornika, potem ko se je s tem sporazumel, mora pa seveda izposlovati odobrenja okrajnega šolskega sveta ali nemudoma ali gotovo v prihodnji seji. Minister za bogočastje in nauk imenuje za vsak nadzorstveni okraj, ki naj obsega redoma po en šolski okraj, *okrajnega šolskega nadzornika*, v posebnih okoliščinah tudi več nadzornikov za dobo šestih let izmed sposobnih veščakov na podlagi terne, ki jo stavi deželni šolski svet po zaslišbi okrajnega šolskega sveta. Ta omejitev upravne dobe ne velja za okrajne šolske nadzornike, ki so nastavljeni kot državni uradniki. Nadzorstvo verouka ne spada pod okrajnega šolskega nadzornika, ampak pod višjo cerkveno gospodsko. Okrajni šolski nadzorniki izvršujejo nadzorstvo v pedagoško-didaktičnem oziru predvsem nad ljudskim šolstvom dotičnega šolskega okraja; to nadzorstvo pristojna državi, zato imajo pridevek „*cesarsko-kraljevi*“. Okrajni šolski nadzorniki morajo šole periodično nadzirati in imajo pravico, dajati nasvete v pedagoško-didaktičnih vprašanjih in opažene napake odpravljati. Oni vodijo okrajne učiteljske konference in skrbe, da se vrše strogo stvarno, tako da v resnici pospešujejo šolske koristi in nadaljnjo izobrazbo učiteljstva. Okrajni šolski nadzorniki morajo dajati okrajnemu šolskemu svetu poročila o svojem delovanju. Poročila se skupno s sklepi, teh se tičočimi, predlagajo deželnemu šolskemu svetu; poslednji pošilja posebna poročila ministru za bogočastje in nauk. Okrajni šolski nadzorniki dobivajo za izvrševanje periodičnih šolskih inšpekcij in vizitacij iz državnih dohodkov pavšal (splošni znesek) za potne stroške in dnevnice.

3. Deželni šolski svet.

Deželni šolski svet je najvišja šolska nadzorna oblast v vsaki krovovini. Njemu so podrejeni:

a) šolski in vzgojevalni zavodi, odkazani področju okrajnih šolskih svetov;

b) izobraževališča za učitelje in učiteljice ljudskih šol z vadnicami, ki spadajo k njim;

c) srednje šole (gimnazije, realne gimnazije, reformne realne gimnazije in realke), kakor tudi vsa sem spadajoča zasebna in specielna učilišča, vkolikor so pod najvišjim vodstvom ministrstva za bogočastje in nauk.

Deželni šolski svet obstoja:

a) iz deželnega načelnika ali namestnika, od njega imenovanega, kot predsednika;

b) iz štirih zastopnikov dežele, določenih po deželnem odboru;

c) iz poročevalca za upravne in gospodarske šolske zadeve;

d) iz deželnih šolskih nadzornikov;

e) iz dveh katoliških duhovnikov;

f) iz dveh članov učiteljstva, katerih eden pripada stanu srednješolskih učiteljev, drugi pa stanu vadniških, ljudsko- ali meščanskošolskih učiteljev;

g) iz odposlanca občinskega zastopa ljubljanskega.

Pod c), d), e) in f) omenjene člane deželnega šolskega sveta imenuje cesar na predlog ministra za bogočastje in nauk, in sicer pod e) navedena člana na podlagi terne knezoškofijskega ordinariata, pod f) omenjenega člana iz stanu vadniških, ljudsko- ali meščanskošolskih učiteljev pa na podstavi terne, sestavljene po deželnem odboru. Poslovna doba pod e), f) in g) omenjenih članov traja šest let, upravna doba štirih odposlancev deželnega odbora se pa ravna po času mandata deželnega odbora. Člani učiteljskega stanu dobivajo poslovno pristojbino iz državnih dohodkov.

Deželni šolski svet: 1. nadzoruje okrajne in krajne šolske svete, nadzoruje in vodi učiteljišča in z njimi združene vadnice; 2. potrjuje ravnatelje in učitelje srednjih šol, vzdrževanih iz občinskih dohodkov, varujoč posebne pravice občin, korporacij in zasebnikov; 3. presoja učne načrte, učila in učne knjige za srednje in strokovne šole; 4. poroča ministrstvu za bogočastje in nauk vsako leto o stanju vsega šolstva v deželi; 5. predlaga v imenovanje okrajne in deželne šolske nadzornike.

Seje deželnega šolskega sveta so redne ali izredne. Zadeve, o katerih je kaj razsoditi ali podati ministrstvu za bogočastje in nauk mnenje ali mu staviti predlog, se morajo razen šolskih zamud obravnavati zbornou, vse druge zadeve pa se rešujejo na lastno odgovornost predsednikovo, ki mora deželnemu šolskemu svetu v vsaki seji naznaniti, kaj je medtem ukrenil. Pritožbe zoper sklepe in odločbe deželnega šolskega sveta se

naslavljaajo na ministrstvo za bogočastje in nauk in vlagajo pri deželnem šolskem svetu v štirinajstih dneh po objavi odločitve (razsodbe). V nujnih slučajih sme predsednik tudi glede takih zadev, ki jih je obravnavati zborna, izdajati neposredne odredbe, mora pa nemudoma in najpozneje v prihodnji seji izposlovati za to odobrenja deželnega šolskega sveta. *Deželni šolski nadzorniki* imajo predvsem neposredni vpliv na didaktično-pedagoške šolske zadeve in sicer v tem, da od časa do časa nadzirajo šole, vodijo izpite, nadzirajo delovanje krajnih in okrajnih šolskih svetov i. t. d.; potrebna službena navodila dobivajo od ministra za bogočastje in nauk. Deželni načelnik pa sme v posameznih slučajih taka opravila nalagati tudi drugim članom deželnega šolskega sveta. Nadzorniki poročajo o tem svojem delovanju deželnemu šolskemu svetu, ki predlaga ta poročila ministru za bogočastje in nauk z naznanilom, kaj se je glede njih sklenilo in ukrenilo. Deželni šolski nadzorniki so dolžni, da poročajo na poziv tudi neposredno ministru za bogočastje in nauk.

3. Državno denarno gospodarstvo.

Državno gospodarstvo nam kaže razmerje državnih dohodkov in stroškov, porabo ali pokritje morebitnega prebitka ali primanjkljaja. Vsako leto predlaga finančni minister obema zbornicama državnega zbora takozvano finančno postavbo v posvetovanje, ki obsega državni proračun (budget) za prihodnje upravno leto. Koncem vsakega leta pregleda najvišji računski dvor letni računski sklep in ga predloži državnemu zboru v odobrenje. Skupni dohodki Avstrije znašajo za l. 1913 3.137,481.539 K, skupni izdatki 3.137,202,566 K, od katerih se porabi 427,634.787 K za skupne zadeve.

A. Državni dohodki.

1. Dohodki iz državne imovine.

Davki so najvažnejši državni dohodki našega cesarstva, manjši so dohodki državne imovine in državnih naprav. *Državni imovini* pripadajo državna posestva ali domene. *Državnim napravam* pa prištevamo državne rudnike, državne železnice in predvsem *samotrštva* ali *monopole*, to so obrtne reči ali podjetja, katerih izvršitev je pridržana izključno državi. Imamo monopol za tobak, za smodnik, za sol ter loterijo. K državnim napravam prištevamo tudi *regale* ali *vladarske pravice*, to so podjetja, katera so državi pridržana v prvi vrsti z ozirom na javno korist. Regalom pripadajo predvsem pošte, brzojavi in telefoni, ker more le država jamčiti s svojimi sredstvi za varnost in natančnost tega obrata. Če tudi dobiva država iz državnih naprav in regalov velike svote, vendar so glavni vir državnih dohodkov *davki*.

2. Davki.

A) Pristojbine.

Kolkovine, odredbine (takse) in pristojbine od pravnih opravil so davščine iste vrste, samo da se v različnih oblikah odmerjajo in plačujejo; imenujemo jih skratka: *pristojbine*.

Podvržene so jim:

1. vse vloge na vladarja, na državne, deželne in občinske zastope, na oblastva, urade ali uradne osebe, prepisi, priloge in nadpisi teh vlog; vknjižba stvarnih pravic v javne knjige ali pa njih izbris; uradni izpiski, sodbe in obvestila;

2. listine o sklepanih pravnih opravilih (po gotovih kolkovnih lestvicah), n. pr. kupne pogodbe, menjalne pogodbe, užitne pogodbe, posojila;

3. vsi prenosi premoženja tudi za slučaj smrti, dedinske pogodbe, ženitne pogodbe;

4. izpričevala, trgovske in obrtne knjige.

Za odmerjenje pristojbin je na Dunaju osrednji odredbinski in pristojbinski urad, v drugih večjih krajih so enaki uradi, podrejeni finančni deželni oblasti.

B) Davki.

a) Neposredni davki.

Neposredni (indirektni) davki se ločijo v *realne* (stvarne) in *personalne* (osebne) davke. *Realnim davkom* prištevamo: *zemljarino* (Grundsteuer), *hišni davek* (Gebäudesteuer), in sicer *hišno-razredni davek* (Hausklassensteuer), *domarino* (Hauszinssteuer) in 5 % davek od donosa hišnega danka začasno oproščenih poslopij.

Zemljarina ali tudi zemljiški davek je odmerjen z 22·7 % od katastralnega čistega doneska rodovitnega zemljišča. Čisti donesek so določile svoje dni posebne komisije, določeni zneski bi se morali vsakih 15 let revidirati. Zadnja revizija se je vršila leta 1897., pozneje pa ne več, ker se zadevni predpis zakona z dne 24. maja 1869. ne smatra kot obligatoričen. *Zemljarina*, ki je kontingentirana,^{*)} se lahko deloma odpiše. Davčni zakon z dne 25. oktobra 1896. dovoljuje pri zemljarini 10 % popusta na davku. Radi ugodnega uspeha osebnih davkov znaša sedaj popust pri zemljarini že več nego 10 let 15 %, t. j. najvišji v zakonu navedeni odstotek in je izključeno, da bi kedaj padel pod 15 %.

Hišni davek se mora od vsake hiše plačati in se deli v *hišno-razredni davek* in v *domarino*. *Hišno-razredni davek* se plačuje od hiš po navadi na deželi, kjer ne dajejo v najem hišnih prostorov, in se odmerja po postavno določeni tarifi z ozirom na število za stanovanje

^{*)} Glej stran 38.

pripravnih prostorov v hiši. Tarifa ima šestnajst razredov. V XVI. razred z najnižjim davkom na leto 3 K spadajo poslopja, ki imajo le eden za stan pripralni prostor, v XV. razred z davkom 3 K 40 h poslopja, ki imajo dva, v XIV. razred z davkom 4 K 20 h poslopja, ki imajo tri za stanovanje pripravne prostore i. t. d. Davek se zvišuje le polagoma.

Domarina ali hišno-najemninski davek se plača:

1. v glavnih mestih kronovin ter v onih krajih, kjer je najmanj polovica hiš in stanovanj dana v najem, od *vseh* hiš brez razlike, ali so oddane najemnikom ali pa v rabi hišnega gospodarja;

2. v vseh ostalih krajih pa samo od hiš, oddanih v najem.

Domarino odmerjajo po najemščini od poslopij, katera so deloma ali popolnoma v najem oddana. V glavnih mestih in v nekaterih večjih mestih znaša davek $26\frac{2}{3}\%$, na Tirolskem 15% , v vseh drugih krajih pa 20% od čiste najemščine. Čista najemščina se dobi, če se od kosmate najemščine (Bruttozins) odbije v krajih z $26\frac{2}{3}\%$ davka 15% , v vseh drugih krajih pa 30% za hišno popravilo. Vsak hišni posestnik je dolžen, vsoto najemščine, katero dobi, naznaniti davčni oblasti. Za izpraznela stanovanja ali pa za slučaj neizterljivosti najemnine se lahko izposluje odpis davka; če se stanovanje zopet odda, se mora to naznaniti. Prošnjo na dotično davčno oblast (okrajno glavarstvo, davčno administracijo) je vložiti najkasneje v 14 dneh potem, ko se je stanovanje izpraznilo, oziroma ko je potekla doba, za katero je bilo stanovanje oddano v najem. V gotovih slučajih se lahko deloma ali pa tudi popolnoma odpiše hišni davek. Davčni zakon z dne 25. oktobra l. 1896. dovoljuje tudi pri hišnem razrednem davku in pa pri domarini 10% popusta na davku. Tudi ta popust pri hišnem razrednem davku znaša že več nego 10 let $12\frac{1}{2}\%$ in se ne bo nikdar zmanjšal.

5% davek, ki ga je plačevati od donosa hišnega davka začasno oproščenih poslopij, odmerjajo ravnotako po čisti najemščini. Hišnega davka, in sicer domarine kakor tudi hišnega razrednega davka, se oproščajo čisto novo zgrajena poslopja, ali pa podrti in nanovo zgrajena, ali pa samo prezidana poslopja in njih novi deli redoma za dobo 12 let. Od l. 1912. naprej se je pa z zakonom z dne 18. decembra 1911 uveljavilo oproščenje samo za dobo 10 let (za hiše, zgrajene nanovo v letih 1912 do 1916), oziroma za 6 let (za ostale nove zgradbe ter prezidave in prizidave), a se je za vse te hiše trajno precej znižal hišni davek, tako, da bodo po vpoštevanju tega znižanja ($20-25\%$) gospodarji novih hiš izdatno na boljšem, kakor gospodarji starih hiš.

Zemljarina in hišni razredni davek se plačujeta v mesečnih, domarina in 5% davek v četrletnih obrokih. Če nisi davka plačal najkasneje v

14 dneh po zapalem obroku, treba je plačati zamudne obresti, to pa le tedaj, če presega davčna dolžnost za isto vrsto davka vsoto 100 K na leto.

Personalnim davkom prištevamo: *splošno pridobnino* (Allgemeine Erwerbsteuer), *pridobnino od podjetij, ki morajo javno polagati račune, osebno dohodnino* (Personaleinkommensteuer), *plačarino* (Besoldungssteuer) in *rentnino* (Rentensteuer).

Splošno pridobnino mora plačati vsak, ki v naši državni polovici izvršuje kak obrt, ali se peča z opraviлом in podjetjem, ki mu donša dobičke. Splošno pridobnino plačajo torej večinoma obrtniki, veleobrniki, trgovci, zdravniki, odvetniki, notarji, podjetniki i. t. d.

Splošno pridobnino je smatrati za skupen davek. Zakon natanko določa svoto, katero morajo skupaj plačevati vsi davčni zavezanci, katerih se tiče dolžnost plačevanja splošne pridobnine v Avstriji. Zakon jo imenuje pridobninsko glavno vsoto (Erwerbsteuerhauptsumme). Deli te vsote se nalagajo po davčni zmožnosti, oziraje se na predpise minolega leta, posameznim deželam in v vsaki deželi zopet takozvanim priredbenim okrajem. Te dele imenuje zakon kontingente.

Obdačevanje se izvršuje v štirih pridobninskih razredih. V prvi razred so uvrščeni tisti davčni zavezanci, katerih davčna dolžnost znaša več kot 2000 kron na leto, v drugi razred tisti, katerih davčna dolžnost znaša več kot 300, a ne več kot 2000 kron, v tretji razred več kot 60 kron, a ne več kot 300 kron; v četrti razred pa vsi drugi davčni zavezanci, katerih davčna dolžnost ne znaša več kot 60 kron na leto. Priredbeni okraji za prvi in drugi razred se skladajo z okraji trgovskih in obrtnih zbornic, priredbeni okraji za tretji in četrti razred pa so mesta, ki imajo nad 20.000 prebivalcev, in pa politični okraji. Davčni zavezanci vsakega pridobninskega razreda snujejo v vsakem priredbenem okraju zase davčno družbo.

Za vsako davčno družbo je postavljena posebna pridobninska deželna komisija. Polovico članov te komisije imenuje finančni minister, polovico pa davkoplačevalci iste družbe iz svoje sredine. Predsednika in njegovega namestnika imenuje finančni minister. Komisija določuje davčni postavki vsakemu članu davčne družbe po srednji donosnosti (mittlere Ertragsfähigkeit) njegovega obrta, opravila ali podjetja v zadnjem letu, katero se šteje od 1. julija do 30. junija. Če je vsota davčnih postavkov večja kakor družbeni kontingent, potem se davčni postavki primerno zmanjšajo; če je ona manjša kakor ta, pa primerno zvišajo. Tako popravljeni davčni postavki predočujejo končno zneske, katere morejo plačevati posamezni davčni zavezanci kot splošno pridobnino davčnemu erarju.

Poleg pridobninskih komisij je v vsaki kronovini pridobninska deželna komisija. Tudi v to komisijo imenuje polovico članov finančni minister,

polovico pa deželni odbor, poleg teh voli enega tudi trgovska in obrtna zbornica. Predsednika in njegovega namestnika imenuje finančni minister. Pridobninska deželna komisija odločuje o prizivih proti odmerjenju davčnega postavka, proti zabranitvi oproščenja pridobnine i. t. d. Priredbena doba traja po dve leti. Deželna finančna oblast ima pravico, odpisavati pridobnino za eno ali več četrtletij vsled občutljivih nezgod, ki so zadele davčnega zavezanca po smrti in bolezni v rodbini, po požarju, povodnji i. t. d. Sejmarji in krošnjarji plačujejo za svoj (obhodni) obrt posebno pridobnino, ki se ne všteva v družbeni kontingent. Obdačujejo jih po obsegu in srednji donosnosti njihovega obrta.

Pridobnina od podjetij, ki morajo javno polagati svoje račune, se odmerja in predpisuje po posebnih za to veljavnih določbah. K tem podjetjem prišteva davčni zakon zlasti delniške, rudarske in zavarovalne družbe, javne kreditne zavode, državne železnice, zadruga, hranilnice in posojilnice. Zadnje tri vrste zavodov navadno nižje obdačujejo nego prve.

Osebn dohodnino mora plačati vsaka oseba, katera ima čez 1200 K dohodkov in prejemkov, ne glede na to, če so ti dohodki že drugod obdačeni. Osebe, ki imajo na leto najmanj 2000 K dohodkov, so dolžne vsako leto v določenem roku svoje dohodke ustmeno ali pismeno napovedavati davčni oblasti. Pri odločbi osebne dohodnine je dohodkom obiteljskega načelnika prištevati dohodke njegovih svojcev. Pri odmerjenju davkov se ti dohodki samo tedaj vpoštevajo, če znašajo več ko 500 K. Pri napovedi se smejo odbiti sledeči stroški:

- a) upravni in vzdrževalni stroški, izguba in primerni odpis na vrednosti inventarja in materiala;
- b) prispevki za zavarovanje na smrt ali življenje do zneska letnih 200 kron, če so stariši in otroci zavarovani, pa do 400 K;
- c) prispevki za zavarovanje proti škodi sploh (proti ognju, toči, vlomu);
- d) vsi davki razen dohodnine;
- e) obresti dolgov.

Če skrbi obiteljski načelnik, čigar dohodki ne presegajo 4000 K na leto, razen svojega zakonskega druga še za več kakor dvoje družinskih članov, tedaj se mu pri odmeri davka od dohodkov odbije $\frac{1}{20}$ za vsakega družinskega člana nad to število. Osebn dohodnino odmerjajo skupno po visokosti čistih dohodkov in prejemkov minolega leta. Če so ti stalni*, se njih visokost upošteva z vsoto, katero so dosegli koncem meseca decembra, če niso stalni, se pa ozira na njih povprečnost zadnjih treh let.

* Razlika med stalnimi in nestalnimi dohodki utegne popolnoma odpasti, če se uveljavi novela zakona, ki je ravnokar v obravnavi.

Osebnna dohodnina znaša na leto pri dohodkih

nad	do všteti		nad	do všteti	
kron	kron	kron	kron	kron	kron
1200	1250	7·20	3400	3600	48·—
1250	1300	8·—	3600	3800	54·—
1300	1350	8·80	3800	4000	60·—
1350	1400	9·60	4000	4400	68·—
1400	1500	10·80	4400	4800	78·—
1500	1600	12·—	4800	5200	88·—
1600	1700	13·60	5200	5600	98·—
1700	1800	15·20	5600	6000	110·—
1800	1900	16·80	6000	6600	124·—
1900	2000	18·40	6600	7200	142·—
2000	2200	20·—	7200	7800	160·—
2200	2400	24·—	7800	8400	180·—
2400	2600	28·—	8400	9200	202·—
2600	2800	32·—	9200	10000	228·—
2800	3000	36·—	10000	11000	258·—
3000	3200	40·—	11000	12000	292·—
3200	3400	44·—	i. t. d.		

Iz navedene tabele je razvidno, da osebna dohodnina le zmerno narašča, ker začnjenja z 0·6 % in sploh ne presega 5 % čistih dohodkov.

Plačarino plačujejo javni in privatni uslužbenci, katerih prejemki na službenih plačah znašajo več ko 6400 K, in sicer poleg osebne dohodnine.

Plačarina znaša od letne stalne plače:

6400 K do všteti	8000 K	0·4%
8000 " " "	9000 "	0·8%
9000 " " "	10000 "	1·2%
10000 " " "	12000 "	1·6%
12000 " " "	14000 "	2·0%
14000 " " "	16000 "	3·0%
16000 " " "	20000 "	4·0%
20000 " " "	30000 "	5·0%
30000 " in več		6·0%

Rentnini so podvrženi vsi dohodki posameznih oseb, ki niso že naravnost zadeti od zemljarine, hišnega davka, pridobnine ali plačarine. Izvzeti so tedaj od rentnine dohodki iz zemljišč, iz hiš, obrtnih in drugih podjetij, iz službenih plač itd., podvržene so ji pa rente in obresti državnih in deželni obveznic, obresti od javnih in zasebnih posojil, od terjatev, zakupnine od obrtov itd.

Rentnino plačujejo le tiste osebe, kojih dohodki presegajo na leto znesek 1200 K, ako se gre za obresti zasebnih terjatev, za zakupnine in sploh take dohodke, ki jih mora davčni zavezanec sam napovedati vsako leto davčni oblasti. Oproščenje za osebe z dohodki izpod 1200 K pa ne velja, če se rentnini podvrženi dohodki izplačujejo, (kakor n. pr. obresti obveznic) iz državnih ali deželnih blagajn, ali (kakor obresti hranilnih vlog) iz hranilnic in posojilnic. V takih slučajih se odpadla rentnina brez razlike na osebo percipijenta odtegne pri izplačilu ter odrajta državni blagajni.

b) Najvažnejši posredni davki.

K posrednim davkom prištevamo predvsem *užitnino od žganja, piva, vina in mošta*, od mesa oziroma od *klavne živine*, od *sladkorja, potroleja*; v zaprtih mestih tudi še *od raznih drugih tvarin in pridelkov*.

Davščino od žganja je plačevati po razliki žgalnice, v kateri se pijača izdeluje, namreč v malih žgalnicah ob izdelovanju, v velikih pa ob prehodu žganja iz prostora, nahajajočega se pod državno kontrolo, v prosti promet. V prvem slučaju znaša davek 90 h za vsak liter čistega alkohola, v drugem pa le tedaj 90 h, če ta izdelek ne presega gotovega kontingenta na leto.

Davščino od vina in mošta, potem od mesa, oziroma od klavne živine, daje država navadno v zakup zasebnim podjetnikom ali pa prepušča pobiranje užitnine udeležencem dotičnega užitninskega kraja, v katerem le-ti plačujejo užitnino, proti pavšalni odškodnini. Le redkokdaj pobira državna uprava užitnino v svoji režiji. Davščina se odmerja po tarifi.

c) Carina.

Carino pobira državna uprava za uvoz raznega blaga iz inozemstva ali pa tudi za izvoz blaga v inozemstvo po določeni carinski tarifi. Carino delimo v finančno carino in v zaščitno carino. *Finančna carina* se plača za uvoz blaga, ki se v domači državi ne prideluje, n. pr. carina na kavo, *zaščitna carina* pa otežuje ali zabranjuje konkurenco inozemskih pridelkov, n. pr. carina na železo, bombaževino. Malone z vsemi evropskimi državami ima naša država sklenjene pogodbe, vsled katerih so carine proste razne vrste blaga ali pa se od njih pobira manjša davščina. Katere vrste blaga pa so ali sploh ali pogojno ali deloma proste carine, to natančno navaja zakon o carinski tarifi.

Važnejše tuje države, iz katerih nam donša uvoz blaga v naše dežele največ dohodkov na carini so: Nemčija, Francija, Angleška in Švica. Carina se računa v zlatu.

B. Najvažnejši dohodki Avstrijskih dežel.

(Po državnem proračunu za leto 1913.)

I. Direktni davki		397,892.000 K
1. Realni davki	174,840.000 K	
a) Zemljiški davek	52,990.000 K	
b) Hišno-razredni davek	10,660.000 "	
c) Hišno-najem. davek	101,580.000 "	
d) 5 % ni davek	9,610.000 "	
2. Personalni davki	219,202.000 "	
a) Splošna pridobnina	36,900.000 "	
b) Pridobnina sejmarjev in krošnjarjev	180.000 "	
c) Pridobnina od podjetij, ki morajo javno pola- gati svoje račune	72,040.000 "	
d) Rentnina	12,370.000 "	
e) Osebna dohodnina	93,270.000 "	
f) Plačarina	4,442.000 "	
3. Postranske pristojbine	3,850.000 "	
II. Carina		187,670.000 "
III. Užitnina		402,600.700 "
IV. Davščina od točenja in prodaje opojnih pijač		2,218.000 "
V. Pristojbine		224,812.500 "
VI. Davek na vozne liste		26,000.300 "
VII. Puncevne pristojbine		1,220.000 "
VIII. Loterija		40,053.000 "
IX. Denarstvo		1,600.000 "
X. Dvorna in državna tiskarna		8,412.000 "
XI. Sol		49,602.830 "
XII. Tobak		331,644.500 "
XIII. Vojaška taksa		4,150.000 "
XIV. Pošte, brzojavi in telefoni		212,238.000 "
XV. Poštno hranilni urad		18,818.600 "
XVI. Državne železnice		886,124.650 "
XVII. Državna posestva, državni gozdovi i. t. d.		21,217.670 "
XVIII. Državni rudniki in plavži		45,162.890 "

C. Proračuni.

Razen skupnega državnega proračuna razločujemo še štiri proračune in sicer: *proračune za Avstrijske dežele, za dežele Ogrske krone, za Hrvaško in Slavonijo in za Bosno in Hercegovino.*

Denarno stanje naše države sedaj razmeroma ni ugodno, ker imajo v zadnjih letih Avstrijske in Ogrske dežele v proračunih precej primankljaja ali deficita vsled vedno večjih stroškov, nastalih po zboljšanju in povečanju vojske in raznih drugih napravah. Pokrili so primankljaj po večjem s kreditnimi operacijami.

Dvorovina (Zivilliste) našega cesarja znaša na leto 18,600.000 kron, in sicer plačujejo po zakonu z dne 28. junija 1872. Avstrijske dežele 11,300.000 kron, Ogrske dežele 7,300.000 kron. S tem denarjem plačujejo stroške za cesarski dvor, za apanaže članov vladarske rodovine, za vzdrževanje cesarskih gradov, vrtov, zbirke, dragocenosti i. t. d. Tako se porabi n. pr. za vzdrževanje cesarskih, večinoma ljudstvu pristopnih vrtov, na leto čez 800.000 kron, za menažerijo v Schönbrunnu čez 200.000 kron, za oba dvorna muzeja čez 600.000 kron. Iz dvorovine plačujejo dvorne funkcionarje, od te vsote dobijo tudi znatne podpore dvorna gledališča. Iz dvorovine plačujejo tudi stroške za dvorne veselice, potovanja in pogoščevanje tujih vladarjev. Pri teh velikih stroških pač ni mogoče, da bi kaj prihranili. Znana pa je tudi velika radodarnost vladarjeva, ki daje vsako leto znatne vsote v dobrodelne namene.

Državni proračun Avstrijskih dežel za l. 1913.

a) Stroški:		Kron
1. Najvišji dvor		11,300.000
2. Kabinetna pisarna Njegovega Veličanstva		193.519
3. Državni zbor		4,181.766
4. Državno sodišče		71.195
5. Ministrski svet in upravno sodišče		5,873.038
6. Skupne zadeve		427,634.787
7. Ministrstvo za notranje zadeve		59,219.655
8. Ministrstvo za domobranstvo		108,949.196
9. Ministrstvo za bogočastje in nauk		121,677.948
10. Ministrstvo za finance		882,794.967
11. Ministrstvo za trgovino		244,596.576
12. Ministrstvo za železnice		840,724.220
13. Ministrstvo za poljedelstvo		62,714.731
14. Ministrstvo za pravosodstvo		90,667.541
15. Ministrstvo za javna dela		117,914.281
16. Uprava javnih državnih poslopij		4,873.914
17. Nove stavbe, stroški stavb, adaptacije i. t. d.		26,076.349
18. Najvišji računski dvor		719.900
19. Pokojninski zaklad		127,018.983
Vsota potrebščine		3.137,202.566

b) Dohodki:

	Kron
1. Ministrski svet in upravno sodišče	3,447.100
2. Ministrstvo za notranje zadeve	2,401,019
3. Ministrstvo za domobranstvo	1,713.511
4. Ministrstvo za bogočastje in nauk	18,323.490
5. Ministrstvo za finance	1.895,327.151
6. Ministrstvo za trgovino	236,585.970
7. Ministrstvo za železnice	887,714.940
8. Ministrstvo za poljedelstvo	24,587.976
9. Ministrstvo za pravosodstvo	4,753.138
10. Ministrstvo za javna dela	50,557.631
11. Uprava javnih državnih poslopij	829.364
12. Nove stavbe, stroški stavb, adaptacije i. t. d.	437.422
13. Pokojninski zaklad	10,802.827

Vsota pokritja 3.137,481.539

Iz proračuna je torej razvidno, da imajo Avstrijske dežele za l. 1913.:

Dohodkov	3.137,481.539 K
Stroškov	3.137,202.566 „
Prebitka	278.973 K

D. Državni dolg.

Ako državni dohodki ne zadostujejo v pokritje državnih stroškov, se morajo poslednji zmanjšati, pogosto pa se povišajo dohodki. Povišanje dohodkov ni vedno mogoče, posebno tedaj ne, če so veliki izdatki za vojne namene, železnice i. t. d., država si tedaj izposojuje denar in napravlja dolgove, katere imenujemo *državni dolg*.

Državni dolgovi so ali *viseči* (hitro plačljivi upravni) *dolgovi* ali *fundirani* (t. j. državni v ožjem smislu); zadnji so glavni del državnih dolgov. *Viseči dolgovi* krijejo začasne plačilne zastonke; *fundirane ali konsolidirane* dolgove pa najame država v kritje finančnih potrebščin za posebne, večinoma trajne izdatke za daljšo dobo ali pa brez vračilne dobe.

Konsolidirani državni dolg (splošni*) in samoavstrijski

je znašal l. 1912.

12.147,036.381 K

Viseči državni dolg je znašal l. 1912.

225,090.918 „

Skupaj 12.372,127.299 K

Na glavo avstrijskega državljana je prišlo l. 1912. 429'12 K dolga. Za ves državni dolg je bilo treba koncem junija leta 1912. obresti: 488,534.022 K, in sicer za splošni državni dolg 208,837.147 K, za samoavstrijski državni dolg pa 279,696.875 K. Na posameznika je prišlo leta 1912. 14'86 K obrestnega plačila.

*) Splošni je skupni državni dolg izza časa enotne države pred l. 1867.

4. Sodstvo.

Državni osnovni zakon z dne 21. decembra l. 1867. št. 144 drž. zak. ima natančna določila v sodniški oblasti. Vse sodniške razsodbe se objavljajo v cesarjevem imenu. Sodnike imenuje cesar sam ali pa v njegovem imenu pravosodni minister. Sodniki izvršujejo svojo službo popolnoma samostojno in neodvisno in se morejo odpustiti ali predstavljati le na podlagi disciplinarne preiskave ali pa na lastno prošnjo.

Razločujemo *civilno* in *kazensko sodstvo*. Pred civilno sodstvo spadajo pravde, ki izvirajo iz zasebnopravnega naslova, n. pr. vrnitev posojila, plačanje odškodnine, izpolnitev sklenjene pogodbe, zakonske in zapuščinske zadeve, zadeve fideikomisa, kupčijske zadeve i. t. d., in so naperjene na dognanje in ugotavljanje zasebnopravnih zahtevkov. Pred kazensko sodstvo spadajo kaznjivi prestopki zakona, katerih posledica je obsodba na globo ali zapor in celo na smrt, ako se dokaže krivda zatoženčeva.

Cesar ima pravico obsojence pomilostiti in jim odpustiti ali znižati kazen, katero je prisodilo sodišče. Tudi more izpregledati pravne nasledke, katere imajo obsodbe, in celo ukazati, da se obtoženi ne toži kaznjivega dejanja ali pa da se ustavi že pričeta pravda.

V Avstriji imamo sledeča sodišča:

1. *okrajna sodišča* (Bezirksgерichte) za vsak sodni okraj;
2. *okrožna sodišča* (Kreisgerichte) ali *deželna sodišča* (Landesgerichte) v deželnih glavnih mestih za vsako sodno okrožje, potem *trgovinska sodišča* (Handelsgerichte) na Dunaju, v Pragi in Trstu. Trgovinsko sodišče v Trstu je tudi *pomorsko sodišče* (Seegericht);
3. *devet deželnih nadsodbišč* (Oberlandesgerichte), in sicer na Dunaju, v Gradcu, Trstu, Innsbrucku, Zadru, Pragi, Brnu, Krakovem in Lvovu;
4. *najvišje sodišče* (Oberster Gerichts- und Kassationshof) na Dunaju.*)

Civilno sodstvo. V tem oziru so sodišča na tri inštanice ali stopnje razdeljena.

1. Pri okrajnih sodiščih izvršujejo sodno oblast *posamezni sodniki* ali njih namestniki v malenkostnih, takozvanih bagatelnih zadevah, katerih vrednost ne presega 100 kron, in v drugih spornih zadevah do najvišje vrednosti 1000 kron. Dalje je okrajno sodišče kompetentno o sporih glede nezakonskega očetovstva in večinoma pri mejnih prepirih zaradi kršenja meje, pri prepirih zaradi motenja posesti, najemnine, službe ter mezde in zaradi napak pri živini.

2. Pri *okrožnih, deželnih in trgovinskih sodiščih* so sodni dvori I. stopnje, kjer sodi senat, ki obstoja iz predsednika in dveh udov (votantov). Ti

*) Razven teh sodišč imamo še specialna vojaška sodišča, patentni sodni dvor, dohodarstveno sodišče, posebna privatna razsodišča in obrtna sodišča v večjih obrtnih krajih.

sodni dvori imajo pravosodje o civilnih pravnih zadevah večje vrednosti (čez 1000 kron), potem v zadevah zakonskega pokolenja, v zakonskih zadevah in v zadevah fideikomisa in fevdov. Za kupčijske zadeve so *trgovinska sodišča* ali, kjer takih ni, *trgovinski senati* okrožnih in deželnih sodišč. *Okrožna in deželna sodišča* so obenem tudi *prizivna sodišča*, torej *druga stopnja zoper sodbe in sklepe okrajnih sodišč*.

3. *Pri deželnih nadsodiščih kot drugi stopnji ali pri prizivnih sodiščih zoper sodbe in sklepe okrožnih in deželnih sodišč prve stopnje izvršuje sodno oblast v civilnih pravnih stvareh tudi senat*, ki obstoja iz predsednika in štirih sodnikov.

4. *Najvišje sodišče na Dunaju razsoja kot tretja stopnja o zadevah, ki so se najprej obravnavale pri okrajnih sodiščih, in tudi o takih zadevah, za katere je bilo okrožno oziroma deželno sodišče prva stopnja.*

Civilni pravdni red. (Zivilprozessordnung). Po zakonu z dne 1. avgusta l. 1895. št. 110 drž. zak. veljajo o sodnem postopanju v državljanskih (civilnih) pravnih sporih bistveno sledeče določbe: Pred sodiščem lahko vsaka oseba nastopa samostalno kot *stranka* v toliko, v kolikor more samostalno nase jemati veljavne zaveznosti. Pred zbornimi sodišči prve stopnje in pred vsemi sodišči višje stopnje se morajo dajati stranke zastopati po odvetnikih (zastopniška pravda). Če ni zapovedano zastopanje po odvetnikih in ne presega predmet v denarju ali denarni vrednosti zneska 1000 kron, se sme postaviti za *pooblaščenca* vsaka svojepravna oseba moškega spola. V spornih stvareh nad 1000 kron je v krajih, v katerih imata sedež vsaj dva odvetnika, pripuščati za pooblaščenca samo odvetnike. Vsaka stranka mora naprej zalagati sama stroške, ki nastanejo vsled njenih pravnih dejanj; v pravnem sporu popolnoma propala stranka mora svojemu nasprotniku povrniti vse stroške, ki nastanejo vsled pravde ter so po izprevidu sodišča potrebni za primerno iskanje ali brambo pravice. Osebe, ki ne morejo brez škode za potrebno vzdrževanje plačati stroškov za pravdo, si smejo za to izprositi dovolilo pravice ubogih in so potem oproščene pristojbin, tudi jim je odvetnik brezplačno na razpolago.*) Vsaka tožba mora imeti določen zahtevek, mora posamez, kratko in popolnoma povedati dejanstva, na katera se opira zahteva tožnikova v glavnih in postranskih rečeh, in pravitako posamez natančno označiti dokazila, katera misli tožnik pri razpravi rabiti, da izkaže svojo dejansko trditev. Potem se izroči tožba istočasno tudi vabilo na obravnavo tožencu in tožitelju. Zamuda povabljenih ima lahko težke posledice; če n. pr. obtoženec izostane, se vsebina tožbe lahko smatra za resnično in, ako je

*) Prošnjo za dovolitev pravice ubogih je vložiti pismeno ali pa dati ustno na zapisnik pri pravnem sodišču, pristojnem na prvi stopnji, obenem se mora priložiti od občine izdano izpričevalo o imovinskih razmerah stranke.

zahtevak tožbe utemeljen, se obtoženec obsodi („in contumacia“), v nasprotnem slučaju se lahko smatra to, kar toženec pove, za resnično in če je potem tožba neutemeljena, se zavrne. Razprava je različna pred sodnim dvorom in pred okrajnim sodiščem. V prvem slučaju se najprej določi prvi narok (erste Tagsatzung), pri katerem izkuša sodišče doseči poravnavo v posameznih spornih točkah, ali se pa stvar reši vsled priznave ali odpovedi ali zamudne razsodbe. Za eventualne ostale pravne spore dobi toženec naročilo, da dá *odgovor na tožbo* (Klagebeantwortung); potem ko je odgovor dospel, se začne *ustna sporna razprava*. Pred okrajnim sodiščem se lahko določuje prvi narok in takoj tudi ustna sporna razprava. Odgovor na tožbo potem izostane. *Ustna sporna razprava*, ki se navadno javno vrši, ima sledeče dele: Zasliševanje strank s svojimi javnimi predlogi in pravna izvajanja, sklep sodišča o prepustitvi eventualnih dokazilnih sredstev in slednjič izrek sodbe; v tem izreku se določijo naloge, katere mora izvršiti popolnoma podlegla stranka. Zoper *sodbe*, sklenjene na prvi stopnji, je dopusten *priziv*. Prizivni rok znaša 14 dni. Pravočasno zglašeni priziv zavira začetek pravomočnosti in izvršljivosti izpodbite sodbe. Prizivno sodišče preizkuša izpodbito sodbo (novi dejanski razlogi se ne morejo več navajati) in odločuje o prizivu ali v nejavni seji in brez poprednje ustne razprave s sklepom ali pa po ustni prizivni razpravi z razsodbo. Zoper sodbe prizivnih sodišč je iz gotovih vzrokov, n. pr. zaradi nepravilnega tolmačenja zakonov, dopustna *revizija*. Najvišje sodišče odločuje o revizijski pritožbi v nejavni seji brez poprednje ustne razprave. Zoper *sklepe (odloke)* I. in II. stopnje se lahko vloži tekom 14 dni rekurz, o katerem se razsodi brez poprednje ustne razprave v nejavni seji s sklepom. Razen *spornega postopanja* imamo v civilnem sodstvu tudi *izvensporno postopanje*, pri čemer sodišče zabranjuje pravne prekrške. Sem spadajo:

1. zapuščinske razprave;
2. postopek o varstvenih in skrbstvenih rečeh;
3. amortiziranje izgubljenih listin;
4. vodstvo zemljiške knjige;
5. poverilo spisa in podpisa (legalizovanje, Legalisierung);
6. potrdilo (vidimovanje, Vidimierung) predpisov;
7. konkurzno postopanje.

Avstrijski civilni red je eno izmed največjih del prenovljene Avstrije. Njegove velike prednosti obstajajo v tem, da se javno in ustno razpravlja, sodnik pouči stranke, katere se morajo same zastopati, in da se zabranjuje samovoljno zavlačevanje pravnih.

Kazensko sodstvo. V kazenskih rečeh imajo sodno oblast:

1. *okrajna sodišča*;

2. *sodni dvori* (zborna sodišča) *prve stopnje*;
3. *porote* (porotna sodišča);
4. *sodni dvori druge stopnje*, ki sklepajo v zborih petih sodnikov;
5. *vrhovni sodni dvor kot kasacijski dvor*.

Okrajna sodišča so dolžna postopati glede prestopkov in sodelovati pri uvodnih poizvedbah in uvodnih preiskavah zaradi hudodelstev in pregreškov.

Sodni dvori prve stopnje izvršujejo svojo sodno oblast:

kot preiskovalna sodišča;

kot svetovalstvene zbornice o uvodnih poizvedbah in uvodnih preiskavah;

kot sodeča sodišča, njih delo je glavna razprava in razsodba o vseh hudodelstvih (Verbrechen) in pregreških (Vergehen), ki ne gredo pred porote;

kot vzklicna sodišča glede prestopkov.

Porotam pristojna glavna razprava in razsodba o političnih deliktih, o hudodelstvih in prestopkih, katere zakrivate tiskani časopisi, in pri vseh zločinih, kateri se kaznujejo s smrtno kaznijo ali z več kot petletno kaznijo.

Za kaznivost dejanja je treba *objektivnega* (stvarnega) stanja (t. j. izvršitev ali poizkus hudobnega dejanja) in *subjektivnega* (osebnega) stanja (t. j. hudobno dejanje se mora izvršiti iz hudobnega naklepa ali iz nemarnosti).

Vzroki, ki izključujejo hudobni naklep, so:

1. kadar je storilec popolnoma brez uma;
2. ako je bil čin storjen v trenutni norosti (blaznosti) v času norenja, ali
3. v popolni pijanosti, v katero je kdo brez namena hudodelstva zabredel, ali
4. v kaki drugi zmotenosti misli, v kateri se storilec ni zavedel svojega dejanja;
5. ako je zlo prišlo po naključju, iz nemarnosti ali nevednosti, kake nasledke da ima dejanje;
6. kadar se je dejanje zgodilo po nepremagljivi sili ali v pravičnem silobranu;
7. ako storilec še ni izpolnil štirinajstega leta, se dejanje ali opušcanje ne smatra za hudodelstvo.

Nihče pa se ne more izgovarjati, da mu dotični zakon za hudodelstvo ni znan.

Poglavitna *kazenska sredstva* so: smrtna kazen, ki se izvršuje z obešanjem, ječa prve in druge stopnje, navadni in strogi zapor, denarne kazni, ki se v slučaju neiztirljivosti izpreminjajo v zapor, zapad blaga in

orodja, izguba pravic, izgon iz kakega kraja ali iz katere kronovine ali iz vseh kronovin avstrijskega cesarstva. *Zakoniti nasledki* obsodbe zaradi hudodelstva so: izguba plemstva, redov, akademijskih stopenj, javnih uradov in služb i. dr.

V večini kaznivih dejanj lahko nastopi zastaranje po gotovem času, ki je po velikosti delikta različno dolg.

Po *kazenskopravnem redu* z dne 23. maja 1873 št. 119 drž. zak. pristojna kazenski postopek praviloma tistemu sodišču, v katerega okolišu je bilo kaznivo dejanje storjeno. Vsa javna oblastva in vsi javni uradi imajo dolžnost, kazniva dejanja, katera sami opazijo ali sicer izvedo, precej naznaniti državnemu pravdniku pristojnega sodišča, izvzemši kazniva dejanja, ki se preiskujejo edino na zahtevanje udeležencev. *Preiskovalni sodnik* sme ukazati, da onega, ki je na sumu, da je izvršil zločin ali pregrešek, privedo pred sodišče in ga začasno pripro. Če koga redarji ali orožniki zapro, ga morajo ali tekom 48. ur izpustiti ali izročiti preiskovalnemu sodniku. Ta ga mora tekom 24 ur zaslišati in potem ali izpustiti ali ga vtakniti v *preiskovalni zapor*. Kadar ne gre za hudodelstvo, po katerem se prisoja po zakonu kazen smrti ali najmanj petletne ječe, ter se je za koga že določil preiskovalni zapor v sumu, da utegne pobegniti, se zapor na njegovo prošnjo opusti ali ustavi, ako se da kavejja (poročstvo).

Obdolženec sme imeti v kazenskih rečeh *zagovornika* in si izbrati kateregakoli izmed tistih, ki so vpisani v imeniku zagovornikov (Verteidigerliste); ako obdolženec ne premore toliko, da bi iz svojega plačal stroške za zagovor, naj mu sodišče, če prosi, nakloni zastop ubogih (Ex-offo-Verteidiger).

Ovadbá se lahko vloži pri državnem pravdnístvu ali pa pri sodišču. Pred glavno obravnavo se more uvesti *predpreiskava*. Po sklepu vseh poizvedovanj vloži državno pravdnístvo tožbo ali pa odstopi od tožbe, zasebni tožitelj pa mora tožbo vložiti 14 dni po sklepu predpreiskave. Proti obtožbi sme obtoženec vložiti ugovor.

Glavna razprava. A. Pred sodnim dvorom prve stopnje. Glavni deli razprave so: prečitáanje obtožbe, zaslišávanje obtoženca, dokazávanje (zaslišávanje prič), govori strank, obtožitelja, obtoženca in njegovega zagovornika (Plaidoyers). Potem sledi posvetovanje in sodba sodnega dvora (pri obsodbi je potrebna nadpolovična večina glasov) in oznanilo sodbe z bistvenimi razlogi, podano po predsedniku. Proti sodbam sodnih dvorov prve stopnje sta dopuščeni samo pravni sredstvi: *pritožba ničnosti in pritožba vzklica*, kateri se morata vložiti tekom treh dni. Pritožba ničnosti se naslavlja na vrhovni sodni dvor kot kasacijski dvor in se sme vlagati, če se niso vpoštevali gotovi predpisi, če niso bile zasli-

šane važne priče in če se je kak zakon prelomil ali napačno tolmačil. Proti izreku o kazni se pa vlaga vzklic na sodni dvor druge stopnje.

B. Pred poroto. Vsaka porota obstoja iz sodnega dvora (trije sodniki) in dvanajst porotnikov (porotniška klop). Porotna sodišča dajejo državljanom pravico in dolžnost, da sodelujejo pri kazenskem pravosodju.

Porotniki morajo imeti vse državljanske pravice, izpolniti vsaj 30. leto, morajo biti večji pisanja in branja in imeti domovinsko pravico v kateri avstrijski občini. Nadalje morajo bivati vsaj leto dni v dotični občini in plačevati 20 kron neposrednega davka brez doklade, v mestih pa z več kakor 30.000 prebivalci najmanj 40 kron. Brez ozira na ta davek morejo biti za porotnike odvetniki, notarji, profesorji in učitelji visokih in srednjih šol in doktorji, ki so dosegli na kakem avstrijskem vseučilišču doktorsko dostojanstvo. Nesposobni za porotniški posel so: na telesu pohabljeni ali umobolni možje, sodno priznani zapravljienci, v konkurzu ali kazenskosodnem preiskovanju se nahajajoči obtoženci, kaznovani in sploh vsi tisti, ki so izključeni od pasivne volilne pravice v občinski zastop. Za porotnike se ne kličejo: aktivno služujoči državni uradniki razen profesorjev in učiteljev na visokih in srednjih šolah, aktivni vojaki, duhovniki, učitelji ljudskih šol in uslužbenci pri poštah, brzojavih, železnici in brodarstvu. Prosti porotniške službe so: možje nadšestdesetih let, državni in deželni poslanci, delegati za časa zasedanja dotične zbornice, pri orožnih vajah se nahajajoči, službujoči na cesarskem dvoru, javni profesorji in učitelji, zdravniki in lekarnarji, zadnji štirje stanovi, ako uradni predstojnik oziroma občinski župan za nje potrdi, da so nenadomestni pri svojem stanovskem poslovanju.

Vsako leto začetkom septembra sestavlja občinski predstojnik seznam tistih oseb, ki se morejo klicati med porotnike. Politična oblast I. stopnje predlaga predsedniku sodnega dvora ta *porotni seznam* (Urliste) in zaznamuje osebe, ki so po svoji poštenosti itd. posebno sposobne za porotnike. Posebna komisija sodnega dvora I. stopnje sestavlja na podlagi teh pripomočkov *letni seznam* (Jahresliste). K porotnim razpravam kličejo 36 glavnih in devet namestnih porotnikov (*službeni seznam*, Dienstliste). Kdor se ne odzove, se kaznuje z denarno globo najprej do 100 kron, v drugo celo do 200 kron. Porotnikom bivajočim več kot 15 kilometrov od sodnega kraja se plačujejo vozni stroški (popotni izdatki).

Porotniška klop (Geschwornenbank). Pred porotno razpravo se sestavlja porotniška klop. Ako je tedaj manj kakor 36 glavnih porotnikov navzočih, se ta nedostatek nadomesti po žrebu iz 9 namestnih porotnikov. Bržko šteje porotniška klop vsaj 30 mož, povpraša predsednik navzoči sodni dvor, obtožitelja zasebnega udeleženca, obtoženca in porotnike, če je pri katerem izmed porotnikov zadržek, ki bi ga po zakonu izključil

od obravnave, n. pr. če je porotnik s stranko ali zastopnikom v sorodu ali svaštvu, če utegne imeti iz oprostitev ali obsodbe obtoženčeve kak dobiček ali škodo, če je v tej zadevi priča, zvedenec, ovaditelj, obtožitelj, zagovornik ali zastopnik zasebnega udeleženca, če se je bil kot porotnik že udeležil glavne razprave o kazenski zadevi, katera se zdaj vnovič razpravlja. Le redkokdaj se pripeti, da jih odpade več iz kakega takega vzroka. Če jih pa vendar toliko odpade, da jih ne ostane niti 24, potem jih morajo od preostalih nadomestnih porotnikov toliko na novo izžrebat, da je vseh skupaj 24. Od tega števila more odkloniti do 12 oziroma 13 porotnikov polovico državni pravdnik, polovico pa obtoženec oziroma njegov zagovornik. Šele iz tega eventualno po odklonitvi izmanjšanega števila porotnikov je treba izžrebat 12 porotnikov, oziroma 13, ako se izkaže, da bo treba nadomestnega porotnika. Če eden ali drugi porotnik nenadoma zboli, potem vstopi namesto njega nadomestni porotnik. Izžrebani porotniki se zaprisežejo, da bodo sodili potem po svoji vesti in prepričanju o krivdi zatoženčevi.

Po dokončanem dokazovanju sestavi predsednik v sporazumu s sodnim dvorom *vprašanja*, katera se stavijo porotnikom. *Poglavitno vprašanje* meri na to: Je li obtoženec kriv dejanja, na katero se obtožba opira? Vprašanja, katera stavi predsednik za slučaj, ako bi se na kako vprašanje odgovorilo z „da!“ (*dodatna vprašanja*, Zusatzfragen), ali za slučaj, ako bi se odgovorilo z „ne!“ (*eventualna vprašanja*, Eventualfragen), naj izrecno označi kot taka. Potem slede govori strank, obtožitelja in zasebnega udeleženca, obtoženca in njegovega zagovornika (*Plaidoyers*). Nato izjavi predsednik, da je razprava sklenjena; nakratko posname, kar je glavna razprava bistvenega podala, našteje kolikormoči jedrnato dokaze, govoreče za obtožitelja in zoper njega, ne razodevši svojega mnenja o stvari, in poda porotnikom potrebna pravna navodila (*Resumé*). Potem se vrši posvetovanje in glasovanje porotnikov. Da se vprašanju o krivdi in vprašanjem zastran obtežujočih okolišnosti pritrdi, sta potrebni najmanj dve tretjini vseh glasov. V vseh drugih slučajih odločuje večina glasov; kadar je število glasov na obeh straneh enako, obvelja mnenje, ki je za obtoženca ugodnejše. Ako se je izreklo, da je obtoženec kriv, mu prisodi sodni dvor po vestnem preudarku obtežujočih in olajšujočih okolišnosti primerno kazen. Če pa sodni dvor soglasno misli, da so se porotniki pri tem izreku v glavni reči motili, tedaj ukrene, da se razsodba odloži do prve prihodnje seje in stvar odkaže pred drugo poroto. Ako se porotniški izrek glasi: „Ne kriv“, tedaj izreče porotni sodni dvor precej sodbo, da je obtoženec obtožbe oproščen, in sodba se obtožencu neutegoma izda.

Proti porotnim sodbam se dopuščata kakor proti sodbam sodnih dvorov I. stopnje *pravni sredstvi*: ničnostna in vzklicna pritožba.

C. Pred okrajnim sodiščem se razsodba tudi lahko izreče v obtoženčevi odsotnosti, v tem slučaju more obtoženec vložiti tekom 8 dni *ugovor*. Proti razsodbi se lahko vloži *vzklic* na sodni dvor prve stopnje, pri čemer se mora povedati, če se je vložil *vzklic* glede krivde, kazni, zasebnopravnih zahtev ali iz vzrokov ničnosti.

Obnova pravnega postopanja v korist ali škodo obtoženca se lahko vrši, če stvar ni zastarela in če je našla ena obeh strank nove dokaze. Ako so razmere take, da ni pričakovati nepristranske sodbe, sme vlada po zakonu z dne 23. maja 1873, št. 120 drž. zak. začasno *ustaviti* delovanje porote za vsa njej odkazana kazniva dejanja ali za posamezne vrste teh dejanj, in to najdalje na leto dni za določeno ozemlje. Porote se ustavljajo v vsakem posameznem slučaju po zaslišanju najvišjega sodišča z ukazom in odgovornostjo skupnega ministrstva. Vendar pa ima vlada dolžnost, da predloži takoj ta ukaz z razlogi obema zbornicama državnega zbora, ako zborujeta, drugače pa ob njiju prvem sestanku. Tudi ima vlada ta ukaz takoj preklicati, ako zahteva ena izmed obeh zbornic. Namesto porotnih sodišč odločuje potem o hudodelstvih, katera kaznujejo s smrtjo ali daljšo nego petletno ječo, senat šesterih sodnikov, o drugih kaznivih dejanjih senat štirih sodnikov. Večina glasov je odločujoča, pri enakoštevilnih glasovih obvelja mnenje, ki je ugodnejše obtožencu.

Naglosodni (prekosodni) *postopek* (Standrecht) se sme praviloma ukazati samo v takih slučajih upora (punta), kadar ostala zakonita sredstva več ne zadostujejo, da bi se upor udušil. Razen tega slučajja sme se naglosodni postopek ukazati tudi tedaj, kadar se v posameznih ali več okrajih umor, razboj, zažig ali hudodelstvo javne posilnosti s posebno nevarnostjo razširjajo. Vest o nastopu naglosodnega postopka se mora oznaniti z bobnom ali trobento in vrhu tega razširiti z oklicom na javnih prostorih, po časniki, po oznanilih s prižnice itd. Naglosodno sodišče, v katerem so zbrani štirje sodniki, sme svoj sedež postaviti na kateremkoli mestu tistega okraja, za katerega je naglosodstvo oznanjeno. Ako se soglasno izreče, da je obdolženec kriv, naj mu prisodi naglosodno sodišče precej smrtno kazen. Samo tedaj, kadar se je kaznovalo s smrtjo enega ali več najkaznivějšíh v svarilen zgled, sme naglosodno sodišče take, ki so manj zakrivali, obsoditi na težko ječo od pet do dvajset let. Proti sodbam naglosodnega sodišča ni nikakršnega pravnega sredstva in prošnja za pomiloščenje, naj jo vloži kdorkoli, nima nikdar odložne moči. Smrtno kazen je praviloma izvršiti dve uri po oznanilu sodbe; samo če obsojenec izrecno prosi, sme se mu dopustiti še tretja ura, da se pripravlja na smrt.

Razen civilnega in kazenskega sodstva obstojita še dva sodna dvora: *državno sodišče* (Reichsgerichtshof) in *upravno sodišče* (Verwaltungsgerichtshof) na Dunaju.

Državno sodišče obstaja iz predsednika in njegovega namestnika, potem iz dvanajst članov in štirih namestnikov, katere imenuje cesar na predlog državnega zbora za vse življenje, in sicer šest članov in dva namestnika iz poslanske zbornice in šest članov in dva namestnika iz gosposke zbornice. Predsednik in njegov namestnik, kakor tudi člani in nadomestniki državnega sodišča izvršujejo svoja opravila brezplačno kakor častno službo. Obravnave so ustmene in javne. Deležnik se sme pri razpravi sam pogovarjati ali pa se da zastopati po odvetniku. Državno sodišče razsoja o *prepirih zaradi pristojnosti*:

- a) med sodnimi in upravnimi oblastvi v zakonito določenih slučajih o vprašanju, je-li kako stvar rešiti pravnim ali upravnim potom;
- b) med deželnimi zastopi in najvišimi vladnimi oblastvi, kadar si obe lastita razpoložno ali odločilno pravico v kaki upravni zadevi;
- c) med avtonomnimi uradi različnih dežel v stvareh, odkazanih njihovi oskrbi in upravi;
- d) med upravnim sodiščem in rednimi sodišči.

Ako odkaže državno sodišče kako stvar na rednega sodnika ali na upravna oblastva, je ta dva ne smeta odkloniti radi nepristojnosti.

Državnemu sodišču pristojna dalje *končna razsodba*:

- a) o zahtevkih posameznih v državnem zboru zastopanih kraljestev in dežel napram skupni državi in nasprotno, potem o zahtevkih katerega kraljestev in dežel do drugega izmed njih, končno o zahtevkih občin, korporacij (združb) ali posameznih oseb napram navedenim kraljestvom in deželam ali napram skupni državi, ako se taki zahtevki ne morejo uvesti rednim pravnim potom. Tako odločuje državno sodišče o zahtevkih javnih uradnikov glede plače, aktivitetnih doklad, penzijskih prejemkov, potem o zahtevkih duhovnikov za dopolnilo kongruje (plače) itd.
- b) o pritožbah državljanov radi prekrška političnih pravic, zajamčenih jim z ustavo, n. pr. radi razdružitve kakega društva, odrekanja volilne pravice, neupravičenega izгона iz kake občine itd., potem ko se je dotična stvar izvela po zakonito predpisanem upravnem potu. Pritožba se mora vložiti po odvetniku pri državnem sodišču tekom štirinajstih dni po izročitvi odločbe zadnje stopnje. Odločitev državnega sodišča izključuje vsak nadaljnji priziv in pa nastop pravnega pota.

Upravno sodišče je sestavljeno iz predsednika in več senatskih predsednikov in svetovalcev. Člane upravnega sodnega dvora imenuje cesar na predlog ministrskega sveta. Najmanj polovica teh članov mora imeti kvalifikacijo za sodni urad. Obravnave upravnega sodišča so ustmene in javne. Upravno sodišče razsoja v vseh tistih slučajih, v katerih so se

komu prikrajšale *pravice* po razsodbah, nasprotujočih zakonom, ali po naredbah kake upravne oblasti. Upravna oblast, proti koje razsodbi ali naredbi se je moči pritožiti na upravni sodni dvor, je ali organ državne uprave ali pa tudi organ deželne, okrajne in občinske uprave. Upravno sodišče ima svoj sedež na Dunaju in razsoja le vsled strankinega priziva. Pritožbe je vlagati pri upravnem sodišču v 60 dneh po izročitvi razsodbe ali naredbe, izdane v poslednji stopnji. Ako se je zamudilo, izvesti stvar po upravnih stopnjah, ni dopuščena pritožba na upravni sodni dvor. Če smatra upravni sodni dvor izpodbijano razsodbo (odločitev) za nezakonito, potem ji mora po navedenih razlogih razveljaviti, ne da bi namesto nje izdal drugo razsodbo; upravne oblasti so potem primorane, uporabljati pravna naziranja, katera zahteva sodni dvor, in o isti stvari vnovič odločati.

Prepire o pristojnosti med upravnim sodnim dvorom in državnim sodiščem odločuje senat, sestavljen tako, da šteje po štiri člane iz enega in po štiri iz drugega od obeh sodnih dvorov. Prvo mesto v tem odboru zavzema predsednik vrhovnega sodnega dvora ali njegov namestnik. Člane tega senata določujeta oba prezidija za vsak slučaj posebej. Razsodbo takih razporov je treba predlagati predsedniku najvišjega sodnega dvora. Obravnava tega senata je javna in ustmena.

III. Uprava Ogrskih dežel.

Po ogrskem državnem pravu je palatin kraljevi namestnik na Ogrskem. To dostojanstvo pa sedaj ni oddano, ker še ni določil poseben zakon njegovega področja. Ogrske dežele imajo avstrijskemu ministrstvu slično sestavljeno ministrstvo, katero posluje le za ogrske dežele in je odgovorno ogrskemu državnemu zboru. Na čelu ogrskega ministrstva stoji kr. ogrski (kot skupni ogrsko-hrvaški) ministrski predsednik. Ministrski predsednik, ki je obenem navadno minister za notranje zadeve, daje vladi, katero prvi zastopa in za katero je pred vsem odgovoren, politično smer. Na Ogrskem imamo tudi devet ministrstev in sicer:

1. *Kr. ministrstvo za notranje zadeve* vodi politično upravo Ogrske. Ogrska je razdeljena na 63 županij (komitativ), *glavno* in *prestolno mesto Budapešto* in 26 *samostojnih mest* z istim delokrogom kakor županije. Županije, glavno in prestolno mesto Budapešta in samostojna mesta so direktno podrejena osrednji vladi v Budapešti. *Mesto Reko* upravlja guverner (upravitelj), ki je tudi direktno podrejen ogrskemu ministrstvu. Na čelu županij in samostojnih mest so *veliki župani* (Obergespāne), katere imenuje cesar na predlog ministra za notranje zadeve, na čelu Budapešte pa je *vrhovni mestni glavar*, katerega imenuje cesar izmed

treh kandidatov, predloženih od municipijskega zastopstva. Županijske skupščine in mestna zastopstva so sestavljena napol iz največjih davko-plačevalcev, napol iz izvoljenih članov; vseh je v županijah po 120—600, v mestih po 48—400, kakršno je že število prebivalcev. *Upravni odbori*, sestavljeni od samoupravnih organov in od državnih uradnikov, imajo nalogo, da spravijo v sklad delovanje različnih organov javne uprave, razen tega so druga stopnja za posebne zadeve in disciplinarna sodišča. Prvi izvršujoči uradnik v županijah je od županijske skupščine izbrani podžupan, v samostojnih mestih od mestnega zastopstva voljeni načelnik. Županije so razdeljene na posamezne *okraje*, katerim so na čelu okrajni višji predstojniki, okraji pa so razdeljeni na *selske občine*. Županijam so pridružena mesta s posebnim magistratom, ki izvršujejo razen delokroga selskih občin tudi zadeve, katere z ozirom na druge občine izvršujejo okrajni višji predstojniki.

2. *Kr. ministrstvo za bogočastje in nauk* ima isto področje kakor dotično avstrijsko ministrstvo.

Z ozirom na upravo in nadzorstvo *ljudskega šolstva* tvori na Ogrskem vsaka županija z mesti eno šolsko okrožje z nadzornikom na čelu. Šolske zadeve v samostojnih mestih oskrbuje municipijska oblast. Budapešta tvori posebno šolsko okrožje. Vse *srednje šole* tvorijo 12 šolskih okrožij; vsakemu okrožju stoji na čelu od cesarja imenovani višji *ravnatelj*, kateremu pripada nadzorovanje nad vsemi srednjimi šolami v njegovem okrožju.

3. *Kr. ministrstvo za pravosodje* nadzira upravo sodnih oblasti. Temu ministrstvu so podrejena sodišča, odvetništva in kaznilnice. Na Ogrskem posluje kot prva stopnja 383 okrajnih sodišč in 67 županijskih sodnih stolov (*Gerichtshöfe*) s porotami za proste zločine in za tiskovne in politične prestopke, kot druga stopinja 11 višjih sodnih stolov (*Gerichtstafeln*), in sicer v Budapešti, Velikem Varadinu, Rabi, Temešvaru, Kološvaru (*Klausenburg*), Maros Vasárhelyu, Košicah, Sobitici (*Steinamanger*), Pečuhu (*Fünfkirchen*), Požunu in Segedinu. V Budapešti je posebno trgovinsko in menično sodišče, v Reki pomorsko sodišče.

Upravno sodišče v Budapešti odločuje o pritožbah, katere vlagajo pravne osebe in oblasti proti rešitvam upravnih oblasti.

4. *Kr. ministrstvo za trgovino* upravlja trgovske, obrtne in prometne zadeve (železnice, pošte, brzojave, telefone in brodarstvo). Temu ministrstvu so podrejeni sledeči organi: 8 poštnih in brzojavnih ravnateljstev (eno v Zagrebu za Hrvaško in Slavonijo), vrhovno poštno in brzojavno ravnateljstvo v Budapešti, ogrska poštna hranilnica, državni gradbeni uradi in uradi za uravnavo rek, razlastitelni urad, ravnateljstvo ogrskih državnih železnic, ogrsko železniško in brogarsko glavno nadzorništvo,

ogrski osrednji urad za preskuševanje mere, kateremu so neposredno podrejeni vsi državni merosodni uradi, trgovske-obrtne zbornice, pomorska oblast v Reki.

5. *Kr. ministrstvo za poljedelstvo* upravlja zemljedelstvo, gozdarstvo, lov, živinorejo in vodostavbena dela in nadzoruje državna posestva in šole imenovanih gospodarskih strok.

6. *Kr. ministrstvo za deželno brambo* upravlja deželno brambo in skrbi za dopolnitev, hrano in nastanjanje vojske, deželne brambe ali honvedov in črne vojske. Temu ministrstvu so podrejena domobranska okrožna in orožniška poveljstva, in sicer na Ogrskem 5, na Hrvaškem in v Slavoniji 1, skupaj 6.

7. *Kr. ministrstvo za denarstvo ali finance* ima v obče enako področje kakor avstrijsko ministrstvo. Ogrsko je razdeljeno na 64, Hrvaško in Slavonija na 8 finančnih ravnateljstev.

Ogrski državni proračun za l. 1913 kaže :

Dohodkov	2.072,809.031 kron
Izdatkov	2.072,754.196 „
Prebitka	54.835 kron

8. *Kr. ministrstvo za Hrvaško in Slavonijo* posreduje med kraljem, ogrskim ministrstvom in hrvaško-slavonsko vlado. *Ban* je na čelu *kraljevi deželni vladi* v Zagrebu, katera upravlja *notranje zadeve, bogočastje in nauk in pravosodje*. Bana imenuje cesar na predlog in protipodpis ogrsko-hrvaškega ministrskega predsednika. Ban podpisuje s hrvaškim ministrom vse vladne odloke, ki se tičejo hrvaške avtonomije, in je v tem oziru odgovoren za vladne čine krone in za svoje uradne čine hrvaškemu deželnemu zboru. Deželni zbor more bana in 3 oddelne predstojnike zaradi kršitve zakona obtožiti pred kraljevskim sodiščem, ki obstoja iz 12 članov najvišjih sodišč in iz 12 članov-juristov, katere izvoli deželni zbor iz svoje sredine. Deželni vladi je podrejenih 8 županij in 4 samostojna mesta. Kakor na Ogrskem tako so tudi na Hrvaškem in v Slavoniji županije razdeljene na posamezne okraje, katere upravljajo okrajne oblasti (Bezirksbehörden). Okraji so razdeljeni na posamezne upravne občine. Število članov županijske skupščine se ravna po velikosti županije, tako da pride na vsakih 2000 prebivalcev en skupščinar. Polovica skupščinarjev se izvoli, druga polovica so najvišji davkoplačevalci. Samostojna mesta Zagreb, Osjek, Varaždin, Zemun so podrejena direktno deželni vladi, ostala mesta županijam.

Na Hrvaškem in Slavoniji je 74 *okrajnih sodišč*, 9 *sodnih stolov prve stopnje*, *banalna tabla* (banski stol) v Zagrebu kot *druga stopnja* in *septemviralna tabla* (stol sedmorice) v Zagrebu kot *tretja in zadnja stopnja*.

Proračun za Hrvaško in Slavonijo za l. 1906 kaže:

Kosmatih dohodkov	65,159.654 ⁵⁰ kron	
Stroškov	7,296.762 ⁰⁴	"
Čistih dohodkov	57,862.892 ⁴⁶ kron	
Po zadnji finančni pogodbi l. 1904		
dobi dežela tangento od 44 ⁰ / ₀ , t. j.	25,459.672 ⁶⁸	" za avtonomne posle.
Tangenta od 56 ⁰ / ₀ znaša	32,403.219 ⁷⁸	" za skupne posle.
Ker pa znaša kvota Hrvaške za		
skupne zadeve 8 ¹ / ₂ 127 ⁰ / ₀ , t. j. za		
leto 1906	28,490.714 ⁴⁸	"
je bilo prebitka	3,912.505 ³⁰ kron.	

Tangenta za avtonomne posle kraljevine Hrvaške in Slavonije znaša za l. 1913.: 29,500.000 kron. Razen tega dobi Hrvaška in Slavonija 2,000.000 kron na račun prebitka kvotnega računa za minulo leto. Ta znesek se uporablja za investicije.

9. *Kr. ministristvo na najvišjem dvoru* („a latere“) na Dunaju posreduje med cesarjem in ogrskim ministristvom.

10. *Kr. vrhovni računski dvor* v Budapešti pregleduje račune vseh ministristev.

IV. Uprava Bosne in Hercegovine.

Vsled Berolinske pogodbe l. 1878 je zasedla Avstro-Ogrska Bosno in Hercegovino, kateri je vladar anektiral s cesarskim pismom z dne 5. oktobra l. 1908. Z najvišjo odločbo z dne 17. februarja l. 1910. sta dobili imenovani deželi ustavo.

Najvišje osrednje vodstvo in nadzorstvo ima *c. in kr. skupno finančno ministristvo*, ki ima zato posebni oddelek na Dunaju. Upravne posle izvršuje njemu podrejena deželna vlada v Sarajevu, kateri načeluje kot *deželni poglavar c. in kr. armadni nadzornik* v Sarajevu. Zastopa ga v civilnih poslih njegov *zastopnik*, ki je civilni uradnik. Delokrog deželne vlade v Sarajevu je dosti obširnejši nego deželnih vlad v Avstriji.

Deželna vlada se deli v šest oddelkov: a) *upravni*, b) *finančni*, c) *pravosodni*, d) *gospodarski*, e) *bogočastni in naučni* in f) *stavbeni oddelek*. Z ozirom na *politično* in deloma *finančno upravo* ima dežela 6 okrožnih oblasti, in sicer v Sarajevu, Banjaluki, Mostaru, Travniku, Tuzli in Bihaču in 53 okrajnih oblasti in 51 davčnih uradov. Z ozirom na upravljanje indirektnih davkov je dežela razdeljena na 5 finančnih nadzorništev, dočim upravljajo direktne davke okrožne oblasti. Deželno stolno mesto Sarajevo je naravnost podrejeno deželni vladi in ima posebnega vladnega komisarja in posebni statut.

Pravosodni oddelek ima nadsodišče v Sarajevu, kateremu je podrejenih 6 okrožnih sodišč, in sicer v Sarajevu, Banjaluki, Mostaru, Travniku, Tuzli in Bihaču in 52 okrajnih sodišč. Za zakonske, rodbinske in dedinske zadeve mohamedancev so sodiščem prideljeni kadije (turški sodniki) in šeriatski muferiši (duhovni sodniki).

Stavbenemu oddelku so podrejene bosensko-hercegovinske deželne železnice. — Pošto in brzojav oskrbuje c. in kr. armada.

Proračun za Bosno in Hercegovino za l. 1911. kaže:

Dohodkov	79,129.475 kron
Stroškov	79,535.715 „
Primanjkljaja	406.240 kron,

ki ga je treba pokriti iz blagajnih prebitkov.

Pregled dežel Avstrijsko-ogrške države po velikosti.

D e ž e l e	Velikost na <i>km</i> ²	Absolutno prebivalstvo 31./XII. 1910.	Relativno prebival. (na 1 <i>km</i> ²)	
Avstrijsko pod Anižo	19.825	3,531.814	178	
Avstrijsko nad Anižo	11.982	853.006	71	
Salzburško	7.153	214.773	30	
Štajersko	22.425	1,442.157	64	
Koroško	10.326	396.200	38	
Kranjsko	9.954	525.995	53	
Primorsko {	Goriško in Gradiška	2.918	260.721	90
	Istra	4.956	403.566	81
	Trst in okolica	95	229.510	2.416
Tirolsko in Predarelsko {	Tirolsko	26.683	946.613	35
	Predarelsko	2.602	145.408	36
Češko	51.947	6,769.548	130	
Moravsko	22.222	2,622.271	118	
Šleško	5.147	756.949	147	
Galicija	78.497	8,025.675	102	
Bukovina	10.441	800.098	77	
Dalmacija	12.831	645.666	50	
Avstrijske dežele	300.004	28,571.934	95	
Ogrsko	282.303	18,214.533	65	
Hrvaško s Slavonijo	42.534	2,621.954	62	
Reka z okolico	20	50.000	2.500	
Ogrske dežele	324.857	20,886.487	64	
Bosna in Hercegovina	51.199	1,931.802	37	
Avstro-Ogrsko	676.060	51,390.223	76	

Politična razdelitev Avstrijskih dežel.

D e ž e l e	Mesta s poseb- nim statutom	Okrajna glavarstva	Deželna in okraj. sodišča	Sodni okraji	Selске obline	Selišča	
	1910						
Avstrijsko pod Anižo	3	23	5	70	1601	4043	
Avstrijsko nad Anižo	2	14	4	46	504	6276	
Salzburško	1	5	1	20	157	759	
Štajersko	4	22	4	64	1571	3866	
Koroško	1	7	1	28	259	2888	
Kranjsko	1	11	2	31	360	3286	
Primorsko {	Goriška in Gradiška	1	5	3	13	143	488
	Istra	1	7		16	5	558
	Trst in okolica	1	—		1	1	25
Tirolsko in Predarelsko {	Tirolsko	4	23	4	66	892	2002
	Predarelsko	—	3	1	6	102	167
Češko	2	102	15	224	7648	12743	
Moravsko	6	36	6	709	2897	3291	
Šleško	3	9	2	25	496	693	
Galicija	2	81	16	186	11644 ¹	6660	
Bukovina	1	11	2	19	336	364	
Dalmacija	—	14	5	35	86	876	
Skupaj	33	373	71	929	28751	48945	

Politična razdelitev Kranjske.

O k r a j n a g l a v a r s t v a			
Sedeži	Sodni okraji	Velikost v km ²	Prebivalstvo
Ljubljana	Politični magistrat Ljubljana	35	41.727
Črnomelj	Črnomelj, Metlika	546	24.755
Kamnik	Brdo, Kamnik	611	39.561
Kočevje	Kočevje, Ribnica, Velike Lašče	1158	41.708
Kranj	Kranj, Škofja Loka, Trzin	1031	53.356
Krško	Kostanjevica, Krško, Mokronog, Radeče	868	55.505
Litija	Litija, Višnja gora	683	36.579
Ljubljana-okolica	Ljubljana-okolica, Vrhnika	907	67.045
Logatec	Cerknica, Idrija, Logatec, Lož	1208	41.009
Postojna	Ilir. Bistrica, Postojna, Senožeče, Vipava	898	43.200
Radovljica	Kranjska gora, Radovljica	1075	34.028
Rudolfovo	Rudolfovo, Trebnje, Žužemberk	934	47.522
(Novo Mesto)	Skupaj	9954	525.995

¹ Med temi 5397 graščinskih ozemelj.

Literatura.

- Almanach für die k. u. k. Kriegsmarine 1913. XXXIII. Jahrgang. Pola.
- Austria, Universal-Militär-Taschenkalender für die bewaffnete Macht der Österreichisch-ungarischen Monarchie 1913 (Militärisches Jahrbuch). XXIX. Jahrgang. Wien.
- Deželni zakoniki za vojvodino Kranjsko.
- Državni zakoniki.
- Entwurf des Finanzgesetzes für die im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder für das Jahr 1913. Wien 1912.
- Hannak, Österreichische Vaterlandskunde für die oberen Klassen der Mittelschulen. 16. Auflage. Laibach 1910.
- Hartleben, Statistisches Taschenbuch über alle Länder der Erde. XX. Jahrgang 1913. Wien und Leipzig 1913.
- Heilsberg-Kende, Vaterlandskunde. Wien 1913.
- Heinz, Volksschulgesetze in Krain. Laibach 1895. Ljudskošolski zakonik za Kranjsko. Ljubljana 1913.
- Hickmann, Taschenatlas von Österreich-Ungarn. III. Auflage. Wien und Leipzig 1910.
- Huber-Dopsch, Österreichische Reichsgeschichte. II. Auflage. Wien 1901.
- Hübner, Geographisch-statistische Tabellen aller Länder der Erde. 62. Ausgabe für das Jahr 1912. Frankfurt a. M.
- Jahrbuch des höheren Unterrichtswesens in Österreich. 26. Jahrgang. 1913.
- Jahresbericht der Staatsschulden-Kontroll-Kommission des Reichsrates, betreffend die Gebarung mit der Staatsschuld im Jahre 1911.
- Jahreshauptbericht über den Zustand des Volksschulwesens in Krain am Schlusse des Kalenderjahres 1911. Laibach 1912.
- Komatar-Pirc, Zgodovina novega veka od westfalskega mira do današnjih dni za višje razrede srednjih šol. Ljubljana 1912.
- Krautmann, Österreichische Staatsbürgerkunde. Wien 1900.
- Landesgesetzblätter für das Herzogtum Krain.
- Marek-Mayer-Eperjesy, Vaterlandskunde für die oberste Klasse der österreichischen Mittelschulen. Wien 1912.
- Marek-Mayer-Schilder, Vaterlandskunde für die oberen Klassen der Mittelschulen. Wien 1910.
- Mayer, Geschichte Österreichs. 3. Auflage. 2 Bände. Wien 1909.
- Mayerhofer, Handbuch für den politischen Verwaltungsdienst. 8 Bände. Wien 1896.

- Mischler-Ulbrich, Österreichisches Staatswörterbuch. 2 Auflage. 4 Bände. Wien 1905—1909.
- Modestin, Zemljopis in statistika austro-ugarske monarhije za srednja učilišta. III. izdaja. Zagreb 1912.
- Österreichische Bürgerkunde. Patriotische Volksbuchhandlung in Wien.
- Österreichische Gesetze: XIX. Die Staatsgrundgesetze I. und II. Teil. Von Giegl. Wien 1909 und 1911.
- Österreichische Statistik. Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910 in den im Reichsrate vertretenen Königreichen und Ländern. I. B. 1. Heft. Wien 1912. Statistik der Unterrichtsanstalten in den im Reichsrate vertretenen Königreichen und Ländern für das Jahr 1907/1908. XCIII. B. 1. Heft. Wien 1912.
- Österreichisches statistisches Handbuch für die im Reichsrate vertretenen Königsreiche und Länder. Nebst einem Anhang für die gemeinsamen Angelegenheiten der österreichisch-ungarischen Monarchie. Herausgegeben von der k. k. statistischen Zentralkommission. 30. Jahrgang. 1911. Wien 1912.
- Orožen, Ustavoznanstvo. Ljubljana 1899.
- Rauchberg, Österreichische Bürgerkunde. 1911.
- Reichsgesetzblätter.
- Sieger-Weber-Rauchberg, Österreichische Vaterlandskunde für die oberste Klasse der Mittelschulen. Wien 1912.
- Slovenski Pravnik. Izdaje društvo „Pravnik“ v Ljubljani.
- Strakosch-Grassmann, Geschichte des österreichischen Unterrichtswesens. Wien 1905.
- Tavčar, Slovenski Pravnik. Poduk o najpotrebniših zakonih. (Družba sv. Mohorja v Celovcu l. 1883.)
- Twardowski, Statistische Daten über Österreich. (Mit einem Anhang über Ungarn). Wien und Leipzig 1902.
- V. K., Državni dolg. Budget za 1913. (Veda. Gorica l. 1913. Leto III. Štev. 2.)
- Zbirka avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku. Izdal Pravnik v Ljubljani. I. zvezek, Kazenski zakon. II. zvezek, Kazenskopravni red. III. zvezek, Izvršilni red. IV. zvezek, Civilnopravdni red. VI. zvezek, Zakon o nespornem sodstvu.
- Zeehe-Heiderich-Grunzel, Österreichische Vaterlandskunde für die oberste Klasse der Mittelschulen. IV. Auflage. Laibach 1912.
- Žun, Osnovni nauki o narodnem gospodarstvu. V Ljubljani 1908.

Schulnachrichten.

I.

Personalstand des Lehrkörpers und Lehrfächerverteilung.

a) Veränderungen.

Der Supplent **Dr. Jakob Kelemina** wurde mit Erlaß des k. k. Min. für Kultus und Unterricht vom 20. Juni 1912, Z. 22272 zum wirklichen Lehrer für das Staatsgymnasium in Rudolfswert mit der Rechtswirksamkeit vom 1. September 1912 ernannt. (Intim. mit Erlaß des k. k. L.-Sch.-R. vom 4. Juli 1912, Z. 4710.)

Zur weiteren Verwendung wurden mit Erlaß des k. k. L.-Sch.-R. vom 23. September 1912, Z. 6881 für das Schuljahr 1912/13 als Supplenten **Dr. Josef Rožman, Franz Stopar** und **Peter Prosen** belassen.

Zur Supplierung des im II. Semester krankheitshalber beurlaubten Professors **Dr. Viktor Tiller** wurde mit Erlaß des k. k. L.-Sch.-R. vom 24. Februar 1913, Z. 1261 der Lehramtskandidat **Wenzel Kalan** bestellt und behufs Einführung in das praktische Lehramt unter die fachmännische Leitung des Direktors **Franz Brežnik** und des supplierenden Gymnasiallehrers **Franz Stopar** gestellt.

b) Beurlaubungen.

Professor **Bogumil Remec** wurde mit Erlaß des k. k. Ministeriums für Kultus und Unterricht vom 1. Oktober 1912, Z. 41.718 behufs Fortführung der Leitung der zweiklassigen Handelsschule in Laibach für die Dauer des Schuljahres 1912/13 vollständig beurlaubt. (Intim. mit Erl. des k. k. L.-Sch.-R. vom 11. November 1912, Z. 7438.)

Das k. k. Ministerium für Kultus und Unterricht hat mit dem Erlasse vom 20. März 1913, Z. 11.723 gestattet, daß der Professor **Dr. Viktor Tiller** aus Gesundheitsrücksichten bis zum Schlusse des Schuljahres 1912/13 im Lehramte durch einen Supplenten vertreten werde. (Intim. mit Erl. des k. k. L.-Sch.-R. vom 26. März 1912, Z. 2006.)

c) Stand am Schlusse des Schuljahres.
Für die obligaten Lehrfächer.

	Name und Charakter	Ordinarius in der Klasse	Lehrfach und Klasse	Wöchentliche Stundenzahl
1	Franz Brežnik, Direktor der VI. Rangsklasse, zugleich Leiter der gewerblichen Fortbildungsschule	—	—	—
2	Dr. Cyrill Ažman, Professor, Weltpriester	—	Religion I.—VIII.	20
3	Josef Germ, wirklicher Gymnasiallehrer, Kustos der Lehrmittelsammlung für den Zeichenunterricht	—	Zeichnen I.—IV. — Schreiben I. a u. b	17
4	Dr. Martin Gorjanec, Professor	IV. b	Latein IV. b. — Slowenisch III., IV. b, V., VI. und VII.	17
5	Rudolf Južnič, Professor, Kustos d. Lehrerbibliothek	IV. a	Latein IV. a. — Griechisch VIII. — Deutsch IV. a	15
6	Dr. Jakob Kelemina, wirklicher Gymnasiallehrer, Kustos der deutschen Schülerbibliothek	V.	Deutsch V.—VIII. — Propädeutik VII. und VIII.	16
7	Karl Kunc, Professor, Kustos des physikalischen Kabinettes	VIII.	Mathematik II., III., IV. b, VI., VIII. — Physik VIII.	I. 17 II. 18
8	Anton Lovše, Professor	VI.	Latein VI. — Griechisch IV. a — Deutsch I. a und II.	20
9	Martin Majcen, Professor	II.	Latein II. — Deutsch I. b, III. — Slowenisch II. und VIII.	20
10	Michael Markič, Professor der VIII. Rangsklasse	VII.	Latein VII. — Griechisch VI. u. VII. — Slowenisch IV. a	16
11	Bogumil Remec, Professor, Mitglied des Landes- schulrates	—	beurlaubt	—
12	Max Sever, Professor	I. b	Latein I. b, V. — Griechisch V. — Slowenisch I. b	22
13	Amat Škerlj, Professor der VIII. Rangsklasse	III.	Latein III. u. VIII. — Griechisch III.	16
14	Dr. Viktor Tiller, Professor, Kustos der geographischen Lehrmittelsammlung	V.	Geschichte V., VI. und VII. — Geographie I. a und b, II., V. u. VI. Im II. Semester beurlaubt	18

	Name und Charakter	Ordinarius in der Klasse	Lehrfach und Klasse	Wöchentliche Stundenzahl
15	Dr. Milan Šerko, provisor. Gymnasiallehrer, Kustos des naturhistorischen Kabinettes, Mitglied des Ortsschul- und Gemeinderates	—	Naturgeschichte I. a u. b, II., V. u. VI. — Physik IV. a u. b	17
16	Dr. Josef Rožman, supplirender Gymnasiallehrer	—	Mathematik I. a u. b, IV. a, V. u. VII. — Physik III. und VII.	21
17	Peter Prosen, supplirender Gymnasiallehrer, Kustos der slowenischen Schülerbibliothek	I. a	Latein I. a. — Griechisch IV. b. — Deutsch IV. b. — Slowenisch I. a. — Geschichte II.	21
18	Franz Stopar, supplirender Gymnasiallehrer, Kustos der Unterstützungsfonds- Bibliothek	—	Geschichte III., IV. a u. b u. VIII. — Geographie III., IV. a u. b u. VIII. — Turnen I.—III.	I. 24 II. 23
19	Winzenz Kalan, supplirender Gymnasiallehrer	—	Geschichte V.—VII. — Geographie I. a und b, II., V. und VI.	18

Für die wahlfreien Lehrgegenstände:

	Name und Charakter	Lehrgegenstand	Wöchentliche Stundenzahl
20	Dr. Cyrill Ažman, Professor	Italienische Sprache a) I. Kurs b) II. „	2 2
21	Josef Germ, wirklicher Gymnasiallehrer	Zeichnen V.—VIII. Klasse	3
22	Rudolf Južnič, Professor	Stenographie I. Kurs a) slowenische b) deutsche Französische Sprache	2 2 2
23	Max Sever, Professor	Stenographie II. Kurs a) slowenische b) deutsche	2 2
24	Franz Stopar, supplirender Gymnasiallehrer	Turnen IV.—VIII. Klasse in 2 Abteilungen	4
25	Ignaz Hladnik, Kapitelorganist	Gesang in 2 Abteilungen	4
26	Anton Lovše, Professor	Schiessübungen der VIII. Klasse	1
27	Dr. Milan Šerko, provisorischer Gymnasiallehrer	Schiessübungen der VII. Klasse	1

Gymnasialdiener: **Edmund Schott.**

Aushilfsdiener: **August Ferlič.**

II.

Durchführung des Lehrplanes.

Obligate Lehrgegenstände.

Vom Beginn des Schuljahres 1912/13 wurde in allen Klassen nach dem Normallehrplan des Gymnasiums (Verordnung des Ministers für Kultus und Unterricht vom 20. März 1909, Z. 11.662, betreffend einen neuen Lehrplan für die Gymnasien in Österreich) unterrichtet. Für das Schreiben in der I. Klasse war die Ministerial-Verordnung vom 29. Jänner 1910, Z. 49.538 ex 1909, für den Unterricht im Turnen nebst den Weisungen zur Durchführung der Jugendspiele an den Gymnasien aller Arten und den Realschulen die Verordnung des Ministers für Kultus und Unterricht vom 27. Juni 1911, Z. 25.681, maßgebend. Das Turnen war in den untersten drei Klassen obligat.

Unterrichtssprache.

Die Unterrichtssprache war in den Klassen des Untergymnasiums slowenisch, ausgenommen die deutsche Sprache, bei welcher man sukzessive, entsprechend der Gewandheit der Schüler im Gebrauche der deutschen Sprache, zur deutschen Unterrichtssprache übergang. In den Klassen des Obergymnasiums wurde Religion, Mathematik in der V., VI. und VII., Naturgeschichte in der V. und VI. und die slowenische Sprache in allen Klassen slowenisch unterrichtet, dagegen bediente man sich beim Unterrichte der übrigen Lehrgegenstände der deutschen Unterrichtssprache, entsprechend dem Erlaße des k. k. Ministeriums für Kultus und Unterricht vom 1. Oktober 1909, Z. 39.330.

Stundenübersicht pro 1912/13.

Lehrgegenstände	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Summe
Religionslehre	2	2	2	2	2	2	2	2	16
Lateinische Sprache	8	7	6	6	6	6	5	5	49
Griechische Sprache	—	—	5	4	5	5	4	5	28
Deutsche Sprache	5	5	4	4	3	3	3	3	30
Slowenische Sprache	3	2	3	2	2	2	2	2	18
Geographie	2	2	2	2	1	1	—	I. 3 II. 3	I. Sem. 13 II. Sem. 10
Fürtrag	20	18	22	20	19	19	16	I. 20 II. 17	I. Sem. 154 II. Sem. 151

Lehrgegenstände	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Summe
Übertrag	20	18	22	20	19	19	16	I. 20 II. 17	I. Sem. 154 II. Sem. 151
Geschichte	—	2	2	2	3	4	3	I. 1 II. 3	I. Sem. 17 II. Sem. 19
Mathematik	3	3	3	3	3	3	3	2	23
Naturgeschichte	2	2	—	—	3	2	—	—	9
Chemie und Physik	—	—	2	3	—	—	4	I. 3 II. 4	I. Sem. 12 II. Sem. 13
Propädeutik	—	—	—	—	—	—	2	2	4
Freihandzeichnen	3	3	2	2	—	—	—	—	10
Schreiben	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Turnen	2	2	2	—	—	—	—	—	6
	31	30	33	30	28	28	28	I. 28 II. 28	I. Sem. 236 II. Sem. 236

Da zur I. und IV. Klasse Parallelabteilungen bestanden, betrug die Gesamtzahl der wöchentlichen Lehrstunden im I. Semester 297, im II. Semester 297.

Wahlfreie Lehrgegenstände: Italienische Sprache zwei Abteilungen mit je zwei Stunden, französische Sprache eine Abteilung mit zwei Stunden, Stenographie zwei Kurse (I. Kurs slowenische und deutsche Abteilung mit je zwei Stunden, II. Kurs ebenfalls slowenische und deutsche Abteilung mit je zwei Stunden), Zeichnen eine Abteilung für das Obergymnasium mit drei Stunden, Turnen für die Schüler der IV.—VIII. Klasse zwei Abteilungen mit je zwei Stunden, Gesang zwei Abteilungen mit je zwei Stunden.

Außerdem wurden vom 1. Oktober 1912 bis Ende Mai 1913 mit den Schülern der VII. und VIII. Klasse, welche sich freiwillig daran beteiligen wollten, Schießübungen abgehalten.

III.

Lehrbücher,

welche im Schuljahre 1913/14 dem Unterrichte in den obligaten Lehrfächern zugrunde gelegt werden.

A. Religion. I. Kl.: a) Veliki katekizem. Pr. 80 h; b) Stroj, Liturgika. Pr. 1 K 40 h. — II. Kl.: wie I. — III. Kl.: I. Sem. Stroj, Liturgika. — II. Sem. Karlin, Zgodovina razodetja božjega v stari zavezi. Pr. 2 K. —

IV. Kl.: Karlin, Zgodovina razodetja božjega v novi zavezi. Pr. 2 K. — V. Kl.: Dr. Svetina, Resničnost katoliške vere. Pr. 2 K 80. — VI. Kl.: Dr. Pečjak, Dogmatika. Pr. 2 K 80 h. — VII. Kl.: Dr. Pečjak, Moralka. Pr. 2 K 80 h. — VIII. Kl.: Dr. A. Medved, Zgodovina katoliške cerkve. Pr. 2 K 50 h.

B. Latein. Sprache. a) *Grammatik*: I.—IV. Kl.: Pipenbacher, Latinska slovnica. Pr. 3 K 20 h. — V.—VIII. Kl.: Schmidt, Lat. Schulgrammatik. Pr. 2 K 40 h. — b) *Übungsbuch*: I. Kl.: Pipenbacher, Latinske vadbe za I. razred. Pr. K h. — II. Kl.: Pipenbacher, Latinske vadbe za II. razred. Pr. 3 K. — III. Kl.: Požar, Latinske vadbe za III. razr. Pr. 2 K. — IV. Kl.: Požar, Latinske vadbe za IV. r. Pr. 2 K 20 h. — V.—VI. Kl.: Hauler, Latein. Stilübungen für die oberen Klassen der Gymn., 1. Abt. Pr. 2 K 20 h. — VII.—VIII. Kl.: Hauler, Lateinische Stilübungen für die ob. Klas. 2. Abt. Pr. 2 K. — c) *Autoren*: III. Kl.: Košan, Latinska čitanka. Pr. 1 K 50 h. — IV. Kl.: Pramner, C. J. Cæsaris comment. de bello Gallico. Pr. 2 K 30 h. — V. Kl.: Sedlmayer, Ausgewählte Gedichte des P. Ovidius Naso. Pr. 1 K 40 h. — Zingerle, Titi Livii ab urbe cond. I. Pr. 2 K 20 h. — VI. Kl.: Scheindler, Sallustii Crispi bell. Jugurth. Pr. 70 h. Klouček, Vergils Aeneis (nebst ausgewählten Stücken aus den Buk. und Georg.) Pr. 2 K; Nohl, Ciceros Reden gegen Katilina. Pr. 1 K 20 h. — VII. Kl.: Klouček, wie in VI.; Schiche, Aus Ciceros philos. Schriften. Pr. 2 K; Kukula, G. Plinii Secundi epistolae selectae. Editio minor. Pr. 80 h. — VIII. Kl.: Müller-Christ, Tacitus Annalen. Preis 2 K 40 h; Petschenig, Horatius Flaccus. Auswahl. Pr. 1 K 80 h.

C. Griech. Sprache. III.—IV. Kl.: Tominšek, Grška slovnica. Pr. 3 K; Grška vadnica. Pr. 3 K 50 h. — V. Kl.: Curtius-Hartel, Griech. Schulgrammatik, bearb. von Weigl. Pr. 2 K 60 h; Schenkl, Griech. Elementarbuch. Pr. 3 K; Schenkl-Kornitzer, Chrestomathie aus Xenophon. Pr. 3 K 20 h; A. Th. Christ, Homers Ilias in verkürzter Ausgabe. Pr. 1 K 80 h. — VI. Kl.: Grammatik, wie in V.; Schenkl, Übungsbuch für d. ob. Kl. Pr. 2 K 10 h; Chrestomathie aus Xenophon, wie in V.; A. Th. Christ, Homers Ilias, wie in V.; Holder, Herodoti hist. lib. VI. Pr. 95 h. — VII. Kl.: Grammatik, wie in V.; Übungsbuch, wie in VI.; Wotke, Demosthenes ausg. Reden. Pr. 1 K 60 h; A. Th. Christ, Homers Odyssee in verk. A. Pr. 2 K 50 h. — C. Huemer, Chrestomathie aus Platon. Pr. 3 K 60 h. — VIII. Kl.: Grammatik, wie in V.; Chrestomathie aus Platon nebst Proben aus Aristoteles von Huemer Pr. 3 K 60 h; Sophokles, Elektra von Schubert-Hütter. Pr. 1 K 50 h. — A. Th. Christ, Homers Odyssee. Pr. 2 K 50 h.

D. Deutsche Sprache. I.—II. Kl.: Končnik u. Fon, Deutsches Lesebuch I. Bd. Pr. 3 K. — III. Kl.: Willomitzer-Tschinkel, Deutsche Sprachlehre.

Pr. 2 K 40 h; Štritof, Deutsches Lesebuch f. d. III. Kl. 2. verbesserte Auflage. Pr. 2 K 70 h. — IV. Kl.: Willomitzer wie in III.; Štritof, Deutsches Lesebuch für die IV. Kl. 2. Auflage mit Ausschluß der 1. Pr. 2 K 20 h. — V. Kl.: Willomitzer wie in III.; Lampel: Deutsches Lesebuch I. T. u. Dr. Leo Langer: Grundriß der deutschen Lit. I. Pr. 1 K. 6. Aufl. Pr. 2 K 80 h. — VI. Kl.: Willomitzer, wie in III.; Lampel, Lesebuch, II. Teil. 7. Aufl. Pr. 3 K 20 h. — Langer, Grundriß II. Pr. 1 K 44 h. — VII. Kl.: Willomitzer wie in III.; Lampel, Lesebuch, III. Teil. 4. Auflage. Pr. 3 K 10 h; Langer, Grundriß III. Pr. 1 K 20 h. — VIII. Kl.: Willomitzer wie in III.; Lampel, Lesebuch, IV. Teil. 3. Aufl. Pr. 3 K 20 h; Langer, Grundriß IV. Pr. 1 K 90 h.

E. Slowenische Sprache. I. Kl.: Janežič-Sket, Slovenska slovnica X. Auflage mit Ausschluß der früheren. Pr. 2 K 60 h; Sket-Wester, Slovenska čitanka za I. g. r. Pr. 2 K. — II. Kl.: Slovnica, wie in I.; Sket-Wester, Slov. čitanka za II. g. r. Pr. 1 K 60 h. — III. Kl.: Slovnica, wie in I.; Sket, Slovenska čitanka za III. gimn. razr. Pr. 1 K 60 h. — IV. Kl.: Slovnica, wie in I.; Sket, Slovenska čitanka za IV. gimn. razr. Pr. 1 K. 60 h. — V. Kl.: Slovnica, wie in III.; Sket, Slov. čitanka za V. in VI. r. sr. šol. Pr. 3 K 20 h. — VI. Kl.: wie in V. — VII. Kl.: Slovnica, wie in I.; Slovenska slovstvena čitanka. Pr. 3 K; Sket, Staroslovenska čitanka. Pr. 3 K. — VIII. Kl.: wie in VII.

F. Geographie und Geschichte. I. Kl.: Pajk, Zemljepis za I. g. r. Pr. 1 K 80 h; Kozenn, Geographischer Schulatlas, nur 41. u. 42. Auflage, neu bearb. von Heidrich und Schmidt. Pr. 8 K. — II. Kl.: Bežek, Zemljepis za II. in III. razr. Pr. 2 K 40 h; Kozenn, wie in I.; Mayer-Kaspret, Zgodovina starega veka. Pr. 2 K 30 h; Putzger, Historischer Schulatlas. Pr. 3 K 60 h, oder: Kiepert, Atlas antiquus. Pr. 4 K. — III. Kl.: Kozenn, wie in I.; Bežek, wie in II.; Putzger wie in II.; Mayer-Kaspret, Zgodovina srednjega veka. Pr. 1 K 60 h. — IV. Kl.: Atlas von Kozenn, Putzger, wie in II.; Mayer-Kaspret, Zgodovina novega veka. Pr. 1 K 60 h; Orožen, Domovinoznanstvo. Pr. 2 K 20 h. — V. Kl.: Gindely-Tupetz, Gesch. des Altertums, Pr. 3 K 50 h; Kozenn, wie in IV.; Putzger wie in II.; Müllner, Lehrbuch der Geographie f. d. V. Kl. Pr. 2 K 50 h. — VI. Kl.: Gindely-Tupetz, Geschichte des Altertums, wie in V.; Gindely-Tupetz, Lehrbuch der Geschichte, II. Teil, Pr. 2 K 50 h, und Gindely-Tupetz, III. Teil. Pr. 2 K 50 h; Müllner, Erdkunde für Mittelsch. Ausg. A 5. T. f. d. VI. Kl.; Atlanten wie in V. — VII. Kl.: Gindely-Tupetz III. T.; Atlanten wie in V. — VIII. Kl.: Zeehe-Heiderich-Grunzel, Österreichische Vaterlandskunde, Pr. 3 K 40 h; Atlanten, wie in V.

G. Mathematik. I. Kl.: Matek-Peterlin, Aritmetika za nižjo stopnjo. Pr. 2 K 60 h; Mazi, Geometriški nazorni nauk. Pr. 1 K. — II. Kl.: Matek-

Peterlin wie in I. Mazi, Geometrija za 2. r. Pr. 1 K 80 h. — III. Kl.: Matek-Peterlin, wie in I. Kl.; Mazi, Geometrija za III. razred. Pr. 1 K 80 h. — IV. u. V. Kl.: Matek, Aritmetika in algebra za IV. in V. r. Pr. 3 K 20 h; Matek-Mazi, Geometrija za IV. in V. razred. Pr. 3 K 30 h. — VI.—VIII. Kl.: Adam, Logarithmentafeln. Pr. 1 K 20 h; Matek, Zupančič, Aritmetika in Algebra za VI., VII. in VIII. razred. Pr. 2 K 80 h; Matek, Geometrija za VI., VII. in VIII. razr. Pr. 3 K.

H. **Naturgeschichte**. I. Kl.: Macher, Prirodopis živalstva. Pr. 2 K 50 h; Macher, Prirodopis rastlinstva. Pr. 4 K. — II. Kl.: wie in I. — IV. Kl.: Dr. V. Herle,; Mineralogija in kemija. Pr. 2 K 20 h. — V. Kl.: Poljanec, Mineralogija in geologija za v. g. Pr. 2 K 80 h; Macher, Botanika za v. r. Pr. 4 K 30 h. — VI. Kl.: Poljanec: Prirodopis živalstva za višje razrede. Pr. 5 K 60 h.

K. **Physik**. III.—IV. Kl.: Senekovič, Fizika. 3. Auflage. Pr. 3 K 70 h. — VII.—VIII. Kl.: Rosenberg, Lehrbuch der Physik für die oberen Kl. 5. Auflage. Pr. 5 K 60 h.

L. **Philos. Propädeutik**. VII. Kl.: Höfler, Grundlehren d. Logik. Pr. 2 K 90 h. — VIII. Kl.: Höfler, Grundlehren der Psychologie. Pr. 3 K.

M. **Wörterbücher**. III. Kl.: Košan, Latinsko-slov. slovarček. Pr. 2 K 50 h — IV. Kl.: Rožek, Latinsko-slovenski slovník. Pr. 5 K 40 h. — V.—VIII. Kl.: Stowasser, Latein.-deutsches Wörterbuch, Pr. 13 K; Heinichen, Lat.-deutsches Wörterbuch; Menge, Griechisch-deutsches Wörterbuch; Schenkl, Griechisch-deutsches Wörterbuch; Gemoll, Griechisch-deutsches Wörterbuch. Pr. 10 K.

N. **Hilfsbücher**. A. Novaković, Srbske narodne pesmi. (Kosovo.) — J. Pajk, Izbrane srbske narodne pesmi. — Ilešič, Hrvatska knjižnica.

IV.

Absolvierte Lektüre.

I. a Klasse.

Deutsch: Končnik-Fon, Deutsches Lesebuch: Nr. 1—100 (ausgenommen Nr. 74).

Memoriert: Nr. 19, 27, 28, 32, 37, 58, 66, 85, 87, 97.

Slowenisch: Sket-Wester, Slovenska čitanka I.: Št. 2—5, 7—14, 17, 20—25, 29, 30, 32, 33, 35—39, 41, 43, 45, 47, 52, 56—59, 61—65, 70, 74—76, 79, 81, 87, 89, 92—97, 101, 105, 110—115, 118, 120—125;

Memoriert: Št. 6, 54, 66, 73, 82, 88, 102, 107, 109;

I. b Klasse.

Deutsch: Končnik-Fon, Deutsches Lesebuch I.: Nr. 1—100.

Memoriert: Nr. 19, 27, 28, 32, 37, 57, 65, 86, 87, 97.

Slowenisch: Sket-Wester, Slovenska čitanka I.: Št. 1—16, 18, 20, 24, 25, 28—30, 32—39, 41—47, 52, 56, 60, 62—65, 70, 71, 73—75, 79—82, 87—92, 95—97, 101—105, 107—109, 112—115, 118, 121, 123, 125, 126, 128.

Memoriert: Št. 6, 8, 32, 35, 44, 73, 81, 88, 102, 107, 109.

II. Klasse.

Deutsch: Deutsches Lesebuch wie in der I. a: Nr. 101—190.

Memoriert: Nr. 111, 113, 124, 132, 145, 161, 172, 183.

Slowenisch: Sket-Wester, Slovenska čitanka za II. razred: Št. 1—30, 33, 35—37, 39, 40, 45, 47, 49—53, 56, 58, 60—70, 72—77, 79, 81, 83—90, 94—100, 102, 103, 105, 107, 109—120.

Memoriert: Gregorčič, Rabeljsko jezero. Aškerc, Ilirska tragedija. Zupančič, Zlata ptička, Zarja. Pagliaruzzi, Rada. Stritar, Turki na Slevici. Sirota Jerica. Narodna pesen.

III. Klasse.

Latein: Cornelius Nepos, Miltiades, Themistocles, Epaminondas. — Curtius Rufus, Historiae Alexandri Magni, III.; 5—6, 10—11; V, 1; 2—3; VIII, 1—2; IX, 4—5; X, 4—5.

Deutsch: Štritof, Deutsches Lesebuch, III.: Nr. 1—25, 39, 42, 43, 45—47, 49—53, 56—67, 70, 71, 78, 81, 84, 89—92, 94, 100, 101, 105, 107, 109, 119, 121, 128—130, 137, 139—146, 150, 156, 159, 160.

Memoriert: Nr. 6, 25, 91, 98, 104, 132, 158.

Slowenisch: Sket, Slovenska čitanka III., Št.: 1—104.

Memoriert: Št. 1, 28, 38, 52, 89, 100.

IV. a Klasse.

Latein: Caesar, De bello Gallico, I. I.; IV. 1—36; V. 1—23; VI. 9—29.

Stegreiflektüre: Einzelne Stellen aus d. B. II, IV, VI.

Deutsch: Štritof, Deutsches Lesebuch für die IV. Kl.: Nr. 3, 6, 8, 10, 11—14, 17, 23—25, 29, 34, 41, 43, 46, 57, 62, 65, 67, 71, 80.

Memoriert: Der Schatzgräber, der Kampf mit dem Drachen, der Taucher, Trost im Leide, der Sänger, der Ring des Polykrates.

Slowenisch: Sket, Slovenska čitanka IV.: Št. 4, 11, 13, 16, 32, 33, 36, 39, 49, 59, 65, 75, 84, 101, 103.

Memoriert: Nr. 1, 10, 26, 28, 35, 51, 66, 76.

IV. b Klasse.

Latein: Cæsar, De bello Gallico, I. I.; IV. 1—36; V. 1—23; VI. 9—29.

Deutsch: Štritof, Deutsches Lesebuch für die IV. Kl.: Nr. 1, 3, 6, 7, 10, 12, 14, 16—19, 23—28, 35, 36, 44—47, 50, 52, 53, 56, 57, 60, 62—65, 67, 68, 75, 77, 78, 82.

Memoriert: Der Schatzgräber, der Zauberlehrling, der Kampf mit dem Drachen, Hochzeitlied, der Sänger, der Ring des Polykrates, des Feuers Macht.

Slowenisch: Sket-Wester, Slovenska čitanka IV.: Št. 1—104. Na pamet: št. 10, 17, 66, 82, 100, 102. Finžgar: Pod svobodnim solncem.

V. Klasse.

Latein: Ovid: Die vier Weltalter; die Götterversammlung; die große Flut; Deukalion und Pyrrha; Niobe; Philemon und Baucis; Spätuntergang des Delphin; Selbstbiographie. — Livius I. I, XXI, XXII (in Auswahl). — Cæsar: De bello Gallico (eine Auswahl aus I. VII.)

Privatektüre: Ovid: Metamorph., 7 (Stopar); 9 (Barborič); 10 (Barborič, Pirc); 11 (Jerman, Saje); 13 (Mramor, Ogrin); 15 (Cesar, Smrke); 16 (Kraut, Lončar, Ropas, Schneider); 18 (Turk); 23 (Pintar, Smolik); 25 (Viher); 26 (Marjetič). — Eleg.: 2 (Vilfan); 17 (Ropas). — Trist.: 3 (Mušič). — Liv.: V. 35—49 (Judnič); VIII. 8, 19—11, 4 (Dular, Mervar); XXVI. 14 (Mervar).

Memoriert: Ovid, Met.: Vorwort des Dichters, Die vier Weltalter V. 1—74; die Götterversammlung V. 1—14; die große Flut V. 1—51; Niobe 1—19.

Stegreifektüre: Einzelne Stellen aus Ovid und Livius.

Griechisch: Xenophon, Anabasis I—IV. und eine Auswahl aus VI. — Homer, Ilias I, II. (in Auswahl).

Privatlektüre: Xen. Kyrup. I. (Viher); II. (Cesar); III. (Lončar, Oblak, Zupančič); IV. (Kraut); VII. (Režen); VIII. (Mušič); Apomn. I. (Turk); II. (Ogrin); III. (Poka, Smrke); IV. (Marjetič). — Hom., II. lib. XII. (Mramor); XVI. (Jerman).

Memoriert: Hom. Ilias I. I. 1—51. II. I. 340—358.

Stegreifektüre: Einzelne Stellen aus Xenophon und Homer II.

Deutsch: Aus dem Lampelschen Lesebuche wurden die Schüler mit den hauptsächlichsten Erzeugnissen des altdeutschen Schrifttums bekannt gemacht, so insbesondere mit dem Nibelungen- und Gudrunlied, den höfischen Epikern und den Minnesängern. — Besprechung einzelner im „Anhang“ abgedruckten Stücke.

Memoriert: Belsazer von Heine; Die Traumdeuter in Halmmesser von Walter von der Vogelweide.

Slowenisch: Sket, Slov. čit.: Št. 1—70. Na pamet: Št. 45, 46, 51, 53, 54, 55. — Sket-Wester, Slovenske balade in romance (izd. Dr. sv. Mohora).

VI. Klasse.

Latein: Sallust, Bellum Catilinae. Cicero, I. Rede gegen Catilina. — Vergil, Eklogae I. u. V., Aeneis I. I.

Privatlektüre: Rogina: Ciceronis in Catilinam oratio secunda; Kozoglav: Ciceronis in Catilinam oratio tertia; Benedik Bogomir, Budna, Zakrajšek: Ciceronis in Catilinam oratio quarta; Benedik Stanislaus: Virgili Ecl. VII. u. IX.; Orešček, Mazele, Jarc: Vergili Aeneis I. IV.; Cvelbar, Skušek: Vergili Aeneis I. III.; Benedik Bogomir: Vergili Georg. I. III. 8.

Memoriert: Aeneis lib. I. vv. 1—50.

Griechisch: Homer, Ilias, I. III, VI, XVI, XVIII, XXII. — Herodot I. VIII. (Auswahl).

Memoriert: Ilias I. VI. vv. 405—465.

Deutsch: Auswahl aus dem Lampelschen Lesebuche, außerdem als Schul- bzw. kontrollierte Privatlektüre: Minna von Barnhelm, Emilia Galotti, Götz von Berlichingen, Egmont, Räuber.

Memoriert: Die beiden Musen, Der Zürchersee, „Der Mensch hat nichts so eigen“ (Simon Dach).

Slowenisch: Prešeren, Krst pri Savici; A. Medved, Kacijanar; Gregorčič, Poezije (izdaja „Družbe sv. Mohora“).

VII. Klasse.

Latein: Cicero: De imperio Cn. Pompei; ausgewählte Cap. aus der Schrift: De re publica, Disput. Tusculanae, de officiis. — Vergil, Aeneis I. VI. — Plinius Briefe, Nr. 58, 28, 29, 13, 21, 40, 41, 42, 45, 54, 31, 44, 17, 9, 3, 2, 14, 15.

Memoriert: Vergil, Aen. IV, vv. 68—89.

Griechisch: Homer, Odyssee lib. I. vv. 1—70; I. V.—XII. (Auswahl). — Demosthenes I. und III. Ol. — Plato's Apologie des Sokrates.

Memoriert: Od. I. vv. 1—10, Platos Apol. cap. 32.

Deutsch: Auswahl aus dem Lampelschen Lesebuche, außerdem als Schul- bzw. kontrollierte Privatlektüre: Iphigenie auf Tauris, Torquato Tasso, Hermann und Dorothea, Wallenstein, Maria Stuart.

Memoriert: Der Fischer, Erbkönig, Harfenspieler, Derselbe, Mignon, Erinnerung, Wanderers Nachtlid, Ein Gleiches.

Slowenisch: 1. Iz staroslovenščine: Evangelij sv. Luke VI. 27—45, VII. IX. (10—22), X. (25—42). 2. Brižinski spomeniki. 3. Celovski rokopis. 4. Iz beneškoslov. rokop. 5. Primeri iz protestant. in katoliške dobe ter dobe nar. probujenja po šolski čitanki. 6. Mažuranić, Smrt Smail-age Čengijica. 7. Prešernovi soneti.

VIII. Klasse.

Latein: Horatius, carm. I. 1, 4, 7, 9, 11, 16, 22, 38; II. 3, 10, 13—17; III. 1, 8, 9, 21, 28, 30; IV. 7, 11, 12; carm. saec.; epod. II.; sat. I. 1, 6, 9; II. 1, 6; epist. I. 1, 2, 4, 6, 16, 20.

Memoriert: carm. I. 11, 38; II. 3, 10, 14; III. 30; IV. 7; sat. I. 6, v. 65—88. — Tacitus, Historiae, I. 1—11; II. 1—7, 74—83, 96; III. 1—35, 84—86; IV. 1, 2, 80—84; V. 1—13.

Griechisch: Platon, Erinnerungen an Socrates: 1, 3; Die Tugend: 1, 3b; Die Ideenlehre: 1, 2, 5; Die Platonische Liebe: 2. — Aristoteles, Poetik 1—5. — Sophokles, Oedipus auf Kolonos. — Homer, Odyssee, B. XXI, XXII.

Stegreiflektüre: Einzelne Stellen aus Xenophon, Homer, Platon.

Memoriert: Aristoteles: Die Definition der Tragödie; Sophokles, Oedipus auf Kol. v. 118—135 und v. 667—693.

Deutsch: Auswahl aus dem Lampelschen Lesebuche, außerdem Faust I., Wilhelm Tell, Jungfrau von Orleans, König Ottokars Glück und Ende als Schul- und kontrollierte Privatlektüre.

Memoriert: Das Lied von der Glocke.

Slowenisch: Prešeren, Poezije. Stritar, Dunajski sonetje. Zupančič, Samogovori. Prosaauswahl aus Levstik, Mencinger, Cankar.

Memoriert: Zupančič, Duma.

V.

Themen für die schriftlichen Arbeiten.

a) In der deutschen Sprache.

V. Klasse. 1. Schularbeiten: 1. Ein Gang durch unsere Stadt. — 2. Ein Tag aus meinem Leben. — 3. Die Katze. — 4. Der Landmann am Sonntag. — 5. Der Markgraf Rüdiger. — 6. Der Nutzen der Bäume.

2. Hausarbeiten: 1. Ein Brief. — 2. Altgermanisches Leben. — 3. Das Reisen einst und jetzt. — 4. Womit beleuchten wir?

Vorträge: Barborič: Der Mars und die Erde; Čampa: Römisches Universitätsleben während der Kaiserzeit; Cesar: Die Rettung eines Zuges (Das Neue Universum); Horvat: Die Steinklopfer (Saar); Jerman: Die Flut des Lebens, von Karl Stern; Judnič: Macbeth; Kambič: Der Sturm

auf Jerusalem im J. 1099 (nach Fr. Raumer); Kek: Konstantinopel als Handelsstadt; Knafelj: Der Panamakanal; Kordiš: Wer war es? (nach Paul Bliß); Kraut: Das Orakel, von Wildenbruch; Kvas: Die Weißbäckerin; Lončar: Der Wolf von Winnipeg, von Sweton Thompson; Marjetič: Schillers Leben; Mervar: Der beschriebene Tännling (Nach Stiffers Studien); Mramor: Die Indianer in den Urwäldern; Mušič: Verschwunden im Sargassomeer (O. v. Werner); Oblak: Der kleinste Raubritter in Wald und Flur; Ogrin: Der Sarkophag (Richard Voß); Pintar: Die Totenuhr von La Tourbie (Das Neuigkeitsweltblatt); Pirc: Satyr und Nymphe (Richard Voß); Póka de Pókafalva: Der Ursprung der menschlichen Sprache, nach Dr. E. Leonhardt; Ramor: Der Verbannte (L. Tolstoi); Režen: Die römische Zeitung; Ropas: Mars eine bewohnte Welt?; Saje: Peter Rossegger; Schneider: Verirrt in einem Labyrinth (Das Neue Universum); Smolik: Der Taucher (aus dem Neuigkeitsweltblatt); Smrke: Die Diplomatie; Stopar: Ein Kampf für Kaiser, Freiheit und Vaterland. (Die Kriegsjahre 1813—14); Tanko: Vegas Leben; Tomšič: Unter den Welfen von H. Dreßler; Turk: Stellung der Poesie unter den Künsten; Vidic: Im Königreich des Löwen, marokkanische Skizze; Viher: Mozart auf der Reise nach Prag; Vilfan: Die Makkabäer von Otto Ludwig; Zupančič: Die Elektrotechnik; Dular: Das Ereignis in der Schrun (Rosegger).

VI. Klasse. 1. Schularbeiten: 1. Eine Kahnfahrt auf der Gurk (a); „Und dräut der Winter noch so sehr Mit trotzigem Gebärden Und streut er Eis und Schnee umher, Es muß doch Frühling werden“, Geibel (b). — 2. Die Freuden des Wanderns. — 3. Der Morgen im Dorfe. — 4. Schuld und Sühne in Emilia Galotti. — 5. Der historische Hintergrund im Egmont. — 6. Die Heimatliebe.

2. Hausarbeiten: 1. Szenen vom Bahnbau. — 2. Schule und Leben. — 3. Einmal ist keinmal (a); Dem Glücklichen schlägt keine Stunde (b). 4. Die weltgeschichtliche Stellung des Hellespont.

Vorträge: Bele: Der Frauendienst (von W. Fischer, Graz); Benedik Bog.: Verdi, Troubadour; Benedik St.: Wagner und sein Tannhäuser; Bučar: Theodor Körner; Budna: Shakespeare, Der Kaufmann von Venedig; Cesar: Wilhelm von Polenz, Eine Partie Skat; Cvelbar: Die Erziehungsmethode Tolstois; Dular: Dante Alighieri; Gebauer: Piet von Teeneus, Hochzeitsreise; Jarc: Marie von Ebner-Eschenbach, Krambambuli; Kastelic: Das Zeitalter der Romantik; Kolbezen: Geburtstagsfreuden; Kozoglav: Schiller, Maria Stuart; Lovšin: Kleist, Der Prinz von Homburg; Maček: Grillparzer, Sappho; Mazele: Schillers Leben und Dichtung; Mlaker: Franz Schubert; Orešček: Die römischen Gladiatoren; Podgoršek: W. Fischer, Die silberne Nacht; Poljanec: Heinrich Ibsen

und seine Nora; Prah: Die Energiequellen der Natur; Pristau: Die römischen Katakomben; Skušek: Unterseeboote; Štukelj: Shakespeare, Romeo und Julie; Zakrajšek: Molière; Žlajpah: Der Panamakanal; Hrašovec: Island; Podboršek: Die Anfänge des deutschen Dramas; Rogina (Privatistin): Unsere Sonne.

VII. Klasse. 1. Schularbeiten: 1. Szenen vom Bahnhof. — 2. Ein Brief. — 3. Menschliches Irren und göttliche Weisheit in der Iphigenie. — 4. Des Dichters Schicksale (Nach Torquato Tasso). — 5. Geschichtliche Erinnerungen aus meiner Heimat (a), Die Schützenfahrt nach Laibach (b). — 6. Der Apotheker in Hermann und Dorothea.

2. Hausarbeiten: 1. Die Bedeutung der Ströme für die Menschheit. — 2. Die Charakteristik des Dichters im Torquato Tasso. — 3. Eine Besprechung von Torquato Tasso III., 2, V. 1900 ff. — 4. Der erste und zweite Bräutigam Dorotheas.

Vorträge: Ajdič: Spiel und Sport; Andolšek: Der Balkankrieg; Cvar: Das Wesen des Dramas; Eršte: Die französische Revolution; Gerčar: R. Wagner, Der fliegende Holländer; Gregore: H. Ibsen, Die Kronprätendenten; Guzelj: H. Zschokke, eine biogr. Skizze; Hočevár: H. Ibsen und sein Verhältnis zu Björnson; Jakša: Die Gründe des 30-jährigen Krieges; Krhne: Kleist, Prinz von Homburg; Kuder: Die französischen Troubadours im Mittelalter; Lavrič: R. Wagner, Tannhäuser; Lobe: Schiller, Kabale und Liebe; Logar: Charakteristik einzelner Musikinstrumente; Petrič: Die Literatur der Aufklärung; Pirc: Uhland, Ernst Herzog von Schwaben, und Ludwig der Bayer; Rifelj: Sappho von Grillparzer; Skuk: Franz Liszt, sein Leben und seine kompositorische Tätigkeit; Srimšek: Studentenverbindungen im Altertum; Struna: Albanien und Albanesen; Škoda: Stil und Manier in der Malerei; Trost: Die Schicksalswandlungen der osmanischen Seemacht; Turk: Bulgarien einst und jetzt; Zajec: Etwas über das Bankwesen; Zupančič: Das Wunderbare in der Natur.

VIII. Klasse. 1. Schularbeiten. 1. Eine Erinnerung aus meiner Jugend. — 2. Das Landschaftsbild von Unterkrain. — 3. Der Alkohol. — 4. Lob des Ackerbaues. — 5. Einige wichtige Bedarfsartikel der heutigen Menschheit (a); An welchen wichtigen Schauplätzen hat sich die Geschichte Österreichs abgespielt? (b); Einiges über die Pflichten (c), 2 stündig. — 6. Maturitätsarbeit.

2. Hausarbeiten: 1. Die Wissenschaft erleuchtet, die Kunst verschönt das Leben. — 2. Vater Radetzky (Ein Bild seiner Persönlichkeit). — 3. Eine Erinnerung aus dem Faust. — 4. Die welthistorische Stellung des Griechenvolkes.

Vorträge: Amon: Grillparzers Sappho, nebst einem Vergleich zwischen Grillparzer und Goethe; Cirman: Die dramatischen Dichter der Griechen; Gorene: Kultur und Hygiene; Hostnik: Die Bedeutung des Lichtes; Jerin: Grillparzers Ahnfrau; Kambič: König Ottokars Glück und Ende von Grillparzer; Kljun: Der römische Karneval; Komljanec: Moderne Anschauungen in Goethes Iphigenie; Kanstelj: Führende Geister der russischen Literatur; Mrgole: Der Konflikt in Ibsens Brand; Pakiž: Die deutsche Ballade; Schneider: Das moderne deutsche Drama; Smola: Ibsens Leben und Werke; Springer: Goethes Egmont; Škofic: Die Eisenbahn der Zukunft; Vahtar: Lessings Nathan der Weise; Zupančič: Grillparzers Leben und Werke.

Dr. J. Kelemina.

b) In der slowenischen Sprache.

V. Klasse. Schulaufgaben: 1. Izza počitnic. — 2. Razboren mož ne stavi si naloge, dokler pomočkov ni do nje razmislil (Medved). — 3. a) Trd bodi, neizprosen mož jeklen, kadar braniti je časti in pravde narodu in jeziku svojemu (Jurčič). b) Naše jaslice. — 4. Slika umora v Aškerčevi pesmi „Judit“. — 5. Rad sodi svet le po zunanjem (Cimperman).

Hausaufgaben. 1 a) Materina beseda je vseh dobrot največja dobrota (Slomšek). b) Moj rojstni kraj. — 2. Desetnica (Dispoz. nal.). — 3. a) Nedeljsko jutro v vasi. b) Nedeljsko jutro v mestu. — 4. Ko so gorele grmade po gorah (Slika turškega napada na slov. zemljo). — 5. Slov. balada in romanca.

VI. Klasse. Schulaufgaben: 1. a) Slomškova slavnost na našem zavodu. b) Česa naj se uči slovenski dijak od Slomška? — 2. Trenutja imamo v življenja dneh, v katerih na ustna pregiblje smeh, da potajimo solze v očeh (Medved). — 3 a) Kosovka devotka. b) Smrt majke Jugovičev (obe po srb. nar. pes.). — 4. Do vencev pot se vije skozi trnje (Medved). — 5. Pestrost barv v naravi. — 6. Kar mož nebesa so poslala, da otmo večnih nas grobov, vse mati kmetiška je zibala (Gregorčič).

Hausaufgabe: 1. a) Brez muke ni moke. b) Razgled s kapitelskega hriba. — 2. Prosto izbran tema. — 3. Najhujša vseh je bolečin, kesanje, krivice spomin (Gregorčič). — 4. Gregorčič pesnik domoljubja.

VII. Klasse. Schulaufgaben: 1. a) Slovenska zemlja pred prihodom Slovencev. b) Razgled iz naše šolske sobe. — 2. Pogubna moč je zlata, mogočno, pokorno mu je vse — zvestobe zanj ne moreš si kupiti (Stritar). — 3. Kot solnčni žarki so uzori, ki grejejo nam mrzli svet, bude, rode pri cvetu cvet. — 4. Pomen reformacijske dobe v slov. slovstvu. — 5. Popotniki smo vsi, samo ta hodi peš in ta se vozi (Stritar). — 6. a)

Govor svečenika v 3. spevu Mažuranićeve „Smrt Smail-age Čengijića“.
b) Podigla se četa mala na Cetinju Gore Crne ... (ib.)

Hausaufgaben: 1. Svobodno izbran tema. — 2. Dijaško življenje.
— 3. Ti streti me moreš, potreti nikdar, usode sovražne besneči vihar.
— 4. Alkoholizem, ljudska kuga.

Vorträge: Krhne: Srbska narodna pesem. — Gregorec: O Trdini in njegovih „Bajkah in povestih“. — Jakša: A. Sergejevič Puškin. — Petrič: Smrt majke Jugovičev. — Turk: Cankar, Lepa Vida. — Zajec: Zupančičeva „Duma“.

Dr. M. Gorjanec.

VIII. Klasse. Schulaufgaben: Po knjigah samo ne prebiva modrost. (Fr. Levstik.) — 2. Vodnikov Moj spomenik izraz notranje harmonije v pesnikovi duši. — 3. Od slutnje do jasne zavesti. (Psihološka črtica.) — 4. a) Moč neizmerna je sklep. (Iv. V. Koseski.) b) Kateri šolski predmet mi najbolj ugaja? c) Cezar in Napoleon. (Zgodovinska paralela.) — 5. Maturitätsaufsätze.

Hausaufgaben: 1. Prosto izbran tema*. — 2. Čop in Prešeren v boju za pravico individualnosti v slovenski poeziji. — 3. Prosto izbran tema.** — 4. Sofoklejev Ojdip na Kolonu v svitu teorije o drami. — 5. Ali je slovo od gimnazije slovo od mladosti v Prešernovem smislu?

Vorträge: Komljanec: Franciška Sal. Finžgarja Naša kri. — Pakiž: O materiji svetovnih teles in njih obljudenju. — Schneider: Janez Mencinger in njegova dela. — Smola: Cankarjevi Tujci. — Škofic: Murn-Aleksandrov.

M. Majcen.

* Die Schüler wählten folgende Themen: Amon: Sokrat pred sodiščem. — Cirman: Planina, ravan, morje — vse je kras narave. — Gorenc: Skopuhova smrt. — Hostnik: Prvič na Bledu. — Jerin: O balkanski vojni. — Kambič: Dobra knjiga — človekova prijateljica. — Kljun: Življenje mlado vre iz starih ran — in iz trobnobe se rodi vstajenje. (Iv. Cankar.) — Komljanec: Jesen v gozdu. — Kunstelj: Poezija dolenjskih gor. — Mrgole: Grška filozofija in praktični Rimljan. — Pakiž: V gledišču pred začetkom predstave. — Smola: Plitvička jezera — hrvatski Bled. — Springer: O bratje, bratje — prišel je čas! O bratje, bratje — kako je v vas? (Oton Zupančič.) (V obliki pisma prijateljem.) — Škofic: Ob morju. (Pokrajinska slika.) — Zupančič: Povest vaškega invalida.

** Die Schüler wählten folgende Themen: Amon: O kontrastu v Prešernovih poezijah. — Gorenc: Pojdi, moj sinko, na pot, življenja pot! (Oton Zupančič.) — Hostnik: Bela Krajina in nova železnica. — Jerin: Slovenska kmečka gostilna. — Kambič: Poezija Slovenskih gor. — Kljun: Črtomir junak v boju, mehkosrčnež v čuvstvanju. — Komljanec: Ojdip pride na Kolon. (Po Sofokleju.) — Kunstelj: Iz prijateljevih pisem. — Mrgole: Iz mojega dnevnika. — Pakiž: Kolo sreče. — Smola: O značajih. — Springer: Vsebinska analiza Kettejevih sonetov Moj Bog! — Škofic: O ljudski duši. — Vahtar: Pesnikova usoda po Prešernovi Glosi in pesmi V spomin Valentina Vodnika. — Zupančič: Prvi moj pogled na Adrijo.

VI.

Vermehrung der Lehrmittelsammlungen.

A) Lehrerbibliothek.

I. **Durch Ankauf:** Verordnungsblatt des k. k. Ministeriums für Kultus und Unterricht, Jg. 1912. — Zeitschrift für österr. Gymnasien, Jg. 64. — Zeitschrift für das Realschulwesen, Jg. 38. — Österreichische Mittelschule, Jg. 27. — Mitteilungen der k. k. geographischen Gesellschaft, Jg. 56. — Monatshefte für Mathematik und Physik, Jg. 23. — Jagić, Archiv für slawische Philologie, Bd. 34. — Jahrbuch des höheren Unterrichtswesens in Österreich. — Die Pragmatische Sanktion herausgegeben von Dr. Gustav Turba. — Entwurf des Finanzgesetzes für die im Reichsrat vertretenen Königreiche und Länder für das Jahr 1913. — Ljubljanski Zvon, Jg. 33. — Slovan, Jg. 11. — Dom in Svet, Jg. 26. — Popotnik, Jg. 34. — Carniola, Neue Folge, Jg. 4. — Euphorion, Jg. 19. — Časopis za zgodovino in narodopisje, Jg. 9. — Publikationen der Matica Slovenska, Glasbena Matica und der Slovenska Šolska Matica für das Jahr 1912. — Mayers Grosses Konversationslexikon, 24. Bd. Jahres-Supplement 1911/12. — Karl Hachnel u. Fr. Czernohorsky, Leuchte uns lange noch! Festchor für Männerstimmen. Zum 80-ten Geburtsfeste Sr. k. u. k. Apostolischen Majestät Franz Joseph I. — Dr. Friedrich Umlauf, Österreichs Land und Leute in Wort und Bild. Wien 1912. — Ph. Roßmann, Handbuch für einen Studienaufenthalt im französischen Sprachgebiet. Marburg 1911. Geschichte des österreichischen Unterrichtswesens von Gustav Strakosch-Graßmann.

II. **Durch Geschenke:** a) Des k. k. Ministeriums für Kultus und Unterricht: Zeitschrift für deutsches Altertum, Jg. 55. — Zeitschrift für österr. Volkskunde, Jg. 18. — Österreichische botanische Zeitschrift, Jg. 63. — Jahreshefte der österr. archäologischen Gesellschaft.

b) Der k. k. Landesregierung: Landesgesetzblatt.

c) Der Leonova družba in Laibach: Čas, Jg. 7.

d) Der k. k. Karstaufforstungskommission: Konrad Rubbia, Fünfundzwanzig Jahre Karstaufforstung in Krain. Laibach 1912. — Dasselbe slowenisch.

e) Der Verlagsbuchhandlung Karl Fromme in Wien: Ewald Brabbée, Stenographisches Lehr- und Übungsbuch für Mittelschulen. 2. Bd. Wien u. Leipzig 1912.

III. **Durch Tausch:** 450 Programme der österr.-ungar. Lehranstalten; 473 Programme reichsdeutscher Anstalten.

B) Schülerbibliothek.

Deutsche Abteilung.

Durch Ankauf: Otfried Mylius, Die Türken vor Wien 1683 (= 67 Bändchen der Jugendschriften, herausg. von der Österr. Lehrmittelanstalt). — Freiheit und Vaterland (Lieder aus den Jahren 1809—1815).

Seegeschichten und andere Gaben für die Jugend; gesammelt von Karl Anzengruber, hrsg. zu Gunsten des Österr. Flottenvereines.

Durch Geschenke: Des Herrn k. k. Staatsanwaltes Dr. Johann Kremžar, Rudolfswert: Hamburgische Dramaturgie herausg. von Fr. Schröter und R. Thiele. — Des Fräuleins Mara Tavčar, Schriftstellerin, Petrova vas: Illustrierte Klassikerausgaben des Verlages Minerva und zwar: Shakespeares Dramatische Meisterwerke, 2. Bde; Tegnér, Frithjofssage-Tennyson, Enoch Arden; Goethes Werke V. Bde (in kompl.); Schillers Werke VI. Bde; Kleists Dramatische Meisterwerke; Rückert, Liebesfrühling; Immermann, Der Oberhof; Hauff, Lichtenstein; Heine, Buch der Lieder; Uhland, Gedichte und Baladen; Eichendorffs Meisterwerke; Chamisso's, Gedichte; Grillparzers Meisterwerke; Lessings Dramatische Meisterwerke. — Prinzhorn Wilhelmine, Von beiden Ufern des Atlantic, eine englisch-amerikanische Anthologie, — Des Freytagschen Verlages (Schulausgaben): Herder, Briefe; hrsg. von Dr. R. Latzke; Herder, aus dem Journal meiner Reise; hrsg. von Dr. R. Latzke; Hebbel, Agnes Bernauer; hrsg. von Dr. A. Neumann; Ernst Zahn, Verena Stadler; hrsg. von Dr. Ernst Jenny; Adalbert Stifter, Der Hagestolz; hrsg. von Dr. R. Latzke; Adalbert Stifter, Der Hochwald; hrsg. von Dr. R. Latzke. — Des Graeserschen Verlages (Schulausgaben): Friedrich Hebbel, Die Nibelungen, hrsg. von Dr. E. Castle; W. Shakespeare, Ein Sommernachtstraum; hrsg. von Al. von Weilen; Fr. Grillparzer, Weh dem, der lügt! hrsg. von Dr. G. Wilhelm. — Der Hölderschen Buchhandlung: Dr. J. Wiesner, Deutsche Sprachlehre für Mittelschüler.

Dr. J. Kelemina.

Slowenische Abteilung.

Durch Ankauf: Zvonček 1913. — Dom in Svet 1913. — Vrtec 1913. — Angelčček 1913. — Mentor 1912/13. — Koledar družbe sv. Mohorja. — Zgodbe sv. pisma, 18. snopič, Celovec 1912. — Planinski vestnik 1913. — Sienkiewicz H.: Skozi pustinje in puščavo (Ljudske knjižnice 17. zvezek). — Haggard: Roža sveta. — Spillmann: Žrtev spovedne molčečnosti. — Finžgar: Pod svobodnim solncem I. — Finžgar: Pod svobodnim solncem II. — Bohinjec P.: Zbrani spisi I. — Slovenske večernice 1912. — Podobe iz misijonskih krajev. Cel. 1912. — Gruden Jos.: Zgo-

dovina slovenskega naroda. Cel. 1912. — Slovenske balade in romance. Cel. 1912 (15 Ex.).

Durch Geschenke: der Lehrerin Frä. M. Tavčar: Macun Ivan: Cvetje slov. pesništva. — Vošnjak: Spomini II. — Knezova knjižnica, XIV. zvezek. — Zabavna knjižnica, XXI. zvezek. — Hribar A.: Pevčice milemu narodu I. u. II. — Vertovec: Vinoreja. — Dom in Svet XXII. — Des Schülers Šušteršič (II. Kl.): Champol: Mož Simone. — Des Schülers Pehani (I. b Kl.): Don Kišot. — Šopek lepih pravljic. — Ogrinec Jos.: Čarovnica s Starega grada. — Des Kustos der slow. Schülerbibliothek: Jurčič Jos.: Deseti brat. — Knezova knjižnica 16. zvezek. — Goethe: Faust (Posl. Funtek). — Detela Fr.: Pegam in Lambergar-Gangel: Trije rodovi.

Peter Prosen.

C) Geographisch-historische Lehrmittelsammlung.

Durch Ankauf: Langl, Bilder zur Geschichte: Dom zu Bamberg, Dom von St. Stephan zu Wien und St. Peter in Rom. — Angeli, Stammbaum des Hauses Habsburg-Lothringen. — Porträt Seiner Majestät Kaiser Franz Josefs I. — Isochronenkarte von Österreich-Ungarn. — 45 Ansichtskarten.

Stand der Sammlung am Schlusse des Schuljahres: 98 Wandkarten, 4 Atlanten, 338 Bilder, 75 Ansichtskarten und 2 Stereoskopapparate; zusammen 517 Stücke.

Dr. Viktor Tiller.

D) Das naturhistorische Kabinett.

Durch Ankauf: I. Säugetiere. 1. Mycetes spec. Brüllaffe; 2. Rhinolophus ferrum equinum, Hufeisennase; 3. Vespertilio murinus, gemeine Fledermaus; 4. Myoxus glis, Siebenschläfer; 5. Dipus spec., Wüsten-springmaus; 6. Lepus timidus, Hase; 7. Dasypus novemcinctus, Rollgürteltier; 8. 1 Fledermausskelett; 9. Bos taurus, Hausrind: Fußskelett; 10. Backenzahn eines Elephanten; 11. Ovis aries, Schaf: Skelett der vorderen Extremität mit Schulterblatt.

II. Vögel. 1. Chrysotis spec., Edelpapagei; 2. Caprimulgus europaeus, Ziegenmelker; 3. Ploceus spec. Webervogel; 4. Loxia curirrostra, Fichtenkreuzschnabel. 5. Pyrrhula vulgaris, Gimpel; 6. Linaria alnorum, Leinzeisig; 7. Hirundo rustica: Rauchschwalbe; 8. Anthus pratensis, Wiesenpieper; 9. Sylvia hortensis, Gartengrasmücke; 10. Troglodytes parvulus, Zaunkönig; 11. Cyanecula svecica, Blaukehlchen; 12. Parus maior, Kohlmeise; 13. Parus coeruleus, Blaumeise; 14. Milvus ater, Milan; 15. Pandion haliaetus, Fischadler; 16. Falco subbuteo, Lerchenfalk; 17. Lagopus albus, Schneehuhn (im Winterkleid); 18. Coturnix doctylosomans, Wachtel; 19. Phasianus colchicus, Fasan; 20. Scolopax rusticola, Wald-

schneffe; 21. *Ciconia alba*, weißer Storch; 22. *Gallus domesticus*, Haushuhn (Entwicklung des Hühnchens aus dem Ei in 6 Stadien; 23. Mechanische Sehnenvorrichtung des Vogelfußes.

III. Fische. 1. *Perca fluviatilis*, Flußbarsch; 2. *Lucioperca sandra*, Zander; 3. *Gadus morrhua*, Dorsch; 4. *Lota vulgaris*, Aalrute; 5. *Thynnus vulgaris*, Thunfisch; 6. *Salmo salar*, Lachs; 7. *Clupea harengus*, Hering; 8. *Clupea sardina*; Sardine; 9. *Engraulis encrasicolus*, Sardelle; 10. *Cyprinus carpio*, anatomisches Präparat.

IV. Anthropologie: 1. Menschliches Skelett auf Eisenstativ mit Neusilberdraht gefaßt, Kopf und Extremitäten zum Abnehmen; 2. a) Halswirbel, b) Brustwirbel, c) Lendenwirbel; 3. Nasen- und Rachenhöhle, die drei Nasenmuscheln abnehmbar. Zunge und Kehlkopf im Mediauschnitte dargestellt. (Modell aus Papiermaché); 4. Knorpel des Kehlkopfes in sämtliche einzelnen Teile zerlegbar, die Stimmbänder beweglich. (Modell aus Papiermaché.)

V. Werkzeuge: 1 Hammer, 1 Zange, 1 Schere, 1 Pinzette, 2 Zwickzangen, 1 Schraubenzieher.

Durch Geschenke: 1. *Picus viridis*, Grünspecht, ein Geschenk des Herrn k. k. Professor Dr. Cyrillus Azman; 2. *Pavo cristatus*, Pfau, Geschenk des Herrn W. Rohrman, Direktor der landwirtschaftlichen Schule in Stauden bei Rudolfswert; 2. 2 *Vipera amodytes*, Sandvipere; 3. *Rallus povzana* (marmorata), punktiertes Sumpfhuhn; 4. *Proteus augineus* (lebend), Geschenke des Herrn k. k. Landesgerichtsrates Julius Bučar in Rudolfswert; 5. *Rhynchites betuleti*, Rebenstecher (5 St.) Geschenk des Herrn Florian Skaberne; 6. *Acherontia Atropos*, Totenkopfschwärmer, Geschenk des Tertianers Robert Kastelic; 7. 2 *Echinus esculentus*, Seeigel; 8. 2 *Portunus Molnas*, gemeine Kralbe; 9. *Asterias rubens*, Seestern, Geschenke des Primaners Heinrich Edl. von Mazanec.

Für alle Geschenke besten Dank.

Dr. Milan Šerko.

E) Physikalisches Kabinett.

Durch Ankauf: Spiegelversuche nach Herz; optische Scheibe nach Hartl; Kreisl nach Schmidt.

A. Kunc.

F) Lehrmittel für das Freihandzeichnen.

Anlässlich der Uebersiedlung in das neue Gymnasialgebäude wurde vom k. k. Ministerium f. K. u. U. zur Durchführung von Reparaturen alter Modelle und Anschaffung neuer Lehrmittel eine Extradotation von 150 K bewilligt und aus derselben die Reparatur von 10 Draht-, 32 großen elementaren Holz-, 12 architektonischen-, 14 Dresdner-, 153 Gips-

modellen, 7 Konsolen und die Neuanschaffung von 11 Werkzeugen, 2 Geschirren aus glasiertem Ton, 1 emaillierten Häferl und 29 Fläschchen mit Farbstoffen gedeckt.

Die Lehrmittelsammlung wurde ferner vermehrt: durch Uebernahme von 5 Käfern und 16 Schmetterlingen aus dem naturhistorischen Kabinett und von 11 Büchern aus der Bibliothek sowie durch Schenkung des Fachlehres: 3 Dreifarbendrucke (Park in Neuwaldegg von Hlavaček, Bled und Belopeško Jezero von J. Germ), 3 farbige Naturaufnahmen, 1 farbige Pastellreproduktion (Gräfin Potočka), 2 Druckproben in den verschiedenen Methoden der chemischen Reproduktions-Technik der Firmen Angerer & Göschl und J. Vilim und 4 Vorbilder verschiedener Schriften.

Jos. Germ.

VII.

Reifeprüfungen.

A) Nachtrag zu dem Berichte über die Reifeprüfung im Sommertermine 1912.

Die mündliche Prüfung wurde unter dem Vorsitze des k. k. Hofrates, Herrn Franz Hubad, am 11., 12. und 13. Juli 1912 abgehalten.

Der Prüfung unterzogen sich 20 öffentliche Schüler der VIII. Klasse.

Approbiert wurden a) als reif mit Auszeichnung 4
b) als reif 15

Einer wurde auf ein halbes Jahr reprobiert.

B) Reifeprüfung im Februartermine 1913.

Der schriftlichen Prüfung, welche am 5. Februar abgehalten wurde, unterzog sich der im Sommertermine 1912 auf ein halbes Jahr reprobierte Kandidat Michael Plot.

Themen für die schriftliche Reifeprüfung.

Slowenischer Aufsatz:

- a) Kateri pot slovenske moderne mi je najljubši? Zakaj je postal moj ljubljeneec?
- b) Kako vplivajo gospodarska vprašanja na razvoj človeške kulture?
- c) Kaj sem doslej premišljal o svojem bodočem poklicu?

Der Kandidat wählte das letzte Thema.

Die mündliche Prüfung wurde am 6. Februar 1913 unter dem Vorsitze des Anstaltsdirektors Franz Brežnik abgehalten. Derselben unterzog

sich der Kandidat Michael Plot, welchem die Prüfungskommission die Reife zuerkannte.

Verzeichnis der im Sommer 1912 und im Februar 1913 approbierten Abiturienten.

Post.-Nr.	Name	Geburtsort u. Vaterland	Geburts-Jahr	Dauer der Gymnasial-Studien	Von sämtlichen Approbiert. erklärten sich zu zuwenden
1	Bukovec Martin	Mrzla luža, Krain	1890	9	Theologie
2	Frančič Johann	Dol. Stara vas, Krain	1891	9	Theologie
3	Fux Ludwig	Möttling, Krain	1891	8	Tierarzneik.
4	Gajski Martin	Ponikva bei Jesenice, Krain	1890	9	Postwesen
5	Golob Konstanz	Möttling, Krain	1892	8	Jus
6	Gorše Martin	Zamoštec b. Soderschitz, K.	1892	8	Theologie
7	Gruntar Viktor	Šmarje b. Görz, Küstenland	1891	9	Philosophie
8	Jerše Wilhem	Seisenberg, Krain	1891	9	Jus
9	Kramarič Johann	Radovica, Krain	1892	8	Theologie
10	Kres Josef	Bischoflack, Krain	1892	8	Theologie
11	Meršol Ferdinand	Adelsberg, Krain	1893	8	Tierarzneik.
12	Mevžel Johann	St. Kanzian, Krain	1891	8	Philosophie
13	Pečnik Anton	Dobropolje, Krain	1892	8	Tierarzneik.
14	Rak Ignaz	Selca, Krain	1892	8	Theologie
15	Rosina Viktor	Nassenfuß, Krain	1893	8	Technik
16	Schweiger Cyrill	Rudolfswert, Krain	1893	9	Tierarzneik.
17	Širaj Franz	Rob, Krain	1890	8	Postwesen
18	Zupančič Josef	Weixelburg, Krain	1891	9	Eisenbahnw.
19	Žarkovič Franz	Möttling, Krain	1889	10	Philosophie
20	Plot Michael	Ratje b. Seisenberg, Krain	1888	11	Theologie

C) Schriftliche Reifeprüfung im Sommertermine 1913.

Zu den schriftlichen Prüfungen, welche am 9., 10., 11. und 12. Juni vorgenommen wurden, erschienen 17 öffentliche Schüler der VIII. Klasse.

Die Themen der schriftlichen Prüfungen lauteten:

I. Deutsche Sprache:

- Österreich vor hundert Jahren;
- Die Bildung und der Gebildete;
- Welche Naturschätze und Naturkräfte kommen für das moderne Kulturleben hauptsächlich in Betracht?

Das erste Thema wählten 6, das zweite 4 und das dritte 7 Schüler.

II. Slowenische Sprache:

- Najvažnejše dobe v zgodovini naše monarhije.
- Zakaj je slovenska beletristika pretežno lirskega značaja.
- Pomni pred vsem, da si — človek!

Das erste Thema wählten 11, das zweite 4 und das dritte 2 Schüler.

III. Lateinische Sprache: Tacitus Annalen XIV, c. 5 und 6.

IV. Griechische Sprache: Thukydides IV, c. 2 u. 3.

Die mündliche Prüfung wird am 14. Juli beginnen.

Das Resultat derselben wird im Jahresberichte pro 1913/14 mitgeteilt werden.

VIII.

Chronik.

Das Allerhöchste Geburtsfest Seiner Majestät des Kaisers wurde am 18. August 1910 durch einen Festgottesdienst in der Kapitelkirche gefeiert, an dem der Anstaltsdirektor teilnahm. Nach dem Gottesdienste sprach der Anstaltsdirektor bei der politischen Behörde vor mit dem Ersuchen die alleruntertänigsten Glückwünsche zum Geburtsfeste an die Stufen des Thrones gelangen zu lassen.

Die Einschreibungen und Aufnahmeprüfungen für die I. Klasse wurden vor den Ferien am 6. Juli, nach den Ferien am 16. September vorgenommen. Am 17. September fand die Aufnahme der Schüler in die II.—VIII. Klasse statt. Die Nachtrags- und Wiederholungsprüfungen wurden vom 16. bis 19. September abgehalten.

Am 18. September fand die Eröffnung des neuen Schuljahres statt. Um 8 Uhr wurde in Gegenwart des Lehrkörpers, der Schüler und zahlreicher Eltern und Elternstellvertreter in der Franziskanerkirche das hl. Geistamt zelebriert, woran sich daselbst die Absingung der Volkshymne anschloß.

Am 19. September wurden die wichtigsten Punkte der Disziplinarordnung und hygienischen Vorschriften den Schülern erläutert und eingeschärft. An diesem Tage begann der regelmäßige Schulunterricht.

Vom 22. September angefangen wohnten die Schüler an jedem Sonn- und Feiertage dem feierlichen Schulgottesdienste und der Exhorte in der Franziskanerkirche bei.

Am 4. Oktober wurde das Allerhöchste Namensfest Seiner k. und k. Apostolischen Majestät des Kaisers Franz Josef I. in Gegenwart des Lehrkörpers, der Schüler und zahlreicher Eltern der Letzteren in der Franziskanerkirche mit einem Festgottesdienste und der Absingung der Volkshymne gefeiert.

Am 12. Oktober fand die feierliche Einweihung und Eröffnung des neuen Gymnasialgebäudes statt, worüber der Bericht auf Seite 3. — Aufschluß gibt.

Am 13. Oktober waren seit dem Tode des berühmten Paedagogen Anton Martin Slomšek, Fürstbischofes der Lavanter Diözese, 50 Jahre verflossen. Die Gedächtnisfeier seines 50. Todestages wurde auf Anregung des k. k. Landesschulrates von der Anstalt feierlich begangen. Nach einem Festgottesdienste in der Franziskanerkirche versammelten sich Lehrer und Schüler in der festlich geschmückten Turnhalle, wo der Gymnasialsängerchor unter der Leitung des Gesangslehrers I. Hladnik drei Lieder des Slomšek zum Vortrag brachte. Abwechselnd mit den Gesangspiecen deklamierten folgende Schüler Gedichte Slomšek's und zwar: Videtič (IV. b): Sladko vince; Sekovanič (IV. b): Bog za vse skrbi und Turk (V.): Slovo od Solčavskih planin.

Professor Dr. Martin Gorjanec erörterte in längerer Rede die literarischen Zustände bei den Slowenen unmittelbar vor Slomšek und seine literarischen Verdienste und Professor Dr. Cyrill Ažman schilderte die apostolische und paedagogische Tätigkeit und die herrlichen Charaktereigenschaften dieses edlen Fürstbischofes.

Am 24. und 25. Oktober empfingen die Schüler die hl. Sakramente der Buße und des Altars.

Am 19. November, als dem Allerhöchsten Namenstag weiland Ihrer Majestät der Kaiserin Elisabeth, wohnten der Lehrkörper und die Schüler einem feierlichen Requiem in der Franziskanerkirche bei.

Die Semestralprüfungen der Privatistinnen wurden vom 4. bis zum 8. Februar abgehalten.

Das erste Semester schloß am 15. Februar mit einem Festgottesdienste und der Verteilung der Semestralausweise.

Am 19. Februar begann das zweite Semester.

Vom 15. bis zum 18. März fanden die österlichen Exerzitien unter der Leitung des Professors am fürstbischöflichen Privatgymnasium in St. Veit ob Laibach, Herrn Kasper Porenta, statt und schlossen mit der zweiten hl. Beichte und Kommunion.

Am 19. April beging die Anstalt die Zweihundertfeier der pragmatischen Sanktion. Nach einem Festgottesdienste in der Franziskanerkirche versammelten sich Lehrer und Schüler in der Turnhalle des Gymnasiums. Vor der festlich geschmückten Kaiserbüste intonierte der Gymnasialsängerchor unter Begleitung des Violinorchesters die Festhymne: „Domovje moje Avstrija“. Hierauf begrüßte der Anstaltsdirektor die Lehrer und Schüler, setzte in kurzer Ansprache die Veranlassung der Festfeier auseinander und zeigte, wie die Herrscher aus dem Hause Habsburg auch schon vor Kaiser Karl VI. durch Familienverträge und Landesordnungen für die Nachfolge in ihren Ländern sorgten. Sodann erörterte in längerer Rede der Gymnasiallehrer Franz Stopar den Inhalt, die Bedeutung und

das Schicksal der pragmatischen Sanktion und schloß seine Rede mit einem dreifachen Živio auf Seine Majestät Kaiser Franz Josef I., welches von den Anwesenden dreimal begeistert wiederholt wurde. Die Absingung der Volkshymne schloß die Feier.

Am 7. Mai wurde die Maifahrt unternommen.

Am 10. Mai starb zu Torbole am Gardasee der k. k. Hofrat und Landesschulinspektor i. R. Dr. Johann Zindler, welcher vom J. 1870—1873 Direktor des k. k. Staatsgymnasiums in Rudolfswert war. Er war seit der Gründung des Gymnasiums (1746) der erste weltliche Direktor dieser Anstalt.

Am 22. Mai beteiligte sich das ganze Gymnasium an der Frohnleichnamsprozession.

Am 29. und 30. Mai empfangen die Schüler zum dritten Male die hl. Sakramente der Buße und des Altars.

Am 16. Juni inspizierte der hochwürdigste Herr Fürstbischof Dr. Anton Bonaventura Jeglič den Religionsunterricht in mehreren Klassen.

Die Prüfungen der Privatistinnen und die mündlichen Versetzungsprüfungen wurden in der Zeit vom 23. Juni bis 1. Juli vorgenommen.

Das Schuljahr wurde am 5. Juli mit einem feierlichen Gottesdienste und der Absingung der Volkshymne geschlossen. Sodann wurden die Schüler nach der Verteilung der Jahreszeugnisse entlassen.

IX.

Wichtigere Erlässe der k. k. Unterrichtsbehörden.

1. Erlaß des k. k. Ministeriums für Kultus und Unterricht vom 8. Oktober 1912, Z. 36.175: Der Professor am Staats-Realgymnasium in Graz, Ladislaus Pazdirek, wird mit den Funktionen eines Fachinspektors für den Zeichenunterricht an Mittelschulen in Steiermark, Kärnten und Krain für die Schuljahre 1912/13, 1913/14 und 1914/15 betraut (intim. mit Erlas des k. k. L.-Sch.-R. vom 15. Oktober 1912, Z. 7724).

2. Erlaß des k. k. Ministeriums für Kultus und Unterricht vom 6. November 1912, Z. 31.073, genehmigt, daß auch bei der Wiederholung der Ergänzungsprüfungen für Universitätsstudien der Realschulabsolventen gleichwie bei der Wiederholung der normalen Reifeprüfungen an Gymnasien, beziehungsweise an Realschulen in allen Fällen eine Taxe von 20 K eingehoben werde (intim. mit Erlaß des k. k. L.-Sch.-R. vom 13. November 1912, Z. 8415).

3. Mit Erlaß des k. k. Ministeriums für Kultus und Unterricht vom 9. November 1912, Z. 49.675, wurde angeordnet, daß an den Mittelschulen der regelmäßige Schulunterricht vor den Weihnachtsferien des Schuljahres 1912/13 ausnahmsweise am Samstag den 21. Dezember 1912 geschlossen werde, weil der letzte Schultag vor den Weihnachtsferien, das ist der 23. Dezember 1912, auf einen Montag fällt (Intim. mit Erlaß des k. k. L.-Sch.-R. vom 21. November 1912, Z. 8616).

4. Mit Erlaß des k. k. Ministeriums für Kultus und Unterricht vom 29. November 1912, Z. 34.901 wurde gestattet, daß im Schuljahre 1912/13 auch ein zweiter Kurs für deutsche und für slowenische Stenographie mit je 2 wöchentlichen Stunden eröffnet werde (intim. mit Erlaß des k. k. L.-Sch.-R. vom 5. Dezember 1912, Z. 8866).

5. Ein Normale des k. k. Landesschulratspräsidiums vom 10. Februar 1913, Z. 137, enthaltend einschränkende Bestimmungen für den Kinematographenbesuch seitens der Jugend, wodurch die Jugend den schädlichen Einflüssen der kinematographischen Vorführungen nach Tunlichkeit entzogen werden soll.

6. Ein Normale des k. k. Ministeriums für Kultus und Unterricht vom 12. März 1913, Z. 33.358 ex 1912, in welchem an den k. k. Landeschulrat das Ansuchen gestellt wird, bei der Überprüfung der Lehrfächerverteilung darauf zu achten, daß in der Geographie, gleichwie in jedem anderen Fache, der Unterricht, wenn es nur irgendwie möglich ist, stets durch Lehrer zu erteilen ist, die für das betreffende Fach die vorgeschriebene Lehrbefähigung besitzen (intim. mit Erlaß L.-Sch.-R. vom 17. März 1913, Z. 1833).

7. Normale des k. k. L.-Sch.-R. vom 18. März 1913, Z. 1530, daß von Angehörigen der im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder im Auslande erworbene Semestralzeugnisse zufolge a. h. Entschliebung vom 27. Juli 1829 „nicht gelten“.

X.

Zusammenwirken zwischen Schule und Haus.

Die Schule hat alles getan um den Verkehr mit den Angehörigen der Schüler zu fördern.

Der Direktor war täglich in der Direktionskanzlei zur Verfügung, die Mitglieder des Lehrkörpers hatten im Sprechzimmer wöchentlich 1—2 Sprechstunden. Bei vorheriger Anmeldung waren aber die Professoren

auch außerhalb dieser Zeit im Konferenzzimmer oder in ihren Lehrmittelkabinetten zu sprechen. Rücksprachen über Betragen und Leistungen der Schüler werden grundsätzlich nur in den Amtslokalitäten des Gymnasiums, aber nicht in Privatwohnungen oder anderwärts gepflogen. Dringend nötig ist es, daß Eltern und Quartiergeber von der gebotenen Gelegenheit zum Austausch der Meinungen über Betragen und Leistungen der Zöglinge des Gymnasiums mehr zu rechter Zeit und ausgiebigeren Gebrauch machen, als dies bisher geschehen ist. Um Mißverständnissen vorzubeugen, werden die Angehörigen der Schüler darauf aufmerksam gemacht, daß Rücksprachen mit dem Direktor oder dem Klassenvorstande in den meisten Fällen nicht ausreichen, weil die genauesten Aufschlüsse über Leistungen in den einzelnen Unterrichtsgegenständen selbstverständlich nur der betreffende Fachlehrer geben kann, und daß in den letzten Wochen des Semesters, unmittelbar vor der Klassifikation (abgesehen von wohlbegründeten Ausnahmen) über Schülerleistungen keine Auskünfte erteilt werden sollen. Um den Angehörigen der Schüler die Möglichkeit zu bieten, den Ausfall der schriftlichen Arbeiten der Schüler zu überwachen, wird den Schülern im ersten Monate des Semesters der Arbeitsplan diktiert, aus dem zu ersehen ist, an welchem Tage Arbeiten geschrieben werden. Diesen Arbeitsplan haben die Schüler ihren Angehörigen mitzuteilen, damit so den Eltern die Möglichkeit gegeben wird, sich über die schriftlichen Arbeiten zu unterrichten. Wünschenswert ist es auch, daß die nach jeder Zensurkonferenz gemachten Mitteilungen über das Betragen und die Leistungen der Schüler sobald als möglich, versehen mit der Unterschrift des gesetzlichen Vertreters des Schülers, der Direktion zurückgeschickt werden.

Von den Schülern des Gymnasiums wohnten 107 bei ihren Eltern, 179 bei Privaten.

XI.

Körper- und Gesundheitspflege.

Das Turnen wurde als obligater Gegenstand in der I.—III. Klasse betrieben. Nur 10 Schüler waren wegen körperlicher Gebrechlichkeit davon enthoben. In den übrigen Klassen war es freier Gegenstand und wurde in 2 Abteilungen mit je 2 wöchentlichen Stunden betrieben. Das Turnen unterrichtete in der modern eingerichteten Turnhalle der Gymnasiallehrer Franz Stopar.

Mit Beginn des Frühlings wurde auf dem Spielplatze beim Schulgebäude mit dem Betriebe der Jugendspiele angefangen. Die Leitung derselben hatte der Professor Dr. Martin Gorjanec. Sie hätten jeden Donnerstag und Samstag stattfinden sollen. Da aber die Witterung nicht immer günstig war, wurde nur an folgenden Tagen gespielt: Am 13., 15., 26. u. 27. Februar, 4., 5., 12., 13., 26. u. 27. März, 1., 2., 3., 12., 15., 16., 17., 23., 26. u. 30. April, 17., 28., 29., 30. u. 31. Mai, 5., 6., 7., 10., 12., 13., 19., 20., 21., 26., 27. und 28. Juni.

Auch allerlei Sportübungen erfreuten sich eifriger Pflege. Der Betrieb des Eislaufes und Rodelns war infolge des milden, fast schneefreien Winters unbedeutend. Dagegen wurde das Kahnfahren auf der Gurk recht eifrig betrieben.

Das Baden in der Gurk begann am 4. Juni.

Schwimmer gab es in der

I. a Klasse	unter 25	Schülern 12	oder 48 %
I. b	" "	" 11	" 50 %
II.	" "	" 28	" 65 %
III.	" "	" 20	" 68 %
IV. a	" "	" 18	" 78 %
IV. b	" "	" 15	" 60 %
V.	" "	" 27	" 66 %
VI.	" "	" 25	" 89 %
VII.	" "	" 21	" 84 %
VIII.	" "	" 17	" 100 %
im ganzen unter 277 Schülern 194 oder 71 %			

Das Radfahren betrieben unter 275¹⁰ Schülern 94 oder 32·29 %.

In den Ferien leben von 275¹⁰ Schülern 213 oder 74·0 % auf dem Lande.

Im allgemeinen war der Gesundheitszustand durch den Bezug des neuen Gymnasialgebäudes ein viel günstigerer. Die hohen, lichten und luftigen Lehrzimer, die durch Ventilationen stets gelüftet werden können, sind während des Unterrichtes ein sehr gesunder Aufenthalt; auf den breiten, lichten Gängen können sich die Schüler in den Erholungspausen ergehen, wenn das Wetter nicht erlaubt sich im Garten und auf dem Spielplatze um das Gebäude herum zu tummeln. Im Interesse der Körperpflege der Schüler war der Unterricht mit geringen Ausnahmen auf den Vormittag verlegt, so daß die freien Nachmittage teils zur Wiederholung des Lehrstoffes teils zur Erholung im Freien und zu Spiel und Sport oder zu gemeinsamen Spaziergängen in die schöne Umgebung der Stadt verwendet werden könnten.

Schüler-Ausflüge.

Führung	Tag	Z i e l	Klasse
Lehrer W. Kalan	7. April 1913	Ausflug zu geographischen Zwecken auf den Stadtberg	I. a u. b
Dr. Cyrill Ažman	7. Mai 1913	Maiausflug nach St. Bartlmae und Besichtigung der Kartause Pletriach	VIII.
Dr. M. Gorjanec	7. Mai 1913	Maiausflug auf das Gorjanzgebirge u. auf der Rückkehr Besuch der Kartause Pletriach u. St. Bartlmae's	IV. b
Prof. M. Markič	7. Mai 1913	Maiausflug nach Laibach u. Cilli mit der Bahn u. von Cilli per Automobil über Trojana nach Laibach u. mit der Bahn nach Rudolfswert	VII.
Prof. Anton Lovše	7. Mai 1913	Maiausflug nach Treffen mit der Bahn, von da zu Fuß über Seisenberg nach Straža und von hier mit der Bahn nach Rudolfswert	VI.
Prof. R. Južnič	7. Mai 1913	Maiausflug nach Großlaschitsch mit der Bahn	IV. a
Prof. Max Sever	7. Mai 1913	Maiausflug nach Ponikve mit der Bahn und zu Fuß über Neudegg und St. Ruprecht nach Nassenfuß u. mit der Bahn über Treffen nach Rudolfswert	I. b
Prof. Peter Prosen	7. Mai 1913	Maiausflug nach Ponikve mit der Bahn und zu Fuß über Neudegg und St. Ruprecht nach Nassenfuß u. mit der Bahn über Treffen nach Rudolfswert	I. a u. V.
Lehrer W. Kalan	16. Mai 1913	Ausflug zu geographischen Zwecken zum hl. Grabe bei Rudolfswert	I. a u. b

XII.

Der fakultative Schießunterricht.

Der fakultative Schießunterricht hat für das Schuljahr 1912/13 am 19. Oktober begonnen. Ihre Teilnahme am Schießunterricht meldeten zu Beginn des Schuljahres folgende Septimaner: Andolšek, Ajdič, Eršte, Hočevár, Jakša, Krhne, Lavrič, Pirc, Petrič, Rifelj, Struna, Skuk, Srimšek, Škoda, Trost, Turk, Zajec und Zupančič. Aus der VIII. Kl. meldeten sich zum Schießunterricht die Schüler: Amon, Cirman, Hostnik, Jerin, Komljanec, Kunstelj, Mrgole, Pakiž, Schneider, Smola und Zupančič.

Die Leitung des Unterrichtes übernahmen die Herrn Professoren Anton Lovše und Dr. Milan Šerko, außerdem wohnte der Anstaltsdirektor den Schießübungen öfters bei.

In den ersten Unterrichtsstunden wurde die Beschaffenheit des Mannlicher-Gewehres M. 95 erläutert, wobei besonders die Aufmerksam-

keit der Wirkungsweise des Verschußstückes, dem Grünsel und dem Korn gewidmet wurde. Dem theoretischen Unterrichte im Anschlagen und Zielen folgten die praktischen Anschlag- und Zielübungen, dabei legte man besonderes Gewicht auf das Fehlerdreieck.

Der darauf folgende Schießunterricht wurde in zwei Kurse eingeteilt. Die Schüler der VII. Kl. (I. Kurs) schoßen bis zum 4. Jänner 1913 auf Schulscheibe, wobei jeder Schuß in das dafür bestimmte Schußblatt eingetragen wurde. Vom 4. Jänner an bis zum Schluß des Schießunterrichtes schoß man auf ganze Figuren im Sandkasten in liegender, kniender und stehender Körperstellung.

Die Schüler der VIII. Kl. (II. Kurs) schoßen, nachdem die Theorie des Schießens kurz wiederholt worden war, in allen drei Körperlagen auf ungedeckt liegende Figuren, dann auf halbe Figuren und zuletzt auf Figuren in Schwarmlinie.

Am 10. und 17. Mai fuhren 12 Schüler aus dem I. Kurse und 9 Schüler aus dem II. Kurse nach Laibach, wo sie sich auf der militärischen Schießstätte im scharfen Schießen auf 200 und 300 Schritte übten. Am 24. Mai nahmen beide Kurse am Preisschießen am Laibacher Garnisonsschießplatze teil. Der erste Rang unter den Rudolfswerter Gymnasiasten wurde dem Oktavaner Al. Kunstelj, der zweite dem Oktavaner Al. Schneider, der dritte dem Oktavaner Fr. Pakiž und der vierte dem Septimaner M. Srimšek zuerkannt. Kunstelj wählte sich ein Flobertgewehr, Schneider die vom k. k. Landwehrkommando in Graz gespendete Silbertabatiere, Pakiž ein Portmonnai und Srimšek ein Taschenmesser.

Das k. k. Stationskommando in Laibach hat der Anstalt ein Mannlicher-Gewehr M.95, dann 7 Gewehre M. 88—90 und einen Repetierstutzen zur Verfügung gestellt.

	K l a s s e											Summe
	I. a	I. b	II.	III. a	III. b	IV. a	IV. b	V.	VI.	VII.	VIII.	
3. Muttersprache.												
Slowenisch	21	22 ²	44 ¹	28 ²	—	23 ²	24	38	28 ¹	25	16	269 ⁸
Deutsch	1 ²	—	—	1	—	—	1	1	—	—	1	5 ²
Tschechisch	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Summe	23 ²	22 ²	44 ¹	29 ²	—	23 ²	25	39	28 ¹	25	17	275 ¹⁰
4. Religionsbekenntnis.												
Katholisch des lateinischen Ritus	23 ²	22 ²	44 ¹	29 ²	—	23 ²	25	39	28 ¹	25	17	275 ¹⁰
Summe	23 ²	22 ²	44 ¹	29 ²	—	23 ²	25	39	28 ¹	25	17	275 ¹⁰
5. Lebensalter.												
10 Jahre	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11 "	1	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	6
12 "	9 ¹	5 ¹	7	—	—	—	—	—	—	—	—	21 ³
13 "	9 ¹	10 ¹	12	5	—	1	—	—	—	—	—	37 ²
14 "	4	2	10 ¹	8 ²	—	8	5	2	—	—	—	39 ³
15 "	—	2	8	12	—	7 ¹	6	4	—	—	—	40 ¹
16 "	—	—	3	2	—	3 ¹	5	10	1	—	—	29 ¹
17 "	—	—	2	2	—	3	3	13	6 ¹	4	1	34 ¹
18 "	—	—	—	—	—	1	5	5	5	5	3	24
19 "	—	—	—	—	—	—	1	4	4	4	1	14
20 "	—	—	—	—	—	—	—	1	4	3	6	10
21 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	2	9
22 "	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	2	8
23 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
24 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
Summe	23 ²	22 ²	44 ¹	29 ²	—	23 ²	25	39	28 ¹	25	17	275 ¹⁰
6. Nach dem Wohnorte der Eltern.												
Ortsangehörige	3	0 ²	10 ¹	10 ²	—	7 ²	5	13	6 ¹	5	1	60 ⁸
Auswärtige	20 ²	22	34	19	—	16	20	26	22	20	16	215 ²
Summe	23 ²	22 ²	44 ¹	29 ²	—	23 ²	25	39	28 ¹	25	17	275 ¹⁰

7. Klassifikation.

a) *Zu Ende des Schuljahres 1912/13:*

Zum Aufsteigen in die nächste Klasse waren (bezw. haben die oberste Klasse beendet):

Vorzüglich geeignet (mit vorzüglichem Erfolg)

Geignet (mit gutem Erfolg)

Im allgemeinen geeignet

Nicht geeignet (mit nicht genügendem Erfolg)

Die Bewilligung zu einer Wiederholungsprüfung erhielten

Nichtklassifiziert wurden

Außerordentliche Schüler

Summe . . .

b) *Nachtrag zum Schuljahre 1911/12:*

Wiederholungsprüfungen waren bewilligt

Entsprochen haben

Nicht entsprochen haben

Nicht erschienen sind

Nachtragsprüfungen waren bewilligt

Entsprochen haben

Nicht entsprochen haben

Nicht erschienen sind

K l a s s e											Summe
I. a	I. b	II.	III. a	III. b	IV. a	IV. b	V.	VI.	VII.	VIII.	
3 ¹	6 ¹	1	4 ¹	—	3	3	5	2 ¹	3	1	31 ⁴
16	11	25 ¹	14 ¹	—	18 ¹	13	27	16	17	14	171 ³
4	3 ¹	10	7	—	—	6	—	—	—	—	30 ¹
0 ¹	2	7	4	—	2	3	1	4	1	—	24 ¹
—	—	—	—	—	—	—	5	6	4	2	17
—	—	1	—	—	0 ¹	—	1	—	—	—	2 ¹
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
23 ²	22 ²	44 ¹	29 ²	—	23 ²	25	39	28 ¹	25	17	275 ¹⁰
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	1	—	6	3	6	—	16
—	—	—	—	—	1	—	6	2	6	—	15
—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1

	K l a s s e											Summe
	I. a	I. b	II.	III. a	III. b	IV. a	IV. b	V.	VI.	VII.	VIII.	
<i>Darnach ist das Endergebnis für das Schuljahr 1911/12:</i>												
Zum Aufsteigen in die nächste Klasse waren:												
Vorzüglich geeignet (bezw. haben die oberste Klasse beendet) . . .	2	3	4 ¹	4 ¹	3	9	—	4 ¹	3	1	5	38 ³
Geeignet	20	16 ¹	17 ¹	18 ¹	14	26	—	21	20	20	15	187 ²
Im allgemeinen geeignet	2	2	2	2 ¹	4	5	—	—	—	—	—	17 ¹
Nicht geeignet	3	1	9	6	3	3	—	3	1	—	—	29
Ungeprüft blieben	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Summe	27	22 ¹	32 ²	30 ³	24	44	—	28 ¹	24	21	20	272 ²
8. Geldleistungen der Schüler.												
Das Schulgeld zu zahlen waren verpflichtet:												
im I. Semester	5 ²	7 ²	8	7	—	3 ¹	2	4	1	4	2	43 ³
im II. Semester	4	4	21	1	—	7	7	16	10	4	4	78
Zur Hälfte befreit waren:												
im I. Semester	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
im II. Semester	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ganz befreit waren:												
im I. Semester	16 ²	15 ²	37 ¹	29 ²	—	21	22	38	26	19	15	231 ⁷
im II. Semester	20 ¹	18 ²	23 ¹	28 ²	—	17 ¹	18	25	18 ¹	21	13	231 ⁸
Das Schulgeld betrug im Ganzen:												
im I. Semester	210	270	240	210	—	120	60	120	30	120	60	1440
im II. Semester	120	120	630	30	—	210	210	480	300	120	120	2340
Summe	330	390	870	240	—	330	270	600	330	240	180	2780
Die Aufnahmestaxen betragen . . .	96·60	109·20	8·40	8·40	—	—	4·20	21·—	16·80	16·80	4·20	285·60
Die Lehrmitteldbeiträge betragen . .	174·60	194·40	149·40	105·60	—	75·—	79·20	147·—	103·80	91·80	55·20	1176·—
Die Taxen für Zeugnisduplikate betragen	—	—	—	—	—	4·—	—	—	—	4·—	—	8·—
Summe	271·20	303·60	157·80	114·—	—	79·—	83·40	168·—	120·60	112·60	59·40	1469·60

	K l a s s e											Summe
	I. a	I. b	II.	III. a	III. b	IV. a	IV. b	V.	VI.	VII.	VIII.	
9. Besuch des Unterrichtes in den relativ obligaten und nicht obligaten Lehrgegenständen.												
Turnen	—	—	—	—	—	15	6	3	8	2	—	34
Italienische Sprache: I. Kurs	—	—	—	—	—	10 ²	—	14	7	2	—	33 ²
II. Kurs	—	—	—	—	—	—	—	—	3 ¹	10	1	14 ¹
Französische Sprache	—	—	—	—	—	—	2	1	4	3	1	11
Stenographie:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
I. Kurs a) deutsche	—	—	—	—	—	4 ¹	5	5	—	—	—	14 ¹
b) slowenische	—	—	—	—	—	3	9	1	—	—	—	13
II. Kurs a) deutsche	—	—	—	—	—	—	—	3	5	3	2	13
b) slowenische	—	—	—	—	—	—	2	9	3	—	1	15
Gesang: I. Kurs	11	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21
II. Kurs	—	—	17	12	—	4	—	4	9	11	1	58
Zeichnen	—	—	—	—	—	—	—	6	5 ¹	4	—	15 ¹
Schießunterricht	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	13	30
10. Stipendien.												
Anzahl der Stipendisten	—	—	3	2	—	2	1	6	2	4	2	22
Gesamtbetrag der Stipendien	—	—	625.—	390.—	—	296.—	100.—	1567.—	405.—	469 ⁶⁶	515.—	4367 ⁶⁶

XIV.

Studenten-Unterstützungsverein.

Der Studenten-Unterstützungsverein hat die Unterstützung wahrhaft dürftiger und würdiger Schüler durch Beteiligung mit Lehrmitteln und Kleidungsstücken, durch Aushilfen in Krankheitsfällen u. s. w. zum Zwecke.

Die Wirksamkeit desselben ist aus folgendem den Zeitraum vom Ende Juni 1902 bis Ende Juni 1912 umfassenden Rechnungsabschlusse ersichtlich:

Nr.	Einnahmen	K	h
1	Kassarest Ende Juni 1912	484	82
2	Couponerlös	274	60
3	Spende der Mestna hranilnica in Rudolfswert .	200	—
4	Beiträge der Vereinsmitglieder	230	—
	Summe . .	1189	42

Nr.	Ausgaben	K	h
1	Beitrag für die Erhaltung der Studentenküche	200	—
2	Beiträge für Lehrmittel	202	34
3	Für Bekleidung	14	—
4	Für Medikamente	97	33
5	Beitrag zum Schulgelde	86	—
6	Kleinigkeiten	17	—
	Gesamtausgaben . .	613	67
	Kassarest	575	75
	Summe	1189	42

Außerdem besitzt der Verein ein Stammvermögen im Nominalwerte von 9336 K, angelegt teils in Wertpapieren, teils in der Rudolfswerter Sparkasse.

In Krankheitsfällen wurden die Schüler von den Herren Dr. Johann Vaupotič, k. k. Ober-Bezirksarzt, Dr. J. Buh, Distriktsarzt Dr. J. Strašek, Primarius im Frauenspitale in Rudolfswert, liebenswürdigerweise unentgeltlich behandelt. Mehrere schwer erkrankte Schüler fanden im Spitale der Barmherzigen Brüder unentgeltlich die liebevollste und sorgfältigste Pflege.

Von den Herren Apothekern Drag. Andrijanić und Josef Bergmann wurden dem Unterstützungsvereine die Medikamente zu bedeutend herabgesetzten Preisen verabfolgt.

In der unter der Leitung des k. k. Professors, Herrn Dr. Cyrill Ažman, stehenden Studentenküche bekamen das ganze Schuljahr hindurch 54 Schüler das Mittagmahl und auch noch das Abendbrot.

Außerdem wurden wie in den früheren Jahren viele dürftige Schüler der Anstalt von Seite des Konventes der hochw. P. P. Franziskaner, der Barmherzigen Brüder und mehrerer Bürger und Beamten durch Gewährung der ganzen Kost oder einzelner Kosttage in edelmütigster Weise unterstützt.

Der Vereinsausschuß besteht aus folgenden Mitgliedern:

Franz Brežnik, k. k. Gymn.-Direktor, Obmann.

Dr. Sebastian Elbert, inful. Propst.

Dr. Anton Rogina, k. k. Oberlandesgerichtsrat.

Dr. Cyrill Ažman, k. k. Professor.

Horvat Urban, Buchhändler.

Albin Smola, k. k. Ober-Landesgerichtsrat.

Rudolf Južnič, k. k. Professor.

Ehrenmitglied: Herr Dr. Johann Vaupotič, k. k. Ober-Bezirksarzt.

Verzeichnis des P. T. Mitglieder des Unterstützungs-Vereines und ihrer Beitragsleistungen.

Herr Abram Heinrich, k. k. Kanzlei-Vorstand	1— K
« Agnitsch Andreas, Spengler und Hausbesitzer	2— «
« Andrijanić Dragotin, Apotheker	3— «
« Afh Ernst, Inspektor der k. k. Staatsbahn	3— «
« Dr. Cyrill Ažman, k. k. Professor	5— «
« Barborič Karl, Handelsmann	2— «
« Bergmann Josef, Apotheker	3— «
« Brežnik Franz, k. k. Gymnasial-Direktor	6— «
« Božič Franz, Handelsmann und Besitzer	3— «
« Dolenc Richard, Direktor der Weinbauschule in P. und Hausbesitzer	2— «
Frau Dolinšek B., k. k. Oberlandesgerichtsrat-Witwe	2— «
« Durini, Besitzerin	1— «
Herr Dr. Elbert Sebastian, inful. Propst, Komtur des Franz Josef Ordens	5— «
« Dr. Furlan, k. k. Landesgerichtsrat	3— «
« Garzaroli Fr., Edler von Thurnlack, k. k. Kreis- gerichtspraesident	6— «

Herr Gerdešič Josef, k. k. Hofrat, Ritter d. Ord. d. eisernen Krone III. Kl.	4— K
« Germ Josef, k. k. Professor	2— «
« Dr. Globevnik Josef, Advokat	5— «
« Dr. Gorjanec Martin, k. k. Professor	2— «
« Guzelj August, k. k. Forstinspektor i. P.	2— «
« Hladnik Ignaz, Gesangslehrer	1— «
« Horvat Urban, Buchhändler	5— «
« Hanuš Jaroslav, k. k. Oberingenieur	2— «
« Hrstka Josef, k. k. Geometer	2— «
« Illovsky Ludwig, Besitzer	2— «
« Jakše Franz, Gastwirt und Besitzer	1— «
« Južnič R., k. k. Professor	1— «
« Kalčič Ludwig, Krankenhausverwalter	2— «
« Kastelic Edmund, Handelsmann in Kandia	1— «
Frau Kastelic Sophie, Besitzerin	1— «
Herr Dr. Kelemina Jakob, Gym.-Lehrer	1— «
« Koderman Franz, k. k. Kanzleidirektor	1— «
« Kuder Anton, k. k. Richter	1— «
« Krajec Johann, Besitzer in Kandia	3— «
« J. Krajec Nachfolger in Rudolfswert	5— «
« Dr. Kraut Stefan, k. k. Landesgerichtsrat	2— «
« Kunc Karl, k. k. Professor	2— «
« Lapajne Anton, landwirtschaftl. Adjunkt in Stauden	2— «
« Levičnik J., k. k. Richter	2— «
« Lončar Ivan, k. k. Finanzrat	4— «
« Markič Michael, k. k. Professor	2— «
« Meršolj Simon, k. k. Finanzwach-Oberkommissär	1— «
« Mikolič Jakob, Kleidermacher und Besitzer	1— «
« Mogolič Josef, Hausbesitzer	2— «
« Mole Michael, k. k. Evidenz-Oberoffizial i. P.	1— «
« Možina Franz, Handelsmann und Besitzer	3— «
« Mramor Michael, Lederer	2— «
« Murgel Richard, k. k. Steueroberverwalter i. P.	2— «
Frau Oblak Katharina, Besitzerin	2— «
Herr Opitz Theodor, k. k. Eisenbahn-Oberinspektor	2— «
« Pauser Adolf, Besitzer	4— «
« Perko J., k. k. Gerichtsoffizial	1— «
« Picek Georg, Handelsmann und Besitzer	2— «
« Pöll Anton von Föhrenau, k. u. k. Oberst i. P. Ritter des Franz Josef-Ordens	5— «
« Poula Josef, Besitzer u. Gastwirt	1— «
« Povše Franz, Kanonikus, Ritter d. Franz Josef-Ordens	4— «
« Dr. Poznik, k. k. Notar und Besitzer	3— «
« Prosen Peter, k. k. suppl. Gymnasiallehrer	3— «
« Baron Rechbach Wilhelm, k. k. Landesregierungsrat	6— «
« Rohrmann W., Direktor der landwirtschaftl. Schule in Stauden	3— «
« Dr. Rogina Anton, k. k. Oberlandesgerichtsrat	4— «

Frau Rois Theresia, Beamtenswitze	3.— K
Frl. Rosina Hedw., Lehrerin i. P.	3.— €
Frau Rozina Maria, Beamtenswitze	2.— €
Herr Rosmann Karl, Besitzer und Bürgermeister	2.— €
« Schneider A., Verwalter in Poganitz	1.— €
« Seidl Franz, Handelsmann	2.— €
Frl. Seidl Maria, Hausbesitzerin	2.— €
Herr Skalicky Bohuslav, k. k. Weinbauinspektor	2.— €
« Dr. Schegula Jakob, Advokat	10.— €
« Schweiger I., Cafetier	2.— €
« Sever Max, k. k. Professor	1.— €
« Dr. Šerko Milan, k. k. prov. Gymnasiallehrer	1.— €
« Skale Othmar, k. k. Obertierarzt	2.— €
« Dr. Slanc Karl, Advokat	10.— €
« Smola Albin, k. k. Oberlandesgerichtsrat	2.— €
« Supin K., Vikar	1.— €
« Špendal Franz, Kanonikus	2.— €
« Škerlj Amat, k. k. Professor	2.— €
« Škrabl M., Sparkassasekretär	1.— €
« Šuklje Franz Edl. von, k. k. Hofrat	7.— €
« Dr. Tiller V., k. k. Professor	2.— €
« Turk Josef, k. k. Bezirksschulinspektor	1.— €
« Virant Johann, Kanonikus	2.— €
« Zdolšek Rudolf, Adjunkt der landwirtschaftlichen Schule in Stauden	1.— €
« Zurc Josef, Besitzer und Bürgermeister in Kandia	1.— €
« Zwitter J., k. k. Richter	2.— €
« Dr. Žitek Vladimir, Advokat	5.— €
« Žlogar Anton, Kanonikus	2.— €

Im Namen der edelmütig unterstützten Jugend spricht der Berichterstatter, zugleich Obmann des Studenten-Unterstützungsvereines, allen Wohltätern und Gönnern den verbindlichsten Dank aus und knüpft daran die Bitte, die arme studierende Jugend auch in Zukunft gütigst unterstützen zu wollen.

XV.

Anzeige betreffend den Beginn des Schuljahres 1913/14.

Das Schuljahr 1913/14 wird am 18. September 1912 mit einem feierlichen Gottesdienste und der Anrufung des hl. Geistes eröffnet werden.

Gemäß den Bestimmungen des Erlasses des k. k. L. Sch. R. vom 5. Februar 1886, Z. 25, findet die Schüleraufnahme in die I. Klasse in zwei Terminen statt und zwar zu Ende des eben abgelaufenen Schuljahres am 5. Juli und zu Beginn des neuen Schuljahres am 16. September.

Schüler, welche in die I. Klasse als öffentliche Schüler oder als Privatisten aufgenommen werden wollen, haben sich in *Begleitung ihrer Eltern* oder deren *verantwortlicher Stellvertreter* an einem der oben bezeichneten Termine bei der Gymnasialdirektion zu melden und hiebei den Taufschein und das Frequentationszeugnis (Schulnachrichten) der zuletzt besuchten Volksschule, worin der Zweck der Ausstellung bezeichnet und die Noten aus der Religionslehre, der Unterrichtssprache und dem Rechnen enthalten sind, beizubringen.

Die wirkliche Aufnahme erfolgt auf Grund einer gut bestandenen Aufnahmeprüfung, bei welcher nach den Ministerial-Erlässen vom 14. März 1870, Z. 2370 und vom 27. Mai 1884, Z. 8019 folgende Anforderungen gestellt werden: „In der *Religion* jenes Maß von Wissen, welches in den ersten vier Jahreskursen der Volksschule erworben werden kann; in der *Unterrichtssprache* Fertigkeit im Lesen und Schreiben, Kenntnis der Elemente aus der Formenlehre, Fertigkeit im Analysieren einfach bekleideter Sätze, Bekanntschaft mit den Regeln der Orthographie; im *Rechnen* Übung in den vier Grundrechnungsoperationen mit ganzen Zahlen.“

Die Aufnahmeprüfungen werden am 5. Juli, resp. am 16. September abgehalten.

Eine Wiederholung der Aufnahmeprüfung, sei es an ein und derselben oder an einer anderen Anstalt, ist unzulässig.

Die Schüleraufnahme in die übrigen Klassen (II.—VIII.) findet am 17. September statt.

Schüler, welche im letzten Semester dieser Anstalt angehört haben, müssen das letzte Jahreszeugnis, Schüler aber, welche von anderen Lehranstalten an diese überzutreten wünschen, ihren Taufschein, das letzte Jahreszeugnis, versehen mit der ordnungsmäßigen Abgangsklausel, und etwaige Schulgeldbefreiungs- und Stipendiendekrete mitbringen.

Jeder neu eintretende Schüler zahlt eine *Aufnahmestaxe* von 4 K 20 h und einen *Lehrmittelbeitrag* von 3 K; den Lehrmittelbeitrag zahlen auch die der Anstalt bereits angehörenden Schüler.

Die *Wiederholungs-* und *Nachtragsprüfungen* beginnen am 16. September und müssen am 18. beendet sein.

Das *Schulgeld* beträgt per Semester 30 K und muß von den öffentlichen und Privat-Schülern, wofern sie von der Zahlung desselben nicht ordnungsmäßig befreit sind, im Laufe der ersten sechs Wochen eines jeden Semesters im voraus gezahlt werden. Eine Ausnahme besteht im I. Semester für die Schüler der I. Klasse, die das Schulgeld spätestens im Laufe der ersten drei Monate nach Beginn des Schuljahres zu entrichten haben und denen, wenn sie, beziehungsweise die zu ihrer Erhaltung Verpflichteten, wahrhaft dürftig sind, unter Umständen die Zahlung des Schulgeldes bis zum Schlusse des ersten Semesters gestundet werden kann.

Schülern, welche innerhalb der angegebenen Frist ihrer Schuldigkeit nicht nachgekommen sind, ist der fernere Besuch der Schule nicht gestattet.

Die *Befreiung* von der Entrichtung des Schulgeldes kann in der Regel nur öffentlichen Schülern gewährt werden:

- a) wenn sie im letzten Semester in Beziehung auf das Betragen eine der beiden ersten Noten der vorgeschriebenen Notenskala erhalten haben und zum Aufsteigen in die nächste Klasse als geeignet bezeichnet worden sind, und
- b) wenn sie, beziehungsweise die zu ihrer Erhaltung Verpflichteten, wahrhaft dürftig, das ist, in den Vermögensverhältnissen so beschränkt sind, daß ihnen die Bestreitung des Schulgeldes nicht ohne empfindliche Entbehrungen möglich sein würde.

Um die Befreiung von der Entrichtung des Schulgeldes zu erlangen, haben die Schüler ein an den k. k. Landesschulrat für Krain gerichteten, mit dem Zeugnisse über das letzte Semester bzw. Schuljahr und dem Vermögensausweise belegtes Gesuch bei der Direktion zu überreichen.

Die Gesuche um die Stundung des Schulgeldes sind gleichfalls an den k. k. Landesschulrat zu richten, mit dem Vermögensausweise zu belegen und binnen acht Tagen nach erfolgter Aufnahme bei der Direktion zu überreichen.

Der Vermögensausweis ist von dem *Gemeindevorsteher* und dem *Ortsseelsorger* auszustellen und darf bei der Überreichung nicht über ein Jahr alt sein; er hat die Vermögensverhältnisse so genau und eingehend, als zu sicherer Beurteilung derselben erforderlich ist, anzugeben.

Die Gymnasialdirektion.

Naznanilo o začetku šolskega leta 1913/14.

Šolsko leto 1913/14 se začne dné 18. septembra 1913 s slovesno službo Božjo na čast sv. Duhu.

Po določilih ukaza c. kr. dež. šolskega sveta z dne 5. februarja 1886, št. 25 se sprejemajo učenci v I. razred v dveh obrokih in sicer konec ravnokar preteklega šolskega leta dné 5. julija in v začetku novega šolskega leta dné 16. septembra.

Učenci, ki želé vstopiti v I. razred, bodi si kot javni bodi si kot privatni učenci, se morajo s svojimi *starši* ali njih *odgovornimi zastopniki* v enem gori imenovanih obrokov oglasiti pri gimnazijskem ravnateljstvu ter s seboj prinesiti krstni list in obiskovalno izpričevalo (šolsko naznanilo), v katerem mora biti izrečno povedano, čemu je bilo izdano, in v katerem morajo biti redi iz veroznanstva, učnega jezika in računstva.

A da se resnično sprejmo, morajo z dobrim uspehom narediti sprejemni izpit, pri katerem se po določilih minist. ukazov z dne 14. marca 1870, št. 2370 in 27. maja 1884, št. 8019 zahteva sledeče: „V *veroznanstvu* toliko znanje, kolikor se ga more pridobiti v prvih štirih letnih tečajih ljudske šole; v *učnem jeziku* spretnost v čitanju in pisanju, znanje početnih nauk iz oblikoslovja, spretnost v analizovanju prosto razširjenih stavkov, znanje pravopisnih pravil; v *računstvu* vaje v štirih osnovnih računskih vrstah s celimi števili.“

Sprejemni izpiti se vršé dné 5. julija, oziroma 16. septembra.

Sprejemnih izpitov ponavljati, bodisi na istem ali na kakem drugem učilišču, ni dovoljeno.

V *ostale razrede* (II.—VIII.) se bodo učenci sprejemali 17. septembra. Učenci, ki so zadnje polletje obiskovali tukajšnje učilišče, morajo s seboj prinesiti zadnje izpričevalo, učenci pa, ki želé z drugih učilišč prestopiti na tukajšnje, krstni list, izpričevalo o zadnjem polletju, katero pa mora imeti pristavek o pravilno naznanjenem odhodu, in ako so bili oproščeni šolnine ali dobivali štipendije, tudi dotične dekrete.

Vsak na novo vstopivši učenec plača 4 K 20 h *sprejemnine* in 3 K kot *prinos za nakup učil*; zadnji znesek morajo plačati tudi oni učenci, ki so bili že doslé na tukajšnjem zavodu.

Ponavljalni in dodatni izpiti se začnó 16. septembra in morajo 18. biti zvršeni.

Šolnina znaša za *vsako polletje* 30 kron ter jo morajo javni in izvenredni učenci naprej plačati v *prvih šestih tednih*. Izjema je za učence

prvega razreda v prvem polletju, ki morajo šolnino plačati najkasneje v prvih treh mesecih po začetku šolskega leta, a morejo, če so sami, oziroma oni, ki so dolžni zanje skrbeti, v resnici revni, pod uveti pridobiti si dovoljenje, da smejo šolnino plačati šele konec prvega tečaja.

Učencem, ki tej svoji dolžnosti ne zadosté v povedanem obroku, se prepové daljše šolsko obiskovanje.

Navadno se morejo *plačevanja šolnine oprostiti* le javni učenci.

- a) ako so v preteklem polletju v obnašanju dobili jeden prvih dveh redov, predpisanih v redovni lestvici, in ako so bili pri klasifikaciji spoznani sposobni, da prestopijo v naslednji razred, in
- b) ako so sami, oziroma oni, katerih dolžnost je zanje skrbeti, v resnici revni, to je, ako so njih imovinske razmere takšne, da bi jim plačevanje šolnine brez posebnega pritrgovanja ne bilo možno.

Da dosežejo učenci oproščenje plačevanja šolnine, morajo vložiti pri ravnateljstvu prošnjo na c. kr. deželni šolski svét, podprto z izpričevalom zadnjega polletja ali šolskega leta in z imovinskim izkazom.

Učenci prvega razreda, ki hočejo prositi odložitve šolninskega plačila do konca prvega tečaja, morajo svoje prošnje na c. kr. deželni šolski svét podpreti z imovinskim izkazom ter v prvih 8 dneh po sprejemu vložiti pri ravnateljstvu.

Imovinski izkaz, ki ga morata podpisati *župan* in *župnik*, ne sme biti več ko leto star, kadar se izroči prošnja. V njem morajo biti imovinski podatki točno in toliko obširno zaznamovani, kolikor je to treba, da se dajo natančno presoditi.

Gimnazijsko ravnateljstvo.

XVI.

Verzeichnis der öffentlichen Schüler am Schlusse des Schuljahres 1912/13.*)

I. a Klasse.

Adamlje Franz aus Rodockendorf
Bastař Theodor aus Einöd
Berus Nikolaus aus St. Michael bei Rudolfswert
Bradač Josef aus Podhosta bei Töplitz
Bregar Alois aus Mačkovec bei Großlack
Dular Anton aus Potok bei Rudolfswert
Grom Milan aus Rudolfswert
Jazbec Wilibald aus St. Michael bei Seisenberg
Kastelic Anton aus Rudolfswert
Kelbl Ludwig aus Besenice, Böhmen
Kernc August aus Nassenfuß
Knafelc Stanislaus aus St. Michael bei Rudolfswert
Kržičnik Edmund aus Landstraß
Kuhar Jakob aus Ručetna vas b. Tschernembl.

Kukman Matthias aus Ručetna vas bei Tschernembl
Lavrič Franz aus Prečna
Lazar Alois aus Lokve bei Döbern timer
Malerič Boris aus Tschernembl
Medvešek Ludwig aus Froschdorf bei Rudolfswert
Miklavžič Josef aus Laibach
Miklič Ignaz aus Lokve bei Döbern timer
Nahtigal Franz aus Vrhovo b. Seisenberg
Novak Dragoslav aus Trojane.
Privatisten:
Hüfinger Johann aus Windischgarsten, Oberösterreich
Mazanec Heinrich Edler v. **Engelhardswall** aus Innsbruck, Tirol.

I. b Klasse.

Papež Karl aus Ratjé bei Hinje
Pavček Josef aus Prečna
Pavlovič Anton aus Drašiči
Pehani Ernst aus Seisenberg
Penca Franz aus Videž bei Lapor in Steiermark
Pirc Franz aus Grzeča vas b. Haselbach
Premru Stanislaus aus Boštanj
Premru Vladimir aus Boštanj
Rauch Method aus Krup bei Semič
Rems Maximilian aus Nevlje bei Stein
Rezelj Josef aus Ivanja vas b. Hönigstein
Sitar Johann aus Töplitz bei Rudolfswert

Skubé Sylvester aus Hinje
Slak Matthias aus Döbern timer
Smrke Franz aus Neudegg
Šepic Alois aus Froschdorf b. Rudolfswert
Švigelj Ludwig aus Dole bei Franzdorf
Tomc Matthias aus Kapljische b. Möttling
Trunkelj Viktor aus Zagradec
Vilfan Boris aus Radmannsdorf
Zorko Eduard aus Gottschee
Žukovec Franz aus Döbern timer.
Privatistinnen:
Ogrin Emilie aus Rudolfswert
Rozman Aloisia aus Rudolfswert.

II. Klasse.

Abram Zvonimir aus Agram
Agnitsch Andreas aus Rudolfswert
Ausec Adolf aus St. Kanzian b. Nassenfuß
Babnik Andreas aus Goričane b. Medvode
Bele Friedrich aus Rudolfswert

Bregar Ernst aus Sittich
Ferkul Anton aus Kolenča vas b. Dobropolje
Fux Franz aus Möttling
Gebauer Friedrich aus St. Margarethen bei Weißkirchen

*) Fette Schrift bezeichnet Schüler mit allgemeiner Vorzugsklasse.

Germovšek Alois aus Lukovek b. Treffen
 Grum Ignaz aus Šmartno bei Littai
 Hermann Franz aus Graz
 Hrovat Franz aus Rudolfswert
 Junc Josef aus Kandia b. Rudolfswert
 Kalan Franz aus Dolenja Vas b. Loitsch
 Kampuš Franz aus Ober-Straža b. Töplitz
 Kastelic Alois aus Velike Peče b. St. Veit
 ob Sittich
 Klenha Otto aus Straža bei Töplitz
 Kovač Rudolf aus Senožeče
 Kraut Božidar aus Ober-Loitsch
 Lindič Cyrill aus Tržišče bei Nassenfuß
 Lovšin Josef aus Goriča Vas bei Reifnitz
 Malovič Milan aus Rudolfswert
 Medic August aus Ober-Straža b. Töplitz
 Mušič Alois aus Kandia bei Rudolfswert
 Oblak Vinzenz aus Laibach
 Oswald Leopold aus Tschernembl
 Paučič Josef aus Rudolfswert

Pehani Hubert aus Treffen
 Picek Johann aus Reifnitz
 Pirc Vinzenz aus Velika Vas bei Gurkfeld
 Premru Max aus Krainburg
 Rohrmann Stanislaus aus Stauden bei
 Rudolfswert
 Rožman Johann aus Artiče bei Rann
 Šuster Johann aus Nevlje bei Stein
 Šušteršič Anton aus Semič
 Tekavčič Johann aus Prevale bei Hinje
 Troppan Max aus Mleščevo bei Sittich
 Vašič Viktor aus Rudolfswert
 Vehovec Alois aus Seisenberg
 Vintar Alois aus Ober-Straža bei Töplitz
 Vovk Franz aus Seisenberg
 Vukšinič Martin aus Radoviči b. Möttling
 Zupančič Franz aus St. Veit bei Sittich.
 Privatistin:
 Vašič Nada aus Pola.

III. Klasse.

Absec Matthias aus Mihelja vas bei
 Tschernembl
 Ajdič Karl aus Ziegelhütten b. Rudolfswert
 Anžiček Anton aus Dolenja Nemška vas
 bei Treffen
 Filipič Josef aus Podpeč bei Preserje
Hrovat Silverius aus Seisenberg
 Jacz Theodor aus Rudolfswert
 Jarc Miran aus Tschernembl
 Jazbec Vladimir aus St. Michael bei Seisenberg
 Jerele Josef aus Rudolfswert
Jurečič Franz aus Veliko Mraševo bei
 Gurkfeld
 Jurečič Josef aus Vel. Mraševo b. Gurkfeld
 Kalčič Josef aus Rudolfswert
Kamin Michael aus Dol. vas b. Großlack
 Kastelic Robert aus Rudolfswert
 Klabučar Hermann aus Gurkfeld

Kovačič Anton aus Mali Vrh bei Döbernrik
 Oswald Rudolf aus Illyrisch Feistritz
 Pehani Paul aus Treffen
 Podbevšek Anton aus Stauden bei Rudolfswert
 Pungerčič Erasmus, aus St. Kanzian bei
 Nassenfuß
 Pureber Alois a. Froschdorf b. Rudolfswert
 Pureber Emil a. Froschdorf b. Rudolfswert
 Slak Anton aus Gorenje Vrhe b. Dobrnič
 Srimšek Rudolf aus Kandia b. Rudolfswert
 Sušnik Konrad aus Groß-Laschitz
 Šproc Stanislaus a. Tolmein im Küstenland
 Štukelj Leo aus Kandia bei Rudolfswert
 Toporiš Ivan aus Tschernembl
 Žmavec Paul aus Gurkfeld.
 Privatistinnen:
Kraut Anna aus Unter-Loitsch
 Žmavec Maria aus Reifnitz.

IV. a Klasse.

Abram Leo aus Agram
 Barborič Cyrill aus Rudolfswert
 Bele Franz aus Sittich
 Bele Josef aus Kandia bei Rudolfswert
 Bučar Alois aus Töplitz
 Dolenc Erwin aus Rudolfswert

Drganc Anton aus Möttling
 Dular Method aus Rudolfswert
 Ercigoj Ferdinand aus Landstraß
 Hočevár Bartholomäus aus Spodnji Dol
 bei Nassenfuß
 Jarc Alois aus Ratschach bei Steinbrück

Jelenc Franz aus Groß-Laschitz
Kirar Franz aus St. Margarethen
Koretič Franz aus Orehovec b. Landstraß
Kramarič Rudolf aus Radovica b. Möttling
Kuder Stanislaus aus Laibach
Kvas Friedrich aus Rudolfswert
Matko Karl aus Töplitz
Medic Franz aus Töplitz

Medic Josef aus Birčna vas b. Rudolfswert
Medja Johann aus Golica b. Gor. Tuhinj
Mervar Franz aus Klečeti bei Seisenberg
Mušič Karl aus Kandia bei Rudolfswert.

Privatistinnen:

Kastelic Elisabeth aus Rudolfswert
Šegula Maria Helena aus Rudolfswert.

IV. b Klasse.

Čizmek Alexander aus Agram
Hofman Franz aus Seisenberg
Jakša Anton a. Vranovič b. Tschernembl
Janžekovič Franz aus Krašnji vrh bei Radovica
Konečnik Vladimir aus Graz in Steiermark
Krašovec Franz aus St. Veit bei Sittich
Merzely Ignaz aus Zagrič bei Littai
Nosan Franz aus Gotenica bei Gottschee
Pegan Franz aus Gabrije
Plot Karl aus Ratje bei Seisenberg
Račič Ivan jun. aus Župeča vas b. Cerklje
Račič Ivan sen. aus Mali Podlog b. Gurkfeld

Rodič Josef aus Wien
Sajovec Franz aus Graz in Steiermark
Schweiger Dragotin aus Tschernembl
Schweiger Viktor aus Rudolfswert
Sekovanič Franz aus Veldes
Srimšek Michael aus Tschernembl
Stefanovič Ljubomir aus Rudolfswert
Šproc Anton aus Tolmein
Trost Leon aus St. Bartlmä
Turk Josef aus Rudolfswert
Videtič Josef aus Dragumlja vas b. Suhor
Zobec Ivan aus Prigorica bei Reifnitz
Žlindra Otto aus Dobe bei Landstraß.

V. Klasse.

Barborič Karl aus Rudolfswert
Cesar Martin aus Radovica
Čampa Josef aus Benéte bei Bloke
Dular Josef aus Rudolfswert
Hrvat Stanislaus aus Laibach
Jerman Franz aus Naklo b. Tschernembl
Judnič Josef aus Töplitz bei Rudolfswert
Kambič Albin aus Ustje b. Haidenschaft
Kek Franz aus Prudof bei Treffen
Knafelj Johann aus Mošnje b. Radmannsdorf
Kordiš Josef aus Brod bei Rudolfswert
Kraut Stefan aus Lukovica
Kvas Ferdinand aus Gottschee
Lončar Franz aus Laibach
Marjetič Josef aus Segonje b. St. Cantian
Mervar Alois aus Cvibel bei Seisenberg
Mramor Viktor aus Bršljin b. Rudolfswert
Mušič Georg aus Kandia b. Rudolfswert
Oblak Raphael aus Rudolfswert
Ogrin Anton aus Rudolfswert
Pintar Viktor aus Rudolfswert

Pirc Josef aus Velika vas bei Leskovec
Póka de Pókafalva Dagobert aus Seisenberg
Ramor Max aus Kandia bei Rudolfswert
Režen Franz aus Polje bei Tržišče
Ropas Milan aus Rudolfswert
Saje Josef aus Oberlaibach
Schneider Viktor aus Hopfenbach bei Rudolfswert
Smolik Franz aus Rudolfswert
Smrke Alois aus Unter-Straža
Stopar Alois aus Rudolfswert
Tanko Ignaz aus Prigorica b. Dolenja vas
Tomšič Ignaz aus Oberlaibach
Turk Josef aus Verdun bei Stopitsch
Vidic Anton aus Nova vas bei Rakek
Viher Josef aus St. Nikolai bei Friedau, Steiermark
Vilfan Method aus Radmannsdorf
Zupančič Jakob a. Otavec b. Tschernembl.
Krankheitshalber ungeprüft:
Slanc Johann aus Semič.

VI. Klasse.

Belé Josef aus Sittich
Benedik Bogomir aus Smlednik
Benedik Stanislaus aus Smlednik
Bučar Danilo aus Tschernembl
Budna Kasimir aus Laufen in Steiermark
Cesar Ivan aus Dol. Težka voda
Cvelbar Josef aus Prekopa
Dular Vinzenz aus Jurka vas
Gebauer Wilhelm aus St. Margareten
Hrašovec Alois aus Brkovec in Steiermark
Jarc Bogomir aus Radeče a. d. Save
Kastelic Lorenz aus Martinja vas
Kolbezen Josef aus Loka bei Tschernembl
Kozoglav Franz aus St. Jobst b. Stopitsch
Lovšin Anton aus Reifnitz

Maček Michael aus Lesično in Steiermark
Mazele Ferdinand aus Wien
Mlaker Franz aus Seisenberg
Orešek Ignaz aus Spodnje Vodale
Podboršek Peter aus Domžale
Podgoršek Josef aus Slivnica in Steiermark
Poljanec Franz aus St. Margareten
Prah Josef aus Vrhovska vas
Pristau Alois aus Laibach
Skušek Valentin aus Jeprjek
Štukelj Josef aus Ručetna vas
Zakrajšek Josef aus Dvorska vas
Žlajpah Anton aus Seisenberg.
Privatistin:
Rogina Mira aus Rudolfswert.

VII. Klasse.

Ajdič Augustin aus Ziegelhütten bei Rudolfswert
Andolšek Rudolf aus Pluska b. St. Lorenz
Cvar Alois aus Zamostec bei Sodražica
Eršte Johann aus Rudolfswert
Gerčar Jakob aus Dupeljne bei Stein
Gregorc Albin aus Rudolfswert
Guzelj Stojan aus Kandia b. Rudolfswert
Hočevnar Johann aus Dvorska vas b. Groß-Laschitz
Jakša Josef aus Seisenberg
Krhne Stefan aus Wippach
Kuder Milan aus Laibach
Lavrič Josef aus Prečna

Lobe Felix aus Laibach
Logar Josef aus Eisern
Petrič Emanuel aus Rudolfswert
Pirec Andreas aus Ravno bei Gurkfeld
Rifelj Franz aus Čilpah bei Trebelno
Skuk Anton aus Križ bei Nassenfuß
Srimšek Johann aus Nassenfuß
Struna Alois aus Hrib bei Töplitz
Škoda Josef aus Sv. Štefan bei Treffen
Trost Vladimir aus St. Bartlmä
Turk Alois aus Vrdun bei Stopiče
Zajec Ladislaus aus Potok bei Treffen
Zupančič Martin aus Perovo b. Großlupp.

VIII. Klasse.

Amon Josef aus Slake in Steiermark
Cirman Cyrill aus Poljane b. Bischoflack
Gorenc Franz aus Zajčice bei Bučka
Hostnik Josef aus Lukowitz
Jerin Georg aus Sagor
Kambič Bogomir aus Ustje b. Adelsberg
Kljun Johann aus Reifnitz
Komljanec Johann aus Jarček b. Bučka
Kunstelj Alois aus Fužine

Mrgole Matthias aus St. Kanzian
Pakiž Franz aus Dane bei Reifnitz
Schneider Albert aus Hopfenbach
Smola Josef aus Möttling
Springer Bogomir aus Hönigstein
Škofic Alois aus Treffen
Vahtar Michael aus Mannsburg
Zupančič Franz aus Weixelburg.

XVII.

Gewerbliche Fortbildungsschule.

Das abgeänderte Statut der gewerblichen Fortbildungsschule in Rudolfswert wurde mit Erlaß des k. k. Ministeriums für Kultus und Unterricht vom 17. Juni 1909, Z. 4804, bezw. der k. k. Landesregierung in Laibach vom 7. Dezember 1909, Z. 28.713 genehmigt.

Zum Besuche sind sämtliche Lehrlinge von Rudolfswert, Kandia, Froschdorf, St. Michael, Brod, Irtshdorf, Derska, Gotendorf, Regersdorf, Werschlin, Ziegelhüten und Ločna verpflichtet. Freigestellt ist der Besuch und zwar der Unterricht in einzelnen oder allen Gegenständen Lehrlingen des Schulsprengels, welche nicht mehr schulbildungs-schulpflichtig sind, dann außerhalb des Schulsprengels wohnhaften Lehrlingen überhaupt, ferner Gehilfen aus dem Schulsprengel, endlich anderen Hilfsarbeitern aus demselben Gebiete bis zum vollendeten 18. Lebensjahre.

Die Fortbildungsschule besteht aus:

- 1) der Vorbereitungs-klasse mit 7 Unterrichtsstunden in der Woche,
- 2) aus der ersten Klasse, mit 8 Unterrichtsstunden in der Woche,
- 3) aus der zweiten Klasse, mit 8 Unterrichtsstunden in der Woche.

Mit der gewerblichen Fortbildungsschule ist ein Handelskurs verbunden, dessen neuer Lehrplan vom k. k. Ministerium für öffentliche Arbeiten laut Erlasses vom 13. November 1909, Z. 770/1—XXI b./46.123 genehmigt wurde. Der Handelskurs besteht aus der I. (unteren) und II. (oberen) Abteilung, jede mit 6 wöchentlichen Lehrstunden.

Das Schuljahr umfaßt 7 Monate: vom 1. Oktober bis Ende April.

Der Unterricht ist unentgeltlich, es hat jedoch jeder Schüler aus einer keinen Beitrag leistenden Gemeinde bei der Aufnahme nur einen Lehrmittelbeitrag von 4 Kronen zu erlegen, welcher zum Ankauf von Schreib- und Zeichenrequisiten für Lehrlinge verwendet wird.

Das Schuljahr 1912/13 wurde am 2. Oktober 1912 im neuen Gymnasialgebäude eröffnet und am 27. April 1913 mit der Verteilung der Zeugnisse geschlossen. Die von den Schülern angefertigten schriftlichen Arbeiten und Zeichnungen waren am 27. April 1913 im Zeichensaale öffentlich zur Besichtigung ausgestellt.

Lehrkörper.

Der Lehrkörper bestand aus folgenden Mitgliedern:

Franz Brežnik, k. k. Gymnasialdirektor, Leiter der gewerblichen Fortbildungsschule, Vertreter der Gemeinde Rudolfswert im Schulausschusse der gewerblichen Fortbildungsschule.

Wilhelm Gebauer, Oberlehrer an der Volksschule in St. Michael bei Rudolfswert, lehrte Geschäftsaufsätze, Rechnen und Zeichnen in der I. Klasse, wöchentlich 8 Stunden.

Josef Germ, k. k. Gymnasiallehrer, lehrte Zeichnen in der II. Kl.; wöchentlich 4 Stunden.

Franz Kopitar, Lehrer der Volksschule in St. Michael, lehrte Deutsch, Slowenisch, Rechnen, Zeichnen und Schreiben im Vorbereitungskurse; wöchentlich 7 Stunden.

Anton Lapajne, Adjunkt an d. landwirtschaftlichen Schule in Stauden, lehrte Geschäftsaufsätze u. Rechnen in d. II. Klasse; wöchentlich 4 Stunden.

Rudolf Južnič, k. k. Professor, lehrte deutsche Sprache, Geographie, Buchhaltung, Korrespondenz und Rechnen in der II. Abteilung des Handelskurses; wöchentlich 6 Stunden.

Max Sever, k. k. Professor, lehrte Slowenisch, Rechnen, Buchhaltung und Korrespondenz, Handels- und Wechselkunde und Kalligraphie in der I. Abteilung des Handelskurses; wöchentlich 6 Stunden.

P. Hubertus Marovt, Franziskanerordenspriester, lehrte Religion in der Vorbereitungsklasse und in der I. und II. Klasse (zusammen), wöchentlich 2 Stunden.

Für die gewerblichen Lehrlinge wurde der Unterricht an Sonntagen von 8—12 Uhr vormittags und an Donnerstagen von 2—6 und in der Religion von 6—7 Uhr abends, für die Handelslehrlinge an Mittwochen und Donnerstagen von 2—5 Uhr erteilt.

Am 6. und 7. März empfangen die Lehrlinge in der Franziskanerkirche die hl. Sakramente der Buße und des Altars.

Schülerstand.

Aufgenommen wurden im ganzen 115 Schüler u. zwar in den Vorbereitungskurs 27, in die I. Klasse 37, in die II. Klasse 25, in den Kurs für Handelslehrlinge 26 Schüler. Von diesen verblieben bis zum Ende des Schuljahres im Vorbereitungskurse 27, in der I. Klasse 30, in der II. Klasse 16, im Handelskurse 23, im ganzen 96 Schüler.

Gewerbe der eingetretenen Schüler.

Kunstgewerbe 4, Baugewerbe 22, mechanisch-technische Gewerbe 6, Nahrungs- und Genußmittelgewerbe 16, Bekleidungsgewerbe 26, Handelsgewerbe 19, andere Gewerbe 3.

Muttersprache der Schüler.

Slowenen 115.

Nach ihrem Glaubensbekenntnisse waren alle Schüler Katholiken.

Schulbesuch.

Durchschnittlich waren von 115 der eingeschriebenen Schüler 93·6% anwesend.

Am Schluß des Schuljahres 1912/13 erhielten gemäß den Bestimmungen der Verordnung des k. k. Ministeriums für öffentliche Arbeiten vom 28. Juni 1910, Z. 16/2 XXI a, Absatz IV. A. 3, 16 Schüler Abgangszeugnisse.

Zum Aufsteigen wurden ausnahmsweise 10 Schüler zugelassen.

Lektionsplan.

Vorbereitungsklasse: *a)* Slowenische Sprache: Übungen im Lesen und Schreiben zur Erzielung der nötigen Fertigkeit, orthographische Übungen, Übungen im mündlichen und schriftlichen Gedankenausdrucke, 1 St. wöchentl. — *b)* Deutsche Sprache: Übungen im Lesen und Schreiben, orthographische Übungen, Übungen im mündlichen Ausdrucke, 1 St. wöchentl. — *c)* Rechnen: Die vier Grundoperationen mit ganzen, benannten und unbenannten Zahlen, 2 St. wöchentlich. — *d)* Zeichnen: 2 St. wöchentlich. — *e)* Schreiben: 1 St. wöchentlich. — *f)* Religion: 1 St. wöchentlich.

I. Klasse. *a)* Geschäftsaufsätze, 2 St. wöchentl. — *b)* Gewerbliches Rechnen, 2 St. wöchentl. — *c)* Gewerbliches Zeichnen, 4 St. wöchentl. *d)* Religion: 1 St. wöchentlich.

II. Klasse. *a)* Geschäftsaufsätze, 1 St. wöchentl. — *b)* Gewerbliches Rechnen und Buchführung, 3 St. wöchentl. — *c)* Gewerbliches Zeichnen 4 St. wöchentlich. *d)* Religion: 1 St. wöchentlich.

Kurs für Handelslehrlinge. Dieser Kurs besteht aus 2 Abteilungen mit je 6 wöchentlichen Unterrichtsstunden.

In der ersten (unteren) Abteilung werden folgende Gegenstände unterrichtet:

Unterrichtssprache (1 St.), Rechnen (1 St.), Buchhaltung und kaufmännische Korrespondenz (2 St.), Handels- und Wechselkunde (1 St.) und Schönschreiben (1 St.).

In der zweiten (oberen) Abteilung:

Deutsche Sprache (1 St.), Rechnen (2 St.), Buchhaltung und kaufmännische Korrespondenz (2 St.), Geographie (1 St.).

Der Unterricht wurde in folgender Ordnung erteilt:

Stundenplan pro 1912/1913

der gewerblichen Fortbildungsschule in Rudolfsuert.

Tag	St.	Vorbereitungsklasse	Erste Klasse	Zweite Klasse	Handelskurs			
					I. Abteilung		II. Abteilung	
	von bis	Gegenstand	Lehrkraft	Gegenstand	Lehrkraft	Gegenstand	Lehrkraft	Lehrkraft
Sonntag	8 9	Zeichnen	Lehrer Franz Koplar	Geschäfts-aufsätze	Ober-lehrer W. Gebauer	A. Lapajne landwirtsch. Adjunkt	Professor Josef Germ	
	9 10			Rechnen		Rechnen		
	10 11			Geometrie		Zeichnen		
	11 12	Rechnen		Zeichnen				
Mittwoch	2 3					Rechnen	Max Sever Professor	Buchhalt. u. Korresp.
	3 4					Buchhalt. u. Korresp.		Rechnen
	4 5					Unterrichtssprache		Deutsche Sprache
Donnerstag	2 3	Sto-wenisch	"	Rechnen	"	Handels- u. Wechselk.	"	Buchhalt. u. Korresp.
	3 4	Deutsch		Geschäfts-aufsätze		Buchhalt. u. Korresp.		Rechnen
	4 5	Schreiben		Zeichnen		Schön-schreiben		Geographie
	5 6	Religion	P. Hubert Marvot					
	6 7			Religion	P. Hubert Marvot			

1873. *J. Poljanec*, Obsežek Demostenovega govora Megalopoljskega.
1874. *Fr. Šuklje*, Tridesetletna vojska v svojih početkih.
1875. *Fr. Sparmann*, P. Hofmanus Peerlkampius qua ratione emendaverit satiras Horatianas, nonnullis ostenditur exemplis.
1876. a) *J. Fischer*, Über Abfassung der Lehrbücher.
b) *J. Ogórek*, Horat. Carm. I, 28 ad dialogi similitudinem revocari non posse demonstratur.
1877. *J. Ogórek*, De Socrate marito patreque familias.
1878. a) *P. Ladislaus Hrovat*, Slovenski dom.
b) *J. Ogórek*, Wann hat Cicero die beiden ersten Katilinarischen Reden gehalten?
c) *J. Fischer*, Bewegung der Schülerzahl.
d) " " Über das Tellurium des Prof. Klemenčič.
1879. *J. Ogórek*, Wann hat Cicero die beiden ersten Katilinarischen Reden gehalten? (Schluß).
1880. *Fr. Brežnik*, O Sokratovi metodi s posebnim ozirom na Platonovega Menona in o pojmu.
1881. *Nik. Donnemiller*, Der Römerzug Ruprechts von der Pfalz und dessen Verhältnis zu Österreich insbesondere zu Herzog Leopold.
1882. *J. Teutsch*, Der absolute Genetiv bei Homer.
1883. *Fr. Brežnik*, Erziehung und Unterricht bei den Griechen.
1884. " " Erziehung und Unterricht bei den Römern zur Zeit der Könige und des Freistaates.
1885. *G. Stanger*, Die Platonische Anamnesis.
1886. *J. Poljanec*, Nekoliko o Srbskih narodnih pesnih.
1887. *L. Koprivšek*, Die Gegner des Hellenismus in Rom bis zur Zeit Ciceros.
1888. *A. Derganc*, Die Entdeckung des Hypnotismus und der mit demselben verwandten Zustände und der sogenannte animalische oder Lebensmagnetismus.
1889. *V. Bežek*, Jezik v Mat. Ravnikarja „Sgodbah fvetega pifma sa mlade ljudi.“
1890. *R. Perušek*, Zloženke v novej slovenščini.
1891. *L. Koprivšek*, Latinsko-slovenska frazeologija k I. knjigi Caesarjevih komentarjev de bello gallico za naše četrtošolce.
1892. *J. Vrhovec*, Ein Defraudationsprozeß aus dem Jahre 1782.
1893. *J. Poljanec*, Črtica o romantični poeziji srbski. Ženitev Maksima Črnojeviča. Narodna pesen.
1894. *Fr. Novak*, Samoznaki in okrajšave v slovenski stenografiji.
1895. *Dr. J. Marinko*, Božji Grob pri Grmn poleg Novega mesta.
1896. *I. Fajdiga*, Die atmosphärische Elektrizität und der Blitzableiter.
1897. a) *M. Petelin*, Katalog der Lehrerbibliothek.

- b) *Dr. Fr. Detela*, Slavnostni govor ob stopetdesetletnici novomeške gimnazije.
1898. *A. Virbnik*, Katalog der Lehrerbibliothek (Schluß).
1899. a) *M. Markič*, Studien zur exakten Logik und Grammatik.
b) *Dr. Fr. Detela*, Govor ob vladarski petdesetletnici 2. dec. 1898.
1900. *M. Markič*, Studien zur exakten Logik und Grammatik.
1901. *H. Shopal*, Über das Altarbild von Tintoretto in der Rudolfswerter Kapitelkirche nebst einer kurzen Charakteristik der Darstellungsweise dieses Meisters im allgemeinen.
1902. a) *Dr. K. Pamer*, Das k. k. Staats-Obergymnasium zu Rudolfswert.
b) *Dr. Fr. Detela*, Professor P. Ladislav Hrovat.
- 1903—1906. *Dr. K. Pamer*, Das k. k. Staats-Obergymnasium zu Rudolfswert. (Fortsetzung.)
1907. *L. Pettauer*, Das k. k. Staats-Obergymnasium zu Rudolfswert. (Fortsetzung und Schluß.)
1908. *D. Majcen*, Simon Gregorčič, pesnik najplemenitejšega domoljubja.
1909. a) *Fr. Brežnik*, Slavnostni govor ob vladarski šestdesetletnici 2. dec. 1908.
b) *Dr. J. Šlebinger*, O. Ivan Krstnik od Sv. Križa, slov. propovednik.
1910. *Fr. Brežnik*, Schulnachrichten.
1911. *Rudolf Južnič*, Tavriška Ifigenija pri Evripidu in pri Goetheju.
1912. *Dr. Viktor Tiller*, Ustavoznanstvo Avstrijsko-ogrske države.
1913. *Dr. Viktor Tiller*, Državoznanstvo Avstro-Ogrske.

